

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
UYGULAMALI PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BAĞLANMA STİLLERİNİN YAS SÜRECİNE ETKİLERİ

NURTEN HAMZAÇEBİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. HAKAN ERTUFAN

İstanbul-2016

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikolojî.....Anabilim/Anasanat Dalı *Doç. Dr. Hakan ERZUFAN*.....*Psikolojî* Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi *Xurko HAMZAGEBİ*..... tarafından hazırlanan
“*Başlangıçta Stillerinin İhtisasına Etkileri*”
.....”

adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : *16/06/2016*

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi *Doç. Dr. Hakan ERZUFAN*
Danışman: *Halîç*.....Üniv. *Psikolojî* ASD/ ABD Öğr. Üyesi

[Signature]
[Signature]

Jüri Üyesi *Doç. Dr. Z. Baran SATINER*
Halîç.....Üniv. *Psikolojî* ASD/ ABD Öğr. Üyesi

[Signature]

Jüri Üyesi: *Prof. Dr. Orhan DOĞAN*
Baykent.....Üniv. *Psikolojî* ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: .....
.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi: .....
.....Üniv. .... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

TEŞEKKÜR

Tez Danışmanım ve Hocam Yrd. Doç. Dr. Hakan ERTUFAN'a,

Yaşama ve ölüme dair karşıma çıkan her olayda varlıklarını daima yanımda hissettiğim
çok sevgili Hocalarım Yrd. Doç. Dr. Zehra Banu SAYINER ve

Yrd. Doç. Dr. Pervin Sevda BIKMAZ'a,

Sabır ve hoşgörülerinden dolayı aileme ve beni uzaklardan seyreden babacığıma,

Yardım ve desteklerini esirgemeyen arkadaşlarıma,

Özellikle biricik kız kardeşim Nigâr'a,

Çok teşekkür ediyorum...

İstanbul, 2016

Nurten HAMZAÇEBİ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
TEŞEKKÜR	I
İÇİNDEKİLER	II
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ÖZET	1
ABSTRACT	3
1. GİRİŞ	5
1.1. Problem Cümlesi	8
1.2. Alt Problemler	8
1.3. Sayıtlar	9
1.4. Sınırlılıklar	9
1.5. Araştırmanın Önemi	10
2. GENEL BİLGİLER	12
2.1. Bağlanma	12
2.1.1. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişimi.....	12
2.1.2. Bağlanma Kuramı.....	14
2.1.3. Bağlanma Kuramına Bilimsel Katkılar.....	15
2.1.3.1. Bowlby ve Ainsworth.....	15
2.1.3.2. Bowlby ve Winnicott.....	20

2.1.3.3. Bowlby ve Klein	21
2.1.4. Bağ Kurma ve Spontane Bağlanma	21
2.1.5. Yetişkinlikte Bağlanma	23
2.1.6. İçsel Çalışan Modeller	26
2.1.7. Güvenli ve Güvensiz Bağlanmanın Psikososyal Etkileri	27
2.1.8. Bağlanma Kuramı ve Yetişkinlik Dönemi Psikopatolojisi	28
2.2. Yas	31
2.2.1. Yas Kavramına Yaklaşım	31
2.2.2. Yas Kavramının Tarihsel Gelişimi	32
2.2.3. Yas Tepkileri	33
2.2.4. Normal Yas Süreci	34
2.2.5. Yas Sürecini Etkileyen Faktörler	36
2.2.6. Çocuk Kaybı Yaşayan Ebeveyn/Bakım Veren Yas Tepkileri	38
2.2.7. Yas ve Melankoli	39
2.2.8. Patolojik Yas Kavramına Yaklaşım	39
2.2.9. Travmatik Yas	42
2.2.10. Yas Neden Tamamlanmaz?	44
2.2.11. Yas Tutan Bireylere Yaklaşım	45
2.2.12. Çocuk Kaybı Yaşayan Ebeveyne Yaklaşım	47
3. YÖNTEM	48
3.1. Araştırmanın Modeli	48
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	48

3.3. Veri Toplama	49
3.4. Veri Toplama Araçları	49
3.4.1. Sosyodemografik Bilgi Formu	49
3.4.2. İlişki Ölçekleri Anketi	49
3.4.3. İki Boyutlu Yas Ölçeği	51
3.4.4. Temel Yas Unsurları Envanteri	52
3.4.5. Olay Etkisi Ölçeği.....	53
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	54
4. BULGULAR ve YORUMLAR	56
4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri	56
4.2. Bağlanma Stilleri ve Yas Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	61
4.2.1. Katılımcıların Bağlanma Stillerine İlişkin Ortalaması.....	61
4.2.2. Katılımcıların Yas Düzeyleri.....	61
4.2.3. Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkileri (Regresyon Analizi)	64
4.2.4. Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkileri (Stepwise Regresyon Analizi)	64
4.2.5. Bağlanma Stillerinin Yas Süreci Üzerine Etkileri.....	65
4.2.6. Bağlanma Stillerinin Kaçınma Üzerine Etkileri.....	65
4.2.7. Bağlanma Stillerinin Yeniden Yaşama Üzerine Etkileri.....	66
4.2.8. Bağlanma Stillerinin Aşırı Uyarılma Üzerine Etkileri.....	66
4.2.9. Bağlanma Stillerinin Olay Etkisi Üzerine Etkileri.....	67
4.2.10. Bağlanma Stillerinin Temel Yas Üzerine Etkileri.....	67

4.3. Bağlanma Stillerinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	68
4.3.1. Bağlanma Stillerinin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları	68
4.3.2. Bağlanma Stillerinin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları	68
4.3.3. Bağlanma Stillerinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları	70
4.3.4. Bağlanma Stillerinin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları	71
4.3.5. Bağlanma Stillerinin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları	73
4.3.6. Bağlanma Stillerinin Yaşa Göre Ortalamaları	76
4.3.7. Bağlanma Stillerinin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları	77
4.3.8. Bağlanma Stillerinin Cinsiyete Göre Ortalamaları	78
4.3.9. Bağlanma Stillerinin Kaçınıcı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları	79
4.3.10. Bağlanma Stillerinin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları	80
4.3.11. Bağlanma Stillerinin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları	81
4.4. Yasa İlişkin Değişkenlerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	82
4.4.1. Yasa İlişkin Değişkenlerin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları	82
4.4.2. Yasa İlişkin Değişkenlerin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları	83

4.4.3. Yasa İlişkin Değişkenlerin Medeni Duruma Göre Ortalamaları.....	87
4.4.4. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları.....	88
4.4.5. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Nedenine Göre Ortalamaları.....	91
4.4.6. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları.....	93
4.4.7. Yasa İlişkin Değişkenlerin Yaşa Göre Ortalamaları.....	95
4.4.8. Yasa İlişkin Değişkenlerin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları.....	96
4.4.9. Yasa İlişkin Değişkenlerin Cinsiyete Göre Ortalamaları.....	98
4.4.10. Yasa İlişkin Değişkenlerin Kaçıncı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları.....	100
4.4.11. Yasa İlişkin Değişkenlerin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları.....	101
4.4.12. Yasa İlişkin Değişkenlerin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları.....	102
5. TARTIŞMA	104
6. SONUÇ	109
7. KAYNAKLAR	111

8. EKLER	122
8.1. EK1: Bilgilendirilmiş Onam Formu.....	122
8.2. EK2: Demografik Bilgi Formu	123
8.3. EK3: İlişki Ölçekleri Anketi.....	126
8.4. EK4: İki Boyutlu Yas Ölçeği	127
8.5. EK5: Temel Yas Unsurları Envanteri.....	141
8.6. EK6: Olay Etkisi Ölçeği.....	144
9.ÖZGEÇMİŞ.....	147

ŒEKİLLERİN LİSTESİ

Sayfa No

Œekil 1 Bağlanmanın Dörtlü Kategorisi..... 24

TABLULAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 4.1: Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri	56
Tablo 4.2: Katılımcıların Bağlanma Stillerine İlişkin Ortalaması.....	61
Tablo 4.3: Katılımcıların Yas Düzeyleri	61
Tablo 4.4: Bağlanma Stilleri ve Yas Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	62
Tablo 4.5: Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkisi (Regresyon Analizi).....	64
Tablo 4.6: Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkisi (Stepwise Regresyon Analizi).....	64
Tablo 4.7: Bağlanma Stillerinin Yas Süreci Üzerine Etkisi.....	65
Tablo 4.8: Bağlanma Stillerinin Kaçınma Üzerine Etkisi.....	65
Tablo 4.9: Bağlanma Stillerinin Yeniden Yaşama Üzerine Etkisi	66
Tablo 4.10: Bağlanma Stillerinin Aşırı Uyarılma Üzerine Etkisi.....	66
Tablo 4.11: Bağlanma Stillerinin Olay Etkisi Üzerine Etkisi.....	67
Tablo 4.12: Bağlanma Stillerinin Temel Yas Üzerine Etkisi	67
Tablo 4.13: Bağlanma Stillerinin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları	68
Tablo 4.14: Bağlanma Stillerinin Eğitim Durumlarına Göre Ortalamaları.....	69
Tablo 4.15: Bağlanma Stillerinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları.....	70
Tablo 4.16: Bağlanma Stillerinin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları.....	71
Tablo 4.17: Bağlanma Stillerinin Vefat üzerinden Geçen Süreye Ortalamaları.....	73
Tablo 4.18: Bağlanma Stillerinin Yaşa Göre Ortalamaları.....	76
Tablo 4.19: Bağlanma Stillerinin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları	77
Tablo 4.20: Bağlanma Stillerinin Cinsiyete Göre Ortalamaları.....	78
Tablo 4.21: Bağlanma Stillerinin Kaçınıcı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları.. ...	79
Tablo 4.22: Bağlanma Stillerinin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları.....	80
Tablo 4.23: Bağlanma Stillerinin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları.....	81
Tablo 4.24: Yasa İlişkin Değişkenlerin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları.....	82
Tablo 4.25: Yasa İlişkin Değişkenlerin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları.....	83

Tablo 4.26: Yasa İlişkin Değişkenlerin Medeni duruma Göre Ortalamaları.....	87
Tablo 4.27: Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları.....	88
Tablo 4.28: Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Nedenine Göre Ortalamaları.....	91
Tablo 4.29: Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları.....	93
Tablo 4.30: Yasa İlişkin Değişkenlerin Yaşa Göre Ortalamaları.....	95
Tablo 4.31: Yasa İlişkin Değişkenlerin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları	96
Tablo 4.32: Yasa İlişkin Değişkenlerin Cinsiyete Göre Ortalamaları	98
Tablo 4.33: Yasa İlişkin Değişkenlerin Kaçıncı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları.....	100
Tablo 4.34: Yasa İlişkin Değişkenlerin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları	101
Tablo 4.35: Yasa İlişkin Değişkenlerin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları	102

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Nurten HAMZAÇEBİ
Anabilim Dalı : Psikoloji
Programı : Uygulamalı Psikoloji
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hakan ERTUFAN
Tez Türü ve Tarih : Yüksek Lisans – Mayıs 2016

BAĞLANMA STİLLERİNİN YAS SÜRECİNE ETKİLERİ

ÖZET

Birçok gelişim kuramının temel ortak görüşü, sosyal ilişkilerin çocukluk döneminde gelişmeye başlayan psikopatolojiye etki ettiği yönündedir. Bu noktada, nesne ilişkileri ve benlik psikolojisi kuramcıları, yaşamın ilk yıllarında çocuğun çevresi ile kurduğu yakın ve yoğun ilişkilerin, gelecekteki kişilik yapılanması için belirleyici olduğunu savunmuşlardır.

John Bowlby'nin bebekler ve anneleri arasındaki davranış örüntülerini araştırmaya başlamasından sonra bu alanda somut veriler elde edilmeye başlanılmıştır. Bowlby'ye göre, bebek ve bakım veren arasındaki ilişkinin kalitesi psikososyal gelişimin en önemli belirleyicisidir. Dolayısı ile ilk bağlanma ilişkisinin sonraki yıllardaki psikolojik uyumu etkilediğini savunmaktadır. Bağlanma kuramı bu sürecin nasıl oluştuğunu, nasıl geliştiğini ve zaman içinde nasıl değişime uğrayabileceğini açıklamaya çalışmaktadır.

Literatürde güvenli bağlanma stili olan kişilerin güvensiz bağlanma stili olan kişilere oranla stres verici durumlarla karşılaştıklarında veya bir yakınlarının ölümü ve sonrasında yaşadıkları duygu durumlarıyla daha iyi baş edebildikleri belirtilmektedir. İhtiyaç anında güvenli bağlanma stili olan kişilerin güvensiz bağlanma stili olanlara oranla çevrelerinden daha çok destek isteyebildikleri, aynı zamanda güvenli bağlanma stilinin depresyonla, genel kaygı seviyesi ile negatif

yönde ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, güvenli bağlanma stili olanlar duygularını kontrol edebildiklerinden ve daha etkili baş etme yollarını seçtiklerinden yaşanan süreçte endişe düzeylerinin daha düşük olabileceği olasıdır.

Bu araştırma, bağlanma stillerinin, yetişkinlik döneminde yaşanan birinci, ikinci ve üçüncü derece akrabaların veya eşin vefatından sonra yaşanan yas sürecine etkilerinin araştırılması amacıyla yapılmaktadır. Araştırmanın örneklemini 2014 takvim yılı Nisan ayı ile 2016 takvim yılı Nisan ayı arasındaki zaman diliminde birinci, ikinci, üçüncü derece yakınını veya eşini kaybetmiş, İstanbul ilinde yaşayan ve gelişigüzel seçilmiş, 18-67 yaş aralığındaki 103 kişilik bir grup oluşturmaktadır.

Araştırmanın geçtiğimiz iki yılı kapsayacak şekilde yapılmış olmasının nedeni; yasin başlangıç döneminde kaybın inkarı ile birlikte şok ve uyuşma döneminin bir kaç hafta ile bir kaç ay arasında sürmesi, yasin ikinci dönemi olan yaşanıp işleme sürecinin ise bir ile iki yıl arasında değişmesinden dolayı, bundan sonraki sürecin uzamış yas ya da tamamlanmamış yas olarak nitelendirilebilecek olmasıdır.

Araştırmada yas sürecinin yaşanması sürecinde etkisinin olacağı düşünülen ve araştırmacı tarafından geliştirilen “Sosyodemografik Bilgi Formu”, yetişkin bireylerde bağlanma stillerini tespit edebilmek amacıyla “İlişki Ölçekleri Anketi”, kayıp yaşayan kişinin biyopsikososyal işlevselliği ve kaybedilen kişiyle kayıptan sonra da farklı bir şekilde devam eden ilişkilere ve kaybedilen kişiyle ilgili anılara, duygulara ve düşüncelere odaklanan “İki Boyutlu Yas Ölçeği” ve bağlantılı olarak “Olay Etkisi Ölçeği” ile yas tepkilerinin şiddetini ölçebilmek amacıyla “Temel Yas Unsurları Envanteri” uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, ölüm, yas, yas süreci, tamamlanmamış yas, patolojik yas

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Nurten HAMZAÇEBİ
Field : Psychology
Program : Applied Pyschology
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Hakan ERTUFAN
Degree Awarded and Date: Master – May 2016

EFFECTS OF THE ATTACHMENT STYLES ON THE MOURNING PROCESS

ABSTRACT

Basic common opinion of many development theories is that social relations affect the psychopathology which begins to develop in childhood period. At this point, theorists of the object relations and ego psychology argued that the immediate and intense relations founded by child with its environment are decisive for the future personality structure.

After starting the research about the behavior patterns among infants and their mothers by John Bowlby, concrete data in this area began to be achieved. According to Bowlby, the quality of the relationship between infant and caregivers are the most important determinants of psychosocial development. Therefore, he advocates that the first attachment relationships affect psychological adjustment in the next years. Attachment theory attempts to explain the formation of this process, how it has been developed and how it can be changed over time.

It is stated in the literature that the people who have secure attachment style cope better relatively than the people which have insecure attachment styles when faced with stressful situations and emotions they experienced after the death of close relatives. It is known that the people which have secure attachment can request support more from their environment relatively than the people which have insecure

attachment style, and at the same time the secure attachment style is negatively correlated with depression, and general anxiety level. Therefore, the level of anxiety experienced of the people who have secure attachment style is likely to be lower because of they can control their emotions and they choose more effective ways of coping.

This research is carried out to investigate the effects of attachment styles on the mourning process during the adulthood period after the death of first, second and third degree relatives or the spouse. The sample of the study is a group occurred by the randomly selected 103 persons from İstanbul city that have 18-67 years old and lost the first, second, third degree relatives or spouse between the dates April 2014-2016.

The reason of the research has been made for past two years; it takes between several weeks to few months because of shock and numbness period along with the denial of the loss mourning the initial period, the second period, which is being experienced processing of the mourning with a due to the change between the one and two years, the next process prolonged grief or it can be described as incomplete mourning.

Research will be the impact in the process of experiencing the grief process considered and developed by the researcher "Social Demographic Information Form", in order to identify attachment styles in adults "Relationship Scale Questionnaire", missing people living with the biopsychosocial functionality, and then the loss with the lost person in the relationship continue in a different way and lost the memories of people, emotions and focusing on the idea "two-Dimensional age Scale" and linked "Impact of Event Scale" in order to measure the intensity of grief reactions "Basic Mourning Elements Scale" were applied.

Keywords: Attachment, death, mourning, mourning process, unfinished mourning, pathological mourning

1. GİRİŞ

John Bowlby tarafından öne sürülen bağlanma kuramı, insanların kendileri için önemli olan başka bireylerle güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan yaklaşımdır.

Kuram, duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimiyle doğan bebeklerin, yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sisteminin onlar için önemini ifade etmektedir. Buna göre bebekler, anneleriyle veya bakım verenleriyle olan etkileşimlerini özümseyerek kendileri ve diğer insanlar hakkında “içsel çalışan modeller” geliştirirler.

Bowlby (1980) temel bakıcılar ile kurulan zihinsel modellerin yaşam boyu sürdüğünü ve diğer önemli ilişkilerin de niteliğini etkilediğini öne sürmektedir. Yine Bowlby'e (1982) göre herhangi bir fiziksel ve psikolojik tehditte bağlanma sistemi aktif olmakta ve kişi kendisine destek ve güven veren kişi ile olan ilişkisine yönelmektedir. Bu yüzden de, bağlanma sistemi ölüm kaygısı dahil her türlü stresöre karşı kaygı giderici ve duygulanım düzenleyici bir etki göstermektedir.

Literatürde bağlanma sisteminin duygulanım düzenleyici etkisinin olduğunu gösteren birçok çalışma yapılmıştır. Ancak, bağlanma sisteminin işleyişinde bireysel farklılıklar bulunmaktadır (Bowlby, 1973). Kişinin önemli ihtiyaçlarının başkaları tarafından karşılanması, kendini güvende hissetmesi, ihtiyaç duyduğunda duygusal yakınlık kurabilmesi güvenli bir bağlanmaya yol açmaktadır (Bowlby, 1973). Bu noktada kişi hem kendini hem de diğerlerini değerli bulmakta ve ilişkisinde güvenli bağlar geliştirmektedir. Ancak; kişinin ihtiyaçları karşılanmadığında, duygusal yakınlık kuramadığında, kişiye herhangi bir rahatlık veya güven verilmediği için güvensiz bir bağlanma geliştirmekte ve bu kişinin hem kendisine hem diğerlerine yönelik negatif tutumlar geliştirmesine yol açmaktadır (Bowlby, 1973).

Hazan ve Shaver (1987) Bowlby ve Ainsworth'ün çalışmalarından yola çıkarak üç çeşit bağlanma stili ortaya koymuştur: Güvenli, kaygılı-kaçınan, kaygılı-kararsız.

Güvenli bağlanma stili olanlar ihtiyaç halinde destek isteyebilen, başkaları ile yakınlık kurabilen ve kendisini ilişkilerin içinde rahat hisseden kişiler olarak tanımlanmaktadır. Kaygılı-kaçınan bağlanma stili olan bireyler genellikle ilişkilerine duygusal bir mesafe koyarken ve kendilerini açmakta zorlanırken, kaygılı-kararsız bağlanma stili olanlar ise terk edilme ve reddedilme korkusu yaşamaktadırlar. Güvenli bağlanma stili olanlar, kendileri ve diğerleri hakkında pozitif bir algıya sahip olduğundan yakın ilişkilerini ölüm ve ölümlü olmanın verdiği kaygıya karşı bir tampon olarak kullanabilirken, güvensiz bağlanma stili olanların yakın ilişkilerini bu bağlamda kullanamayacakları düşünülmektedir .

İnsanların büyük çoğunluğu hayatlarının bir döneminde bir ya da birden fazla kayıp yaşamıştır (eşya, organ, para, iş, statü, düşünce, gelenek, alışkanlık vs.) ya da hayatlarının ileriki dönemlerinde yakın birinin ölümü durumu ile karşı karşıya kalacaklardır. Yakın birinin ölümünün ardından yaşanan yas sürecinin kişinin yaşamı üzerindeki etkileri ve süresi kişiden kişiye farklılıklar göstermektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar, vefatı izleyen süre içinde insanların hem bedensel hem de ruhsal sorunlar yaşadıklarını göstermiştir (Ott, 2003).

Sorunların yaşanma düzeyleri ve kişinin yaşam kalitesi üzerindeki etkileri zamanla azalsa ve hem kültürden kültüre ve hem de kişiden kişiye farklılıklar gösterse de, yası patolojik bir şekilde yaşayan kişilerin fiziksel ve psikolojik sorunlar ile ölüm riski açısından risk altında oldukları belirlenmiştir (Stroebe, 1993).

Kişilerde güvenli bağlanma düzeyi arttıkça (yakın ilişkilerde yaşanan kaçınma ve kaygının az olması nedeniyle) ölüm kaygısı ve kaybetme endişesinin

düştüğü söylenebilir. Literatür, bağlanma stilleri ile ölüm ve yakınların vefatı sonucu doğan kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar bakımından kısıtlı olmakla birlikte, mevcut çalışmalar ile bu araştırmada elde edilen bulguların paralellik göstereceği düşünülmektedir. Bir araştırmada, kaygılı-kararsız bağlanma stili olan kişilerin güvenli bağlanma stili olan kişilere oranla “Ölüm Sonrası Sosyal Kimliğin Kaybı” alt ölçeğinden daha yüksek puanlar aldığı, hem kaçınan hem de kaygılı-kararsız bağlanma stili olanların da güvenli bağlanma stili olanlara oranla “Ölümün Bilinmeyen Tarafı” alt ölçeğinden daha yüksek puanlar aldığı bulunmuştur (Florian, Mikulincer 1998). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin ölüm kaygılarının, güvenli bağlanma stiline sahip bireylere oranla daha yüksek oluşu bağlanma stillerinin duygulanım düzenleyici bir etkiye sahip olmasına bağlanarak özetlenmektedir. Bowlby’e (1973) göre güvenli bağ geliştiren kişiler, bağlanma figürleri ile güvenli ilişkiler geliştirdiklerinden, hem stres anında yakın ilişkilerini birer “güvenli üs” olarak kullanabilmekte, hem de kendilerini değerli, güvenilir, sevebilir olarak algıladıkları için duygulanımlarını güvensiz bağlanma stili olanlara oranla daha kolay kontrol edebilmektedirler. Bowlby’nin bu hipotezi birçok araştırma tarafından desteklenmiş, güvenli bağlanma stili olan kişiler güvensiz bağlanma stili olan kişilere oranla stres verici durumlarla daha iyi baş edebildiklerini belirtmişlerdir. Bir araştırma da, ihtiyaç anında güvenli bağlanma stili olan kişilerin güvensiz bağlanma stili olanlara oranla çevrelerinden daha çok destek isteyebildikleri bulunmuştur (Larose, Bernier, Soucy, & Duchesne, 1999). Aynı zamanda güvenli bağlanma stilinin depresyonla (Roberts, Gotlib, & Kassel; 1996) ve genel kaygı seviyesi (Bifulco et al. 2006) ile negatif yönde ilişkili olduğu bilinmektedir. Açıklanan nedenlerle, güvenli bağlanma stili olan bireyler duygularını kontrol edebildiklerinden ve daha etkili baş etme yollarını seçtiklerinden, yakınlarının vefatı durumunda güvensiz bağlanan bireylere oranla daha düşük endişe ve kaygı düzeyine sahip olabilecekleri düşünülmektedir.

1.1. Problem Cümlesi

“Bağlanma stillerinin yas sürecine etkileri var mıdır?” sorusu bu araştırmanın ana problemini oluşturmaktadır.

1.2. Alt Problemler

1. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkileri nasıl bir dağılım göstermektedir?
2. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile dine bağlılık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile vefat edenin yakınlık derecesi arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
6. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile vefat üzerinden geçen süre arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
7. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile yaş arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
8. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
9. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

10. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile evlilik sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

11. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile psikolojik rahatsızlıklar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

12. Bağlanma stillerinin yas sürecine etkisi ile çocuk sayısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Sayıtlar

1. Araştırmada veri toplama aracı olarak “İlişki Ölçekleri Anketi”, “İki Boyutlu Yas Ölçeği”, “Olay Etkisi Ölçeği”, “Temel Yas Unsurları Ölçeği” ile Sosyodemografik Bilgi Formu’nun değişkenlerle ilgili bilgi toplamak açısından yeterli olabileceği varsayılmıştır.

2. Veri toplama araçlarını cevaplandıran katılımcıların sorulara samimi ve doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın evreni İstanbul ili dışındaki katılımcıları kapsamamaktadır. Kültürün, bireylerin bakım verene bağlanma biçimini ve yas sürecinin yaşanmasındaki ritüelleri etkileyeceği düşünöldüğünde, bunun bir sınırlılık olacağı düşünölmektedir.

2. Araştırmanın bulguları “İlişki Ölçekleri Anketi”, “İki Boyutlu Yas Ölçeği” “Olay Etkisi Ölçeği” ve “Temel Yas Unsurları Envanteri” puanları ile sınırlıdır.

3. Yetişkin bağlanma stillerini ölçmek için kullanılan İlişki Ölçekleri Anketinin değerlendirilmesi sırasında aynı bireyin, iki farklı bağlanma stili puanının

eşit olması ihtimali söz konusudur. Bu noktada objektif değerlendirme yapılamayacağı düşünülebilir.

4. Bu araştırma 2016 takvim yılı, Nisan ayında edinilen bilgi ve bulgularla sınırlıdır.

5. Ölçekler araştırmacı ve katılımcılar tarafından birlikte doldurulmuştur. Ortalama 25-30 dakikalık süre içinde tamamlanabilecek ölçekler, soruların açık uçlu olması ve katılımcıların vefat eden bireyle ilgili olumlu olumsuz anılarını hatırlayarak paylaşmak istemeleri nedeniyle daha uzun sürelerde tamamlanabilmiştir.

Çalışan bireylerde katılımcı ve araştırmacı açısından zaman kısıtlılığı söz konusu olduğundan, uygun mekanın bulunabilmesi sorunu araştırmanın sınırlılıklarındandır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın temel amacı bağlanma stillerinin yas sürecinin yaşanmasına etkilerinin olup olmadığının araştırılması ve güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olmayan bireylerin yas yaşamaları durumunda psikopatoloji geliştirip geliştirmeyeceğinin tespit edilmesidir.

Bu yolla, bebeklere bakım veren sağlık sektörü çalışanları ile bebek bakım hemşirelerinin, parçalanmış aile çocuklarına bakım veren ebeveyn veya bireylerin, evlat edinenlerin, Çocuk Esirgeme Kurumu ve yetimhanelerde bakım veren görevliler ile kreşlerde çalışan eğitimcilerin konunun hassasiyeti hakkında bilgilendirilebilmeleri için çalışmanın önem arz edeceği düşünülmektedir.

Diğer yandan, patolojik veya travmatik yas yaşayan bireylerin dezorganizasyon ve ümitsizlik yaşaması, depresif duygu durumu, anksiyete bozukluğu, somatizasyon bozukluğu veya laboratuvar bulgularında farklılıklar bulunması durumunda, mevcut durumun geçmişteki yaşantıdan etkilenme oranını

tespitte faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sağlıklı bireylerde bozukluğun gelişmesini önlemeye yönelik birincil koruyucu sağıaltım; acının hafifletilmesi için empatik bir dinleme ve destekleyici yardımların sunulabileceğı ikinci sağıaltım; beklentisel matem içinde olan bireylere olayın öncesinde psikolojik destek sağlayabilmek, komplike yas geliştirenlerde farmakolojiye gitmeden veya destek olarak psikoterapi uygulayarak sağlıklı sürece ulaştırmanın sağlanabileceğı düşünülmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bağlanma

2.1.1. Bağlanma Kuramının Tarihsel Gelişimi

Sigmund Freud'a göre insanoğlu, kendisinde var olan, Eros veya aşk denen içgüdüsel bir enerji sisteminin etkisiyle gelişmesini gerçekleştirmektedir. Biyolojik temelli bu enerji sistemi, toplumsal, kültürel ve diğer bazı çevresel faktörlerin etkisiyle benliğin (egonun) ve vicdanın (süperegonun) şekillenmesini sağlayan ve psikanalizde, sosyalleşme denen sürecin temelinde bulunan ana unsurdur. Freud'a göre benlik gelişmesi, insanoğlunun oral, anal, genital ve ergenliğe kadar süren bir gizlilik devresiyle, çocuğun cinsel arzularını baskı altına aldığı latency denen bir devrede şekillenmesini sürdürmektedir. Belli sürelerin geçmesini içeren ve sekiz ay gibi bir süreyi kapsayan oral devre, eregonal bölgelerden biri olan, ağız yoluyla sağlanan, zevk prensibinin işlevlik kazandığı ilk devredir. Bu devrede dışarıdan yapılacak uyumsuz bir etki, insanoğlunun bu safhayı atlayıp gelişmesini diğer bir safhada sürdürmesini engellemektedir. Bir başka deyişle, gelişmenin fixation denen bir süreçle bu safhada takılıp kalmasına sebep olmaktadır. Kişide psikolojik bozukluğu meydana getiren bu takılıp kalmadır. Daha sonraki dönemlerde bireyin, farkında olmadan hayatının bir önceki safhasına dönmesine sebep olan regresyon (gerileme) olayına da böylece yol açılmış olmaktadır.

Freud'un “oral” dediği, ağız kullanmaya yönelik gelişme safhası, bebeğin bakıcısı ile (annesi ile) bağ kurduğu bir oral tatmin safhasıdır. Bu safhada çocuk ona oral zevk vermiş olan kimseye, annesine bağlanmakta; bu da kendisini besleyen, ona bakım yapan insanı bir aşk veya sevgi objesi haline getirmektedir. Bu, onun genelleştirmeler yapmak suretiyle, daha sonraki bağlanmaları içinde bir kaynak oluşturmaktadır. Freud'a göre bir bebek oral tatminden yoksun kalacak olursa veya oral bakımdan çok fazla bir tatmin olma isteği duyacak olursa, bu süreç onda sağlıklı bir bağlanmaya sebep olacak, oral kontrol fonksiyonlarında parmak emme, tırnak çiğneme, ağız şapırdatma, dudak emme, kalem çiğneme gibi tatmin olmayan bir içgüdüsel ihtiyacın başka şekilde tatmin edilmesine, sabırsızlık ve açgözlülük gibi

kişilik özelliklerinin gelişmesine yol açacaktır. Bu süreçte etkili olan anal tatminsizlik, bir şeyden mahrum kalmayı ifade etmektedir. Freud'a göre mahrumiyet, belli gelişme safhasının tamamlanmasını durduran, etkileri uzun süren bir engelleme olayıdır. Böyle bir kimse ise sürekli bir şekilde bir şeyleri isteme ihtiyacında bulunacak, enerjisini bu yolla harcamayı isteyecektir.

İşte ilk düşüncesine şekil vermiş olmakla birlikte, bu Freud'cu mahrumiyet kavramı Bowlby tarafından daha sonra içeriği değiştirilerek ve kapsamı genişletilerek ilk çocuklukta veya çocuklukta yaşanan annelik mahrumiyetine (maternal deprivation) dönüştürülmüştür. Böylece kavram, çocuğun bakımını ilk elden veya herkesten çok üstlenmiş olan, çocuğa annelik etmekte olan (mothering) anne veya onun yerine geçebilecek bir kimsenin bulunmaması halinde, bağlanma ilişkisini sekteye uğratacak ve heyecan gelişmesini uzun vadede etkileyecek olan bir sürece işaret eden bir kavram haline dönüştürülmüş olmaktadır (Yörükan, 2015).

Bağlanma teorisi, Bowlby'nin Dünya Sağlık Örgütü'nün isteği üzerine hazırladığı ve annelik (mothering) mahrumiyeti konusunu işlediği Maternal Care and Mental Health adlı kitabı da dahil olmak üzere, daha sonra yayımladığı Attachment (c.1), Separation, Anxiety and Anger (c.2) ve Loss, Sadness and Depression (c.3) adlı üç ciltlik kitabı ile kamunun dikkatine sunulmuştur. Basic Books tarafından yapılan standart edisyonlarının yanında, popüler baskıları (Penguin edisyonları) yapılarak tekrar tekrar yayımlanmıştır (Bowlby, 1952).

Bowlby'nin bağlanma teorisi, Spitz, Goldfarb, J. Robertson gibi araştırmacıların yaptığı ampirik çalışmaların yanında, psikiyatri ve psikanaliz eğitimi görmüş bir kişi olarak psikanaliz uygulamalarından, Konrad Lorenz ve H.F. Harlow gibi etolog ve hayvan psikolojisi uzmanlarının çalışmalarından, kendisinin bir rehberlik kliniğinde yaptığı pratik çalışmalardan, çocuk psikolojisi alanında ortaya konmuş olan verilerden faydalanılarak geliştirilmiştir. Bir anlamda, olumlu veya uygun olan veya uygun olmayan sosyalleşme süreçlerini değerlendirmeye çalışan bir teoridir. Philip Shaver ve Mario Mikulincer'in belirttiği üzere, Bowlby'nin teorisi başından itibaren disiplinler arası hudutların kesiştiği, birçok kavramın etolojiden, evrim

biyolojisinden, cognitive psikolojiden, gelişme ve klinik psikolojilerinden ve psikanalizden alınarak bütünleştirilen bir teori olmuştur. İçerik bakımından bu teori suç ve genç suçluluğu, endişe bozuklukları, sevilen birinden ayrılma ve ölüm olayları karşısında duyulan kederlenme ve depresyon olaylarına ilgi duyan bir psikiyatrist ve psikanalizci tarafından geliştirilmiştir. Shaver ve Mikulincer'in görüşlerine göre Bowlby'nin teorisi, bugün gelişme, kişilik ve sosyal psikoloji alanlarında entelektüel bir çerçeve sunması bakımından lider durumda olan bir görüşü temsil etmektedir (Shaver&Mikulincer, 2007).

2.1.2. Bağlanma Kuramı

John Bowlby 1950 yılında, Dünya Sağlık Örgütü'nün evsiz kalan çocukların ruh sağlığı üzerinde çalışmasını kendisinden istemesi üzerine, çocuk bakımı ve psikiyatrisi alanında çalışmaya başlamıştır. Ruh sağlığı için bebek ve küçük çocukların anneleriyle sıcak, samimi ve devamlı bir ilişki yaşamaları gerektiğini bildirdiği ilk yazıları (1951) ile Bağlanma Kuramının temelleri atılmıştır. (Bowlby, 1969). J. Bowlby teorisini şekillendirirken Adolf Meier'dan (1965), Norbert Weiner'in kontrol sistemleri kuramından, Lorenz'in (1935) "basımlama" olgusundan, Darwin'in evrim teorisinden ve Harlow'un (1974) maymun deneylerinden etkilenmiştir (Bower, 2000).

Bebeğin annesiyle ilişkisini, açlığı giderme ve oral hazzla ulaşmada ikincil bir dürtü olarak kabul eden Freud'un aksine Bowlby (1969), bebek-anne bağlanmasının birincil ve özerk bir sistem üzerinde geliştiğini öne sürmüştür. Bu şekilde, kuramının temel düşüncesini Freud ve Klein'in teorilerinin temel öğelerine karşı ortaya koymuştur. Bowlby'nin bu iddiası, Fairbairn'in "libidonun memnuniyet arar değil, nesne arar olduğu" düşüncesiyle paralel yapıdadır. Bağlanma kuramı, bu nedenle psikanalitik kuramın nesne ilişkisel bir uzantısı olarak ele alınmaktadır.

Bowlby, Mahler'in kuramının bazı klinik bulgularının kendi kuramında belirtilenlerden çok farklı olmadığını belirtmektedir. Örneğin Mahler'in "duygusal

yönden yeniden doldurulmak” (emotional refueling) üzere güvenli üsse geri dönme kavramı, “bağlanma figürünü güvenli bir üs olarak kullanma” kavramına benzemektedir. Fakat Bowlby (1988) bu noktada iki bakış açısının oluşturulma süreçlerinin oldukça farklı olduğunu da eklemektedir. Bu farklılık, bağlanma kuramının gözlem ve deneylere dayalı olarak oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Bağlanma kuramı, temelini çocukluk yaşantılarının kişilik yapısını etkilediği temel söylemiyle psikanalizden almış fakat deneysel gözlemlerle geliştirilmiştir. Bu açıdan diğer nesne ilişkileri kuramlarından farklıdır.

Bowlby’ye göre (1969, 1988), çocuğun kendisine bakım veren kişiye yakınlaşmasını ve bu yakınlık bozulduğunda düzeltilmesini sağlayan bir davranış örüntüsü vardır. Bağlanmayı sağlayan davranışlar tutunma, emme, ağlama ve seslenme, cıvılda ve gülümsemedir. Bu davranışlar bakım verene yakınlaşma ve onu takip etmede kullanılır. Önceden programlanmış ve dürtüsel olan ‘bağlanma sistemi’, bebek tarafından bir tehdit algılandığında aktif hale geçer ve rahatlık arama çalışmaları başlar. Bakım verme sistemi bu noktada önem kazanır, tehdit ortadan kalkmış olsa dahi bakım veren varlığını hissettirir ve “bağlanma figürü” olarak çocuğun “güvenli üssü” haline gelir.

2.1.3. Bağlanma Kuramına Bilimsel Katkılar

2.1.3.1. Bowlby ve Ainsworth

Bağlanma Kuramına en önemli bilimsel katkı, Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) “Yabancı Durumu” (Strange Situation) deneyleriyle yapılmıştır. Bu çalışmalarda bebeklerin, anneleri yanlarındayken, yanlarından ayrıldığında ve geri döndüğünde verdikleri tepkilere göre farklı davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Buna göre ilk bağlanma türleri Ainsworth tarafından;

- 1- Güvenli bağlanma ve
- 2- Güvensiz bağlanma olarak tanımlanmıştır.

Güvensiz bağlanmanın kendi içinde iki farklı bağlanma örüntüsü sergilediği belirlenmiştir. Bunlar;

a-Ambivalan bağlanma

b-Kaçıncı bağlanmadır.

Bağlanma kategorilerinin oluşmasıyla ilişkili bulunan temel bakım verme örüntüleri şu şekildedir:

1- Güvenli Bağlanma: Bakım veren çocuğun ihtiyaçlarına tutarlı ve olumlu bir şekilde cevap verirse ilişki güvenli bağlanmayla sonuçlanmaktadır.

2- Güvensiz/Kaçıncı Bağlanma: Bakım veren, çocuğun temel ilgi ve ihtiyaçlarına karşı tutarlı olarak tepkisiz kalırsa, bu durum ilişkide güvensiz/kaçıncı bağlanmaya yol açmaktadır. Çocuk, bu ilgisizliğin yarattığı hayal kırıklığının etkilerini azaltmak için bakım verene karşı kayıtsız davranmaktadır. Yabancı Durumu deneyinde, bakım verenleri odayı terk ettiğinde ve odaya geri döndüğünde, en az tepki veren çocuklar güvensiz/kaçıncı bağlanma örüntüsü kurmuş olan çocuklardır.

3- Güvensiz/Ambivalan Bağlanma: Verilen bakımın tutarsız, kalitesiz veya yetersiz olması, güvensiz-ambivalan bağlanmayla sonuçlanmaktadır. Bakım verene bu şekilde bağlanan çocuklar, Yabancı Durumu deneyinde, ebeveyni gittiğinde yatıştırılması en zor ve geri döndüğünde ebeveyne yapışırçasına tutunan çocuklardır. (Ainsworth ve ark. 1978; Aktaran; Ainsworth, 1985).

Ainsworth'ün On Üç Bağlanma Kriteri

Ainsworth, 1963 yılında Ganda'da yapmış olduğu araştırmanın ilk sonuçlarını yayımladıktan sonra, Uganda'da çocuk konusunu tümüyle ele alan bir kitap yazmıştır. Ainsworth, 1967 yılında 'Infancy of Uganda: Infant Care and the Growth of Attachment' adıyla yayımladığı kitabında, bebeklerin ilk gelişme yılları içerisinde belirli bir bağlanma figürüne doğru yöneldiklerini belirterek, on üç davranış türünden ve bunların birer davranış kriteri olarak kullanılabileceğinden bahsetmektedir. Ainsworth'ün daha sonra yabancılaşma duyulan bir ortamda, bebek davranışında ortaya çıkan davranış kalıplarını test etmek için geliştirdiği 'Strange Situation Test' adlı araştırma tekniği, bu testi temel alarak yapılmış diğer çalışmalara

da kaynaklık etmiştir. Bu kriterleri Bowlby'de incelemeye tabi tutarak, özellikle Schaffer ve Emerson'un araştırmasında ortaya çıkan bulgularla karşılaştırarak bir değerlendirmede bulunmuştur.

Bebeklerin davranış örüntüleri arasında birtakım farklılıklar bulunmakla birlikte, gelişme yaşına bağlı olarak ayırt edilebilecek on üç gösterge aşağıda belirtilmiştir.

1- Bebeğin kucağa alındığı zaman ağlamayı belirgin bir şekilde bırakması: Bebeğin herhangi biri tarafından kucağa alındığı zaman ağlamayı sürdürmesine karşılık, annesi tarafından kucağa alınmasıyla birlikte ağlamayı bırakması. Ainsworth bu davranışın en erken bebek dokuz haftalık olduğunda ortaya çıktığına işaret etmektedir.

2- Annenin yanından ayrılması durumunda bebeğin belirgin bir şekilde ağlamaya başlaması: Başkaları için yapılmayan bir davranış şekli olarak anne çocuğun bulunduğu mekânı veya odayı terk ettiği zaman, bebeğin birdenbire ağlamaya başlaması. Ainsworth'e göre bu davranış kalıbı bebek ilk defa on beş haftalık olduğu zaman meydana gelmektedir.

3- Görsel bir uyaran aldığı zaman bebeğin belirgin bir şekilde gülümsemesi: Başkalarına karşı yapmadığı bir davranış olarak, annenin bebeğin görüş alanına girmesi durumunda, bebeğin sık sık ve isteyerek gülmesi. Ainsworth bebeğin bu davranış kalıbının Ganda'da ilk olarak çocuk on haftalık olduğunda görüldüğüne işaret etmektedir.

4- Bebeğin belirgin bir şekilde sesler çıkarmaya başlaması: Bebeğin, başkalarıyla ilişkileriyle görüldüğünden çok daha sık ve gönülden yaptığı bir davranış olarak cıvıdamaya başlaması. Wolf, adı geçen yazısında bu davranışın beş veya altı haftalıkken meydana çıkmaya başladığına, Ainsworth ise kendi gözlemlerinin yetersiz olduğunu belirtmekle birlikte, bu davranışının bebek yirmi haftalık olmadan önce ortaya çıkmadığına işaret etmektedir.

5- Bebeğin belirgin bir şekilde görsel veya vücutça bir yönelmede bulunması: Bebek başkaları tarafından kucağa alındığı zaman tercihen gözlerini annesine çevirmekte ve ona dönmeye çalışmaktadır. Ainsworth'e göre çocuk bunu on sekiz haftalıkken yapmaya başlamaktadır.

6- Belirgin bir şekilde yakın olma, yaklaşma isteği gösterme: Ainsworth'e göre bu kıstas anne bir odada diğer kimselerle bulunurken sırada, çocuğun annesini seçip ona doğru emeklemek istemesini ifade etmektedir. Bazen bu, anne tekrar odaya geldiğinde ve annenin karşılanması durumunda da görülmektedir. Ainsworth'e göre bu davranış çocuk yirmi sekiz haftalık olduğu zaman meydana gelmektedir.

7- Belirgin bir şekilde izleme davranışı gösterme: Başkalarına karşı yapmadığı halde, anne odayı terk ettiği zaman çocuğun onu takip etmesi. Ainsworth, bebeklerin bunu emeklemeye başlar başlamaz yaptıklarına işaret etmektedir.

8- Belirgin bir şekilde karşılama davranışında bulunma: Bu, anne bir süre ortadan kaybolup tekrar görüldüğünde, çocuğun onu tipik bir şekilde karşılama kıstasıdır. Ainsworth, önce gülme, cıvılda ve genel bir bedensel heyecan hareketlenmesi şeklinde, sonra da bu davranışlarının yanında kollarını açarak anneyi karşılama şeklinde ortaya çıkan bu davranış kalıbının çocuk yirmi bir haftalıkken görülmeye başladığını söylemektedir.

9- Belirgin bir şekilde tırmanma, keşfetme veya inceleme davranışında bulunma: Çocuk annesinin üzerine tırmanmaya, onu keşfetmeye, yüzü, saçı ve elbisesiyle oynamaya başlamakta ve bu davranışları başkalarına pek az yapmaktadır. Ainsworth bu davranışın ilk defa çocuk yirmi iki haftalık olduğu zaman görülmeye başladığını söylemektedir.

10- Çocuğun belirgin bir şekilde yüzünü saklamaya çalışması: Ya tırmanma ve keşfetme davranışları sırasında yahut da bir gezinti sırasında, başka şahıslara yapmadığı şekilde yüzünü annesinin elbisesi ile örtmeye çalışması.

Ainsworth bu davranışın doğrudan doğruya anneye yapılmış olduğunu, başkalarına karşı hiçbir şekilde yapılmamış olduğunu söylemektedir. Bu davranışın bir çocukta yirmi sekizinci haftada, diğerlerinde ise birkaç hafta daha sonra ortaya çıktığını söylemektedir.

11- Keşifte bilinmek için annenin bir temel varlık olarak kullanılması: Bu kıstasta çocuk, keşifte bulunma davranışlarına anneden başlamakta ve zaman zaman ona tekrar dönmektedir. Başkalarını hiçbir şekilde bu boyutta kullanmamaktadır. Ainsworth bu davranışın bir çocukta yirmi sekiz haftalık, diğerlerinde ise sekiz aylık oldukları zaman yaygın bir şekilde ortaya çıktığını söylemektedir.

12- Güvenilecek bir melce (cennet mekân) olarak anneye sığınma: Korkma halinde, korku kaynağından mümkün olduğu kadar çabuk uzaklaşarak, başkalarından çok anneye sığınmaya çalışma. Ainsworth bu davranışın yirmi sekizinci aylarda ortaya çıktığına işaret etmektedir.

13- Belirgin bir şekilde sıkıca sarılma davranışında bulunma: Çocuğun özellikle korktuğu, yorulduğu, aç olduğu ve hasta olduğu zaman annesine sıkıca sarılması. Ainsworth bu davranışın ne zaman ortaya çıktığı konusunda özel bir çalışma yapmamış olsa da, bu davranışın daha çok birinci yılın son çeyreğinde görülmeye başladığına işaret etmektedir (Bowlby, 1971).

John Bowlby (1953) Amerika Birleşik Devletlerinde Josiah Macy Foundation'nın "Bebeklik ve Çocukluk Problemleri" konusunda 1954 yılında düzenlediği yedinci konferansına sunduğu tebliğinin hemen başında, erken yaşlarda anneden veya anne yerine geçebilecek bakım verenden ayrılmanın, çocuğun kişiliğinin gelişmesini ciddi şekilde etkilediğine işaret ederek, bu etkilemenin en olumsuz sonuçlarının psikopatik bir kişilik yapısı oluşmasında görüldüğünü söylemektedir. Ona göre birey, böyle bir durumda, sürekli ve işbirlikçi bir ilişki kuramaz hale gelmekte veya bunun sonucunda sevgi objelerine aşırı derecede ve endişe duyacak şekilde yakınlaşmakta ya da bu kimselere karşı belirgin kararsızlık (ambivalent) davranışları geliştirmektedir. Bowlby, ayrılma sürecinin uzunluğu,

ayrılmadan önce ve sonra anne-çocuk ilişkisinin niteliği, ayrılma sırasında ikame annenin karakteri gibi durumların yanında, çocuğun bu yaşantılara göstereceği tepkinin ne derece doğuştan gelen ve kalıtım yolu ile geçen farklara bağlı olduğunun bilinmesinin önemine de vurgu yapmaktadır (Yörükan, 2015).

2.1.3.2. Bowlby ve Winnicott

Bowlby ve Winnicott'ın bebek-anne ilişkisine ve burada neyin yanlış gidebileceğine ilişkin görüşleri birbirine oldukça benzerdir. Winnicott'a göre “çevreye tutunma” anne tarafından sağlanmaktadır. Şöyle ki; anne büyüyen çocuğun gereksinim ve arzularına empati gösterebilir. Çevreye tutunmadaki temel görev, bağlanma ve koruma olmakla birlikte, Bowlby'nin görüşlerine zıt olacak biçimde Winnicott bunu etiyolojik terimlerden çok varoluşsal terimlerle açıklamaktadır (Holmes, 1997).

Winnicott'a göre kendilik algısının temelini belirleyen deneyimler, başlangıçta zaman ve mekâna dağınık olan, henüz bütünleşmemiş deneyimlerdir. Kendiliğin bütünleşmesi ise annenin çocuğuna sağladığı ortama bağlı olarak, anne çocuk ilişkisinin içerisinde gelişmektedir. Çocuğun zaman içinde bütünleşmiş bir algısının olması ve kendilik duygusunu geliştirebilmesi, annenin ona sunduğu “kucaklayıcı ortam” sayesinde olmaktadır. Annenin çocukla ilgili bütünleşmiş tasarımlarını sunması sayesinde çocuk giderek kendi bütünlüğünü kavramaya başlayacaktır (Winnicott, 1998).

Burada önemli olan bir diğer kavram ise Winnicott'a (1998) göre çocuğun yalnız kalabilme kapasitesini geliştirmesidir. Buna göre; annenin görevi, sadece çocuğun gereksinimlerini anı anına karşılamak değildir. Çocuğun kendi başına durabildiği sakin dönemleri ve yalnızlık deneyimlerini gereksiz uyaranlarla bölünmemelidir. Annenin bu süreyi talepsiz geçirerek çocuğun yalnız kalma deneyimine eşlik etmesi kendilik algısının gelişimi açısından gereklidir.

2.1.3.3.Bowlby ve Klein

Klein bebeğin içsel yaşantısını o güne değin duyulmamış yollarla tartışan ilk analisttir. Dürtü kuramını Freud'un ölümünden sonra ciddi bir biçimde ele alan sayılı kişiden biridir ve böyle yaparak sevgi ve nefret arasındaki bağlantı ve bu duyguların meydana getirdiği iki değerliliğe ilişkin olarak Freud'un görüşlerini tekrar harekete geçirmiştir. Klein, bebeğin kurduğu ilk ilişkinin anne memesi ile olduğuna inanır ve sevgi ve nefret duygularının ilk aşamada buna yansıtıldığını iddia eder (Karen, 1998).

2.1.4.Bağ Kurma ve Spontane Bağlanma

Bowlby, ağırlıklı olarak kendi araştırmalarına dayanmak suretiyle, insan yavrusunun nasıl bir imprinting benzeri bağlanma süreci yaşadığının bir özetini de vererek, bağ kurma ve spontane bağlanma sürecinin bir karşılaştırmasını yapmaktadır.

1- İnsan yavrusunun gösterdiği her tepki, önce geniş bir uyaran grubuna karşı, daha sonra da sınırlı bir uyaran grubuna karşı verilmektedir. Bu tepki, bir kaç ay sonra bir veya birkaç kişiden kaynaklanan uyaranlara karşı olmaktadır.

2- Gösterilen tepki başka başka uyaranlardan olmayıp belli cinsten uyaranlara karşı sosyal olarak verilmiş bir tepki olma eğilimi göstermektedir.

3- Bir bebek bir şahısla ne derece karşılıklı ilişki içerisinde bulunuyorsa, o şahsa olan bağlılığı da o derece güçlü olmaktadır.

4- Yüzleri ayırt etmeyi öğrenme, çoğunlukla dikkatli bir işaretleme ve dinleme devresini takip eden bir maruz kalma öğrenmesinin bu işte bir rol oynadığını akla getirmektedir.

5- Bebeklerin büyük kısmında bir figüre bağlanma davranışı hayatın ilk yılında meydana gelmektedir. Bu nedenledir ki, bağlanma davranışında en hassas olunması gereken devre ilk iki yıldır.

6- Herhangi bir duyarlı safhanın yaklaşık altı haftadan önce başlaması mümkün görünmemektedir. Bir kaç hafta sonra bu devrenin başlama ihtimali mümkün görünmektedir.

7- Bebekler yaklaşık olarak altı ay geçtikten belirgin bir şekilde, sekiz veya dokuz ay geçtikten sonra önceki dönemlere oranla yabancı figürlere karşı daha fazla korku davranışı gösterme eğiliminde bulunmaktadır. Korku tepkilerinin gittikçe artan sıklığı ve güçlenişi nedeni ile yeni figürlere bağlanma, birinci yılın sonunda ve daha sonraki yıllarda daha güç olmaktadır.

8- Bir bebek, belli bir figüre kuvvetli bir şekilde bağlandığı zaman, o figürü diğerlerine tercih etme eğiliminde olmakta, ayrılma durumunda dahi bağlanması devam etme eğilimi göstermektedir.

İnsan yavrusu sosyal tembihlere karşı o kadar kuvvetli bir tepki göstermektedir ki kendi yaşında veya kendisinden biraz daha büyük bebeklere de kolaylıkla bağlanabilmektedir. Bebekler, bu çocuklar yanından ayrıldığı zaman tepki göstermekte, geriye döndüklerinde ise onlara yönelmekte ve yaklaşmaya çalışmaktadırlar. Bu tür bağlanma modeli Schaffer ve Emerson tarafından yapılmış olan bir araştırma ile açık olarak belirlenmiştir. Anna Freud ve Sophie Dann'da bir toplama kampında üç ve dört yaşlarındaki altı çocuğun davranışlarını tasvir ederken, kendi aralarında birbirlerine bağlandıklarını ifade edecek bir davranış örüntüsü geliştirmiş olduklarını söylemektedirler. Bu iki yazar, bu çocukların olumlu duygularını kendileri dışında herhangi bir kimseye değil birbirlerine yöneltmiş olduklarını, birbirlerine bakım yapmış ve yardım etmiş olduklarını söylemektedirler.

Bir bebeğin aynı yaşta veya kendisinden biraz büyük bir çocuğa bağlanabilmesi, bağlanma davranışının fizyolojik ihtiyaçları karşılayamayacak kadar küçük bir figüre yönelik olarak da geliştirilebileceğini de göstermektedir. Bu durum ileri yaşta olan figürler açısından da doğru bulunmaktadır (Cassidy, 2008).

2.1.5.Yetişkinlikte Bağlanma

Son yıllarda yapılan araştırmalarla, yetişkinlikteki sosyal ilişki özelliklerinin erken çocukluktaki bağlanmayla paralellik arz ettiği, hatta kökenini buradan aldığı düşüncesi gündeme gelmektedir (Carver, 1997).

Bağlanmanın devamlılığını gösteren araştırmalar literatürde sayıca artmaya başlarken (Bowlby 1973, 1980), bağlanmanın işleyen modelleri ve yetişkinlerdeki sosyal-duygusal uyumu da incelenmektedir. (Aktaran; West ve ark. 1989).

Carver'a göre (1997), çocukluktaki bağlanma örüntüleri güvenli olan bir yetişkinin, romantik partnerlerine veya yakın ilişkileri olan diğer kişilere bağlanması da güvenli, kaçınıcı bağlanmış kişilerin bağlanması daha uzak ve güvensiz olmaktadır (Carver, 1997).

Main'e (1985) göre ise farklı bir bakış açısı olarak, oluşmuş bağlanma figürlerinin değişime açık, esnek bir yönü de bulunmaktadır (Main-Kaplan-Cassidy 1985).

İlk defa Ainsworth (1978) tarafından oluşturulan bağlanma stilleri, bağlanma kuramının tekrar gündeme gelmesiyle bazı araştırmacılar tarafından yetişkinlere de uyarlanmaya başlanmıştır (Hazan ve Shaver, 1987).

Hazan ve Shaver (1987), Ainsworth ve arkadaşlarının belirlediği çocuklukta bağlanma stillerini temel alarak, yetişkinlikte bağlanma stillerini de ölçen ölçekleri geliştirmişlerdir. Bu ölçekler üç çeşit bağlanma stili tanımlamaktadır: Güvenli, Ambivalan ve Kaçınıcı Bağlanma.

Bağlanma stillerinin dört farklı kategoride sınıflandırılması, tek bir kaçınıcı kategorinin, kaçınmanın kavramsal olarak iki farklı örüntüsünü karıştırabileceği gerekçesi ile geliştirilmiştir. Bartholomew ve Horowitz (1991), Main ve arkadaşlarının geliştirdiği Yetişkin Bağlanma Stillerini (Main ve Goldwyn, 1988) temel alarak bağlanmanın dörtlü kategorisini geliştirmişlerdir (Bartholomew-Horowitz, 1991).

Bağlanma stillerinin dörtlü sınıflandırması, içsel çalışan model temel alınmak suretiyle, kişinin kendini ve diğerlerini algılamasının dört olası kombinasyonu düşünülerek suretiyle geliştirilmiştir. Kişinin kendine (olumlu veya olumsuz) ve diğerlerine ilişkin (olumlu veya olumsuz) içsel modeli dört tür bağlanma örüntüsünü oluşturmaktadır. Aşağıda bu model tablo halinde verilmektedir (Çizelge-1).

Çizelge-1: Bağlanmanın Dörtlü Kategorisi (Bartholomew ve Horowitz, 1991)

Kendini Algılama	Diğerlerini Algılama	
	Olumlu	Olumsuz
Olumlu	Güvenli B.	Kayıtsız B.
Olumsuz	Saplantılı B.	Korkulu B.

Güvenli Bağlanma: Kişinin kendisi ve diğerleri için algısı olumludur. Yani içsel çalışan model bağlamında kişi kendini ve diğerlerini olumlu algılamaktadır.

Korkulu Bağlanma: Kişinin kendisi ve diğerleri için algısı olumsuzdur. Yani, içsel çalışan model çerçevesinde kişi kendini ve başkalarını olumsuz algılamaktadır.

Saplantılı Bağlanma: Kişinin kendisi hakkındaki algısı olumsuz, diğerleri hakkındaki algısı olumludur.

Kayıtsız Bağlanma: Kişinin kendisi hakkındaki algısı olumlu, diğerleri hakkındaki algısı ise olumsuzdur.

Kendilerine ilişkin algıları olumsuz olan iki grubun (saplantılı ve korkulu) ortak özelliklerinden biri, diğer bireylerin olumlu kabulüne bağımlı olmalarıdır. Ayrıldıkları nokta ise, saplantılı bağlanan bireylerin yakın ilişkilere girmeye yatkın ve hazır; korkulu bağlanan bireylerin ise hayal kırıklığı yaşama ihtimalini minimum düzeyde tutmak için yakınlıktan kaçınmalarıdır. Saplantılı bağlanmış bireyler, yaşadıkları ilişkide reddedildiklerinde kendilerini suçlamakta ve reddedici olarak gördükleri kişiye olumlu yaklaşmaktadırlar (West ve ark. 1989).

Kayıtsız bağlanmış bireyler, diğerlerinin önemini görmezden gelmektedirler ve bu nedenle kendilik değerleri daha yüksektir (Barbara ve Dion, 2000; West ve ark., 1989).

Kayıtsız bağlanmış bireylerin olumsuz yaşam olaylarında, karşı tarafı suçlama eğiliminde oldukları bazı araştırmaların bulguları arasında yer almaktadır (Aktaran; Pistole 1996).

Simpson ve Rholes'a (1994) göre kayıtsız bağlanan bireyler olumsuz duygu ve duygusal reddedilme yaşamaktan kendilerini koruyabilmek için bilişsel,

davranışsal ve duygusal savunmaları kullanmaktadırlar (Aktaran; Barbara ve Dion, 2000). Kayıtsız ve korkulu bağlanmadaki benzer nokta olan “diğerlerini olumsuz algılama”nın bir savunma mekanizması olarak ele alınıp alınamayacağı, literatürde sorgulanması gereken bir nokta olarak yer almaktadır.

Günümüzde bağlanma stilleri ve psikopatoloji arasındaki ilişki, normal ve klinik örnekleme yapılan sınırlı sayıda araştırmamızın konusu olmuştur. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada güvensiz bağlanan bireylerin depresyon ve anksiyete puanları, güvenli bağlananlara göre daha yüksek bulunmuştur (Bekiroğlu, 1993).

Boylamsal bir araştırmada ise, daha önce psikiyatri servisinde yatarak tedavi gören ergenlerin, hastaneye yatmamış ergenlerle, bağlanma stilleri ve psikopatoloji ilişkisi açısından karşılaştırılması sonucunda, klinik gruptaki güvensiz bağlanmış ergen bireylerin madde kullanma, suç eyleminde bulunma ve çözülmemiş travma geçmişine sahip olma oranları, kontrol grubuna göre daha fazla bulunmuştur (Allen ve ark., 1996).

Saplantılı bağlanan üniversite öğrencilerinde daha fazla duygu durum bozukluğu (Cole-Detke ve Kobak, 1996); saplantılı bağlanmış ve psikiyatri servisinde yatarak tedavi gören ergenlerde ise daha yüksek oranlarda anksiyöz ve distimik kişilik özellikleri (Rosenstein ve Horowitz, 1996) tespit edilmiştir. Normal örneklemeden kadınlar üzerinde yapılan bir çalışmada, saplantılı bağlanma ile distimi tanısı alma arasında güçlü pozitif ilişki çıkmış (West ve George, 2002) olması nedeniyle, yazarlar saplantılı bağlanan bireylerde çözülmemiş yas gibi bir sürecin, bu bulguyla ilişkili olabileceğini öne sürmektedirler.

2.1.6. İçsel Çalışan Modeller

Ebeveyn ve özellikle annenin verdiği bakımın kalitesine göre şekillenen ilişki örüntülerinin, çocuğun dünyaya dair ilk tasarımlarını oluşturmaya etkisi özellikle

bilişsel kuramlarda, psikanalitik yaklaşımda, nesne ilişkileri kuramlarında vurgulanmaktadır (Hazan ve Shaver, 1987).

Yaşamın ilk yıllarında bebeklerde gelişen zihin tasarımı, psikanalitik kuramda her zaman ilgi ve merak uyandırmıştır. Anna Freud ve Spitz'e göre bir bebeğin ilk davranışları, ihtiyaç giderme yaşantılarından oluşmaktadır. Fairbairn'e göre (1946) ise çocuğun güvenlik hissi, içsel iyi ve kötü nesnelere muhatap oluş şekline dayanmaktadır (Aktaran; Main, Kaplan ve Cassidy 1985).

Piaget'in kuramına uyarlandığında; içsel işleyen modellerin, yeni tecrübeleri hali hazırda var olan yapıya özümsetme (assimilasyon) eğiliminde oldukları görülmektedir. Eğer kişinin işleyen modelinde bağlanma figürünün reddediciliği ve elde edilmez olduğu beklentisi varsa, birey yeni yaşantılarını, kendisinin sevilmez ve reddedilmeye değer olduğu hissiyle yorumlamaktadır (Carver, 1997).

Horowitz kişi şemalarını, kişinin kendisi ve diğer bireyler hakkındaki bilgiyi bütünleştiren yapılar olarak tanımlamaktadır. Bağlanma kuramında "içsel çalışan modeller" olarak tanımlanan bu şemalar, Bowlby'ye göre (1980) duygulanımla ilgili olan ve bilişsel öğeleri içeren zihinsel modellemelerdir. Şekillendiklerinde, bilinçdışında yer almakta ve durağan kalmaktadırlar. (Aktaran; Hortaçsu 1992)

2.1.7. Güvenli ve Güvensiz Bağlanmanın Psiko Sosyal Etkileri

Erken yaşta bağlanma objesinden tamamen veya belli bir süre ayrı kalma bağlanmayı nihai veya önemli ölçüde etkilemektedir. Bağlanılacak bireye veya sürecin kendisine olan güveni zedelemektedir. Başkalarıyla duygu paylaşımını ve yardımda bulunmayı içeren önemli sosyal davranışlar konusunda yapılmış olan araştırmalar, güvenli bağlanmanın bu davranışların içselleştirilmesine önemli bir katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. E. Waters ve arkadaşlarının (1979) yapmış olduğu bir araştırma, 18 aylık dönemde güvenli bir bağlanma gerçekleştirmiş olan bebeklerin 3,5-4 yaş aralıklarına geldikleri zaman zor durumda bulunan

arkadaşlarından daha sempatik davrandıklarını ve sorunun çözümüne yardımcı olduklarını ortaya koymuştur.

Bowlby yaptığı klinik çalışmalara dayanarak güvenli bağlanmanın bireyin kişilik gelişimi için sağlıklı bir zemin oluşturduğunu, buna karşılık güvenli olmayan bağlanmanın kişilik gelişmesi ve bazı klinik arazlar ortaya koymasından bakımdan güçlükler yaratmakta olduğunu söylemektedir. Nitekim daha sonra yapılmış olan çalışmalar, psikoterapi tedavisi gören hastaların büyük çoğunluğunun güvenli olmayan bağlanma tarzından etkilenmiş olduklarını ortaya koymaktadır.

Güvenli bağlanan bireylerin hayat problemlerine karşı takındıkları yapıcı ve iyimser tavırlar onları problem odaklı bir çözüm şekline veya başkalarından yardım isteme, destek alma davranışında bulunmaya yönlendirmektedir. Sakıncalı bağlanan bireylerin faaliyette bulunma stratejisi onları cognitive ve araya mesafe koyma, işi zamana bırakma davranışını benimsemeye yönlendirmekte; endişeli/kararsız bağlanan bireylerin stratejileri ise onları heyecan odaklı bir başa çıkma davranışı benimsemeye itmektedir (Yörük, 2015).

2.1.8. Bağlanma Kuramı ve Yetişkinlik Dönemi Psikopatolojisi

Yetişkin yaşamına bakıldığında, özellikle depresyonun, agorafobinin ve sınır kişilik bozukluğunun ayrılma anksiyetesi ile yakın ilişkisinin olduğu görülmektedir. Freud'un 1917'de melankoli ile kayıp arasındaki ilişkiye dair yaptığı yorumlar, daha sonra yapılan araştırmalar ve araştırmacılar tarafından doğrulanmaktadır. Depresyon ile çocukluk dönemi kayıpları arasında kurduğu bağlantı ise üzerinde tartışmaya meyil vermeyecek şekilde kabul görmüştür. Kanıtlara dayanılarak söylenebilir ki, annenin erken dönem kaybı, özellikle buna ilgisizlik ya da bakımda aksamlar da eşlik ediyorsa, birey yetişkin yaşamında zorluklarla karşılaştığında depresyona çok daha açık hale gelmektedir. Harris ve Bifulco (1991) annelerini çocukluk döneminde kaybetmiş bir grup kadınla yaptıkları çalışmada sosyolojik ve psikolojik değişkenleri

incelemiş ve depresyon oranlarını (üç kadından biri) bu kaybı yaşamayan kadınlara göre (on kadından biri) daha yüksek bulmuşlardır.

Agorafobide, Bowlby teorisini endişeli bağlanma üzerine oturtmaktadır. Agorafobiyi, okul fobisine benzer görmektedir ki bu da ayrılma anksiyetesinin bir çeşididir. Kontrol gruplarıyla karşılaştırdıklarında agorafobiklerin çocukluk döneminde aile uyumsuzluklarının sıklığının daha çok olduğuna ilişkin kanıtlar aktarılmaktadır. Kuram hastalığın üç olası model üzerine oturduğunu söyler; anne-çocuk arasındaki roller tersine dönmüş olabilir, hasta annesiyle ayrıken, annesine kötü bir şey olacağından korkabilir ya da tersi biçimde anne korumasından yoksun olduğu durumda kendi başına kötü bir şey geleceğinden korkabilir.

Fobik bozukluklarda teorinin ve tedavinin merkezinde, acı dolu duyguların ve korkutucu deneyimlerin bastırıldığı, bireyin yüzleşmek yerine onlardan kaçındığı fikri yer almaktadır. Bowlby'nin varsayımına göre; büyük olasılıkla fobik yetişkinler çocukluk dönemlerinde örselenmeye maruz kalmışlardır. Bunlar ebeveynin intihar girişimine tanıklık etmek ya da cinsel kötüye kullanımın mağduru olmak gibi olaylar olabilir. Sonrasında da sıklıkla özellikle cinsel kötüye kullanımlarda olduğu gibi "olayı unutma" tercih edilmektedir. Çocuğu endişeli yapan geçmiş olaylar, çocuğun onunla yüzleşmesini ve üstesinden gelmesini sağlayacak olan zihinsel şemalarla bağlantılandırılmamaktadır. Yetişkin bireylerde deneyimler şok edici ya da kafa karıştırıcı olduğunda, genellikle paniğin belirtilerine odaklanılmakta fakat neyin onları sarstığına odaklanılmamaktadır. Böyle durumlarda, bilişsel terapinin korkulan uyarana maruz kalmayı gerektirmeyen formu desteklenmektedir. Bu terapi kişiyi kendini keşfetmeye dair cesaretlendirirken, duyguların ve ilişkilerin de uyanmasını ve böylece anlamlı bir yolla birbirine bağlanmasını sağlamaktadır.

Sınır kişilik bozukluğu, ayrılma endişesiyle bağlantılı konulardan bir tanesidir. Sınır kişilik bozukluğu genel olarak şu belirtilerle tanımlanmaktadır: Dengesiz kişiler arasında kurulan ilişkiler, idealize etme ve bölme mekanizmaları arasındaki sert geçişler, dengesiz duygu durum, kendine zarar vermeye yönelik

davranışlar (kasıtlı kendine zarar verme, madde kötüye kullanımı), öfke patlamaları, amaçlar, arkadaşlıklar ve cinsel yönelimde kararsızlık, boşluk ve can sıkıntısı duyguları (Holmes, 1997).

Deneysel çalışmalar bu hastaların, çocukluklarında yüksek seviyede duygusal ihmal ve örselenmeye maruz kaldıklarını göstermektedir. Örneğin, Bryer (1987) Sınır Kişilik Bozukluğu tanısıyla yatmakta olan hastaların %86'sının geçmişinde cinsel istismar öyküsü bulmuştur. Bu oran diğer yatan psikiyatrik hastalarda % 21'dir. Herman'ın yaptığı bir araştırmaya göre ise, ayakta tedavi gören sınır kişilik bozukluğu hastalarının % 81'nin aile içi şiddete tanıklık ettiğini, bu oranın ayakta tedavi gören diğer psikiyatrik hastalarda % 51 olduğunu bulmuştur. Bu yolla örselenmeye maruz kalanların olay sırasında yaşlarının altıdan küçük olduğu durumlar sınır kişilik bozukluğunda % 51 iken, diğer tanılarda % 13 olarak bulunmuştur.

Bu hastalarla yapılan psikanalitik çalışmalar, aktarım-karşı aktarım ilişkisinde sıklıkla meydana gelen yansıtımlı özdeşim süreçlerinin önemini vurgulamaktadır. Terapist, hastanın duyguları için bir hazne olarak kullanılabilir ve bu yolla, hastanın öfke, konfüzyon, korku ve iğrenme duyguları ile doldurulabilmektedir (Holmes, 1997).

Bu hastalara bağlanma kuramı açısından bakıldığında, konuya ilişkin olarak iki neden göze çarpmaktadır: Birincisi, sınır yapılar da son derece özgül olan bağlanmadaki bocalamalarla ilgilidir. Bu soru bireyin aile ve/veya eşleriyle olan yıkıcı ilişkilerinde neden ısrar edici olduğu sorusuyla da ilişkilidir. Bu noktada telden yapılmış anne tarafından büyütülen rhesus maymunlarında görülen birtakım davranışları anımsamak yardımcı olacaktır. Çalışmada, fiziksel travmaya maruz kalan maymunlar, örselenmeye neden olan objeye daha sıkı tutunuyordu. Bağlanma teorisine göre, korkmuş bir çocuk bağlanma figürünü arayacaktır ve eğer negatif bir döngüde bağlanma nesnesi aynı zamanda travma nesnesi ise, travma, daha fazla travma tarafından güvenlik arayışına yol gösterecektir (Holmes, 1997).

İkinci olarak, sınır yapıların kavramlaştırılmasına yönelik göze çarpan öneri Fonagy'nindir.

Fonagy (1991), sınır deneyimini zihinselleştirme (mentalsation) kapasitesi olarak adlandırdığı terimlerle anlatmaktadır. Sınır hastalarda bu kapasitenin eksik olduğunu ifade eder. Bununla söylemek istediği, bu hastaların kendilerinin ya da diğerlerinin (özellikle duygularla ilişkili olanların) yeterli içsel temsillerine sahip olmadığıdır.

Bowlby bakış açısı, Sınır Kişilik Bozukluğu (SKB) tedavisi için birkaç saklı anlamı içinde barındırmaktadır. Hasta öncelikle güvenli bağlanmanın eksikliğini yaşar. Aşırı uçlarda, kararsız ya da kaçınan bağlanma durumu olasıdır. Hasta, geçmişte yakın ilişkilerinin gerektirdiği örselenmesine karşı bir savunma olarak terapide herhangi bir duygusal ilişkiyi kabul etmeyip direnir, terapisti de rahatsız eden bir duygu içinde bırakır. Seçenek olarak, hasta yaşamı için terapiye yapışabilir ve terapisti onların hayatını yönetme gereksinimi konusunda suçluluk ve boğulmuşluk duygularıyla karşı karşıya bırakabilir (Holmes, 1997).

2.2.Yas

2.2.1.Yas Kavramına Yaklaşım

Ölüm, organların iş göremez hale gelmesi neticesinde biyolojik varlığın son bulmasıdır.

Literatürde sevilen birinin kaybının ardından yaşanan süreci farklı yönlerden anlatan üç kavram vardır.

Yas (grief); bir ölüm veya kaybın ardından oluşması beklenen kişisel ya da duygusal durumdur. Bir anlamda, kayıpla gelen değişikliğe verilen ruhsal bir yanıt,

iç dünyamız ile gerçeklik arasında uyum sağlayabilmek için yaptığımız bir uzlaşmadır (Volkan, 2008).

Keder (bereavement); bireyde kayıp sonrası yaşanan üzüntü halidir.

Yas durumunun sosyal ifadesi olan matem (mourning) ise; kaybın kültürel yanını temsil eder, bilinçli veya bilinçsiz olarak verilen kültürel tepkileri içerir. (Dubose 1997; Kıvılcım ve Doğan 2014).

2.2.2. Yas Kavramının Tarihsel Gelişimi

Yas ile ilgili ilk olgu 1765'te yayınlanmıştır (Weller&Weller, 1990).

Freud “Yas ve Melankoli” adlı eserinde: “Yas bize hiçbir zaman patolojik bir durum olduğunu ve tıbbi sağıltım gerektiğini düşündürmedi. Bu durumun belli bir zaman aşımından sonra düzeleceğine ve herhangi bir girişimin yararsız hatta zararlı olacağına inandık” demektedir (Akt: Weller&Weller, 1990).

Volkan'ın (1992) psikanalitik değerlendirmesine göre yas, altı ay içerisinde kendiliğinden tamamlanır ve iki yıl içinde hafif tekrarlamalar göstermesi hastalık olarak düşünülemez. Ölüm ani olarak gerçekleşmişse, ego travma olarak algıladığı bu olay için çözüm oluşturamaz. Hatta yas tutan, ölen kişiye çok bağımlı ve ambivalan ise ego ölümü kabullenemez. Bu iki durumda, yas tutma süreci karmaşıktır.

Ayrılma-bireyselleşme kuramı yas sürecini, ego gelişiminin tamamlayıcı bir bölümü olarak değerlendirmektedir. Ayrışmamış evreden egonun oluşmasıyla birlikte, güdük bir şekilde de olsa, yasin basit bir ego reaksiyonu olarak görülebileceği aktarılmaktadır (Norris-Shortle ve ark 1993).

Bağlanma kuramına göre, küçük bir çocuğun anneden veya bakım verenden ayrılmasıyla birlikte, birbiri ardına gelen “içe çekilme, protesto, ümitsizlik ve kopma” davranışları sürecinde veya sonrasında patolojik davranışlar gelişebilmektedir (Garber ve Kashani, 1991).

Bilişsel kurama göre ölümle ilgili 3 yapı gelişmektedir. Bunlar:

- 1- İşlev görmeme (Bir şey ölürse yaşamla ilgili işlevleri son bulur).
- 2- Geri dönüşümsüzlük (Bir şey ölürse tekrar yaşama dönemez).
- 3- Evrensellik (kendisi de dahil olmak üzere yaşayan herşey sonunda ölecektir) (Garmezzy-Masten, 1995).

2.2.3. Yas Tepkileri

Yas, kaybın ardından yaşanan zorlayıcı bir süreçtir ancak bir hastalık hali değildir. Bireysel ve kendine özgü yaşanan bir süreçtir. Bu nedenle yas sürecinde herkesin göstereceği tepki farklıdır. Üzüntü ve yas süreci, kaybedilen kişiyle olan ilişkiye, kaybın yaşandığı ortama ve kişiye olan bağlılığa göre değişmektedir (Drench, 2003). Yas sürecinde bireylerin tepkileri farklı olmakla birlikte, ortak bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler de görülebilmektedir (Malkinson, 2009; Bonanno ve Koltman, 2001).

Bu tepkiler genel olarak şöyledir:

Fiziksel Tepkiler: Midede boşluk hissi, nefes alamama, boğulacakmış gibi olma, seslere karşı aşırı duyarlılık, enerjisizlik ve çabuk yorulma, iştah artması ya da azalması.

Bilişsel Tepkiler: Olayın gerçekliğine inanamama ve inkâr, konfüzyon, ölen kişinin yaşadığı duygusu, ölen kişiyi görme, işitsel-görsel halüsinasyonlar.

Duygusal Tepkiler: Şaşkınlık ve şok, üzüntü, öfke, kendini ve başkalarını suçlama, yalnızlık, ümitsizlik.

Davranışsal Tepkiler: Ağlama, dalgınlık, arama ve çağırma, ölen kişiyi hatırlatan şeylerden kaçınma ya da sürekli anımsamaya çalışma, sosyal çekilme, uyku bozukluğu.

2.2.4. Normal Yas süreci

Freud 1917 yılında “Mourning and Melancholia” adlı çalışmasında, bireyin kaybın ardından biyopsikososyal bir değişim içine girmesini yas kavramı olarak ilk kez niteledikten sonra yas tepkisinin yaşanması gereken ağırlı bir vazgeçiş olduğunu belirtmiş, bu doğal tepkiye müdahale etmemek gerektiğini öne sürmüştür. (Freud, Çev. Uslu R, Berksun O.E., (1997)).

Lindemann (1944) ise yas sürecine ruhsal ve bedensel belirtileri olan kesin sınırlı bir sendrom olarak yaklaşmıştır. Bu sürece ait beş patognomatik özellik tanımlamıştır:

- Bedensel sıkıntılar
- Ölene ait şeylerle uğraş
- Suçluluk
- Düşmanca tepkiler
- Sürüp giden davranış örüntülerinin değiştirilmesi.

Freud’u Bowlby izlemiş ve bağlanma kuramı ile yası; bağlanma figürü gözden kaybolduğunda ya da varlığı tehdide uğradığında gösterilen güçlü bir duygusal protesto olarak tanımlamıştır (Worden, 2003).

Yas iki türlü olmaktadır:

Somut Kayıplar: Sevilen birini ölüm, ayrılık, boşanma gibi nedenlerle

kaybetme yani bir sevgi nesnesini kaybetme sonucu gösterilen yas tepkisi.

Gelişimsel Kayıplar: Önemsemediği bir kişinin sevgisini kaybetme, sevdiklerini kaybetme endişesi ya da herhangi bir uzvunu kaybetme kaygısı sonucu ortaya çıkan yas tepkisi.

Yas kavramını anlamak için üç temel nokta vardır. Birincisi, her kayıp bizi kaçınılmaz olarak bir keder içine sürüklemektedir. İkincisi, her kayıp geçmiş kayıpları canlandırmaktadır. Üçüncüsü, her kayıp eğer tam olarak yası tutulabilirse, büyüme ve gelişme için bir araç olabilmektedir (Volkan, 2008).

Volkan (1970) yas tutma sürecini, önceden tahmin edilebilen ya da düşünülebilen ardışık iki ana döneme ayırmıştır. Birinci dönem başlangıç dönemi olup ölümün algılanmasıyla ilgili ego işlevlerinin ayrılması dönemidir. Yaslı kişi ölümün meydana geldiğini algılar, fakat böyle olmamış gibi davranır. Bu süreç birkaç hafta ile birkaç ay arasında değişir. İkinci dönem ise, yasin yaşanıp gözden geçirilme sürecidir. Gözden geçirme sürecinde kaybedilen kişiyle olan bağlarını koruma ya da inkâr etme, kaybedilen kişinin artık onun ihtiyaçlarını karşılamayacağını farkına varma gibi duyguları beraberinde getirir ve bu süreç yaklaşık iki yıl kadar sürebilir.

Yas sürecinin tamamlanmasıyla birlikte birey, hissettikleri ve yaşadıkları ile şimdi ve gelecek kavramları arasındaki algılamalarında değişikliğe gitmektedir.

Bireyin acı çekmeksizin kaybettiği kişiyi hatırlamasına ‘çözümlemiş yas’ denilmektedir. Bu süreç bireyin kaybı kabullenmesi, kayıp kişinin yokluğuna alışarak yaşamını sürdürmesi ve yeni yaşam biçimi oluşturması aşamalarını içermektedir.

Yaşanan kayba uyum sağlama 4 ayrı süreci kapsamaktadır. Bunlar:

- **Kayıp gerçeğini kabullenmek:** İlk tepkiler şok ve inanmama olmakla birlikte, giderek ölenin hayatımızdan çıktığını ve geri gelmeyeceğini kabul etmek zorunda kalırız.

- **Yas acısının yaşanması (working through):** Üzüntü, öfke, can acısı, boşluk hissi ve yalnızlığı yaşamak; gidenle aramızdaki halledilmemiş sorunları, öfkeyi, suçluluk hislerini; yaşamın tesadüfilikliğini ve kendi ölümümüzle yüzleşmeyi öğrenmek suretiyle yas acısını yaşarız.

- **Kaybedilenin artık var olmadığı bir yaşama uyum sağlamak:** Ölümle hayatımızda oluşan hem gerçek, hem de sembolik boşlukları zamanla idrak edip sorunlarımızı az da olsa çözümlendiğimizde, hayatımızı yeniden düzenleriz.

- **Öleni duygusal olarak yeniden konumlandırma ve hayata devam etme (yasın bitişi):** Yasın pratikteki sonu, artık kaybettiğimiz kişiyi rutin olarak sıkça aklımıza getirmedeğimiz ve duygusal tepkiler vermediğimizde gelir.

Yas tutan birey bu süreçleri tamamladığı takdirde matem üstesinden gelebilmiştir. Kayıpla başa çıkmada sağlıklı veya sağlıksız yolların oluşu: Ölen kişinin kimliği ve rolü, yas tutan kişinin yaşı ve cinsiyeti, kaybın şekli ve nedenleri, kayıp sonrası ortamın koşulları, yastaki kişinin kaybedilen kişiyle ilişkisi gibi nedenlere bağlı olabilmektedir (Bowlby, 1980).

2.2.5. Yas Sürecini Etkileyen Faktörler

Yaşamın ayrılmaz bir parçası olan kayıplar, bireyleri farklı şekillerde etkilemektedir. Bu etkilenme, kaybın bireye yakınlığına göre değişmektedir.

Özellikle birinci derece yakınına kaybeden bireyler, kayıptan sonra psikolojik sorunlar içerebilen bir süreç yaşamakta ve psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Freud, hem yas tutma, hem de depresyonda kayıp insana (ya da şeye) bağlı kalmak için yapılan narsisistik özdeşimi tanımlamıştır (Freud, 1917). Kayıptan sonra girilen bu narsisistik özdeşim süreci, yitirilen nesne ile daha önce kurulmuş olan ilişkilerin içeriklerinin, kaybı yaşayan kimsenin içindeki yitirilmiş kişinin reprezentasyonuna yatırıldığı bir süreçtir ve oldukça dinamik bir dönem olarak gözlenir. Bu özdeşim ve yatırım sürecinin süresi, yitirilmiş nesne ile kurulmuş olan ilişkilerdeki ambivalansın ve bağımlılığın düzeyi ile belirlenir. Yitirilen nesneyle ilişkilerde ne kadar çok ambivalans varsa, benlik algısında düşmenin ön planda olduğu ve normal yas sürecine ek olarak çeşitli psikiyatrik semptomların klinik tabloya eklendiği, patolojik yas reaksiyonu olarak adlandırılan tablonun, kayıptan sonra görülme olasılığı da o kadar fazladır.

Bu dönemin önemli bir özelliği, yitirilen nesnenin anılarıyla olan yoğun uğraşın dış dünyaya yönelik ilgi eksikliğine yol açmasıdır (Çevik, 1993).

Hayatımızda yasin tipini, yoğunluğunu ve zamanını belirleyen birçok etmen vardır. Yastaki bireyin kişilik özellikleri, ölen kişi ile olan ilişkisi, zorluklarla baş etme tarzı, dini inancı, ruhsal hastalık öyküsü, destek sistemi, ekonomik durumu ve ölümü algılama biçimi gibi unsurlar yas sürecini etkilemektedir (Worden, 2003).

Yas tepkisi olarak; şok ve inanmama, üzüntü, öfke, özlem, çaresizlik, korku, kızgınlık, kaygı, hissizlik, donup kalma, suçluluk, yalnızlık, yorgunluk, çaresizlik duyguları, kendini kınama ve utanç, psikosomatik hastalıklar, her zamanki etkinliklere devam edememe, arkadaş ve akraba ilişkilerinde değişiklik, belirli kişilere karşı düşmanlık, duygusal kütlük, dikkat dağınıklığı, sosyal etkileşimde gerileme, iş ve sosyal hayatta başarısızlık, akademik başarıda düşüş, sürekli hasta

kalma isteği, iştahsızlık, konsantrasyon bozukluğu, enerji kaybı, fiziksel bazı şikâyetler ve normal yas sürecinin abartılı yaşanması gibi duygusal, fiziksel, dūřünsel ve davranışsal tepkiler görülebilmektedir (Dyregrov, 2000, ev. Güvenç, 2000).

Yas tutma sürecindeki risk faktörleri, yas sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına engel olabilmektedir. Yas tutmayı engelleyen unsurlardan biri de dış koşullardır. Kaybedilen kişi ile vedalaşma imkânının olmaması, ritüeller ve modern yaşam tarzı yas sürecini olumsuz etkilemektedir. Ani veya şiddet içeren ölümler, intihar, kaza, cinayet veya stigma taşıyan ölüm sebepleri kişide travma etkisi oluşturabilmektedir. Geçmişteki özölmemiş kayıplar yas tutma sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı durumlarda ego zayıflamakta, egonun yerini narsisizmin almasıyla nesneye duyulan sevginin yerine kendine olan sevgi hakim olabilmektedir.

2.2.6. ocuk Kaybı Yaşayan Ebeveyn/Bakım Verenın Yas Tepkileri

Ebeveynin çocuklarının kaybının ardından gösterdikleri yas tepkileri üç farklı alanda izlenmektedir:

- 1- Fiziksel alanda:** Letarji, uyku bozuklukları, göğüste sıkışma hissi, kilo kaybı veya alımı,
- 2- Duygusal alanda:** İnanamama, üzüntü, depresyon hatta intihar dūřünceleri, ađlama veya ađıt yakma, suçluluk, çaresizlik hissi, duygusal bir koma durumu, yalnızlık hissi,
- 3- Davranışsal alanda:** Yorgunluk, i çekme, kararsızlık, bağırma, kayıp çocuğa seslenme, sosyal aktivitelerden kaçınma, çocuğu hatırlatan yer ve eşyalardan kaçınma ve aile bağlarında zayıflama veya güçlenme şeklinde sıralanabilir.

2.2.7. Yas ve Melankoli

Yas durumunda genellikle ölüm gibi gerçek bir kayıp vardır, melankolik hastada ise nesne muhtemelen gerçekten ölmemiştir ama bir sevgi nesnesi olarak kaybedilmiştir. Yani kayıp gerçek olmaktan çok emosyonel bir kayıptır.

Bunun en büyük ruhsal sonucu ise gücünü kaybeden egonun kaybettiği nesne ile özdeşim yapmasıdır. Freud'a (1917), göre melankoli için üç ön koşul vardır; nesnenin kaybı, ambivalans ve libidonun egoya gerilemesi. Yani kişinin öfkesi ve düş kırıklıkları gerçek nesnesine yöneleceğine kendisine yönelmektedir. Öfkenin benliğe yöneltilmesiyle benlik değeri düşer, suçluluk ve cezalandırılma ihtiyacı ortaya çıkar. Freud, egonun bir nesneye ancak bu tür bir içe atımla veda edebileceğini ileri sürer. Ayrıca Freud melankolik hastaların katı bir süperegolarının olduğunu, sevdikleri kişilere yönelik saldırgan duygularından duydukları suçlulukla kendini değersizleştirme gösterdiklerini bildirmiştir (Özmen, 2001).

2.2.8. Patolojik Yas Kavramına Yaklaşım

Ölüm sonrası kayıplarda bireylerin verdiği tepkiler sağlıklı tepkiler ve sağlıklı tepkiler olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Kübler-Ross'a göre sağlıklı tepkiler altı adımdan oluşmaktadır (Kubler-Ross'tan aktaran Büyükkal, 1997).

- İnkâr ve yalıtılmışlık,
- Şiddetli öfke ve kızgınlık,
- Pazarlık,
- Depresyon,
- Kabul,
- Umut.

Aşamalar bireyden bireye farklılık gösterebileceği gibi zaman zaman yer değiştirmede de farklılıklar gösterebilir. Birey yaşanan kayıp sonrasında matem

sürecini uzatır, kayıp duygusunu yok sayar veya ertelerse süreçte saplanıp kalabilir, bu da patolojik olarak ele alınması gereken bir sonuca sebep olur.

Patolojik yasın ayırt edici özellikleri: Derinlemesine acı verici bir hüznün, dış dünyaya yönelik ilginin kesilmesi, sevme yeteneğinin kaybı, tüm etkinliklere ket vurulması, kendini önemsememe, yoğun olarak kendini suçlama ve hatta cezalandırma olarak belirtilebilir. Bu bir anlamda benlik yaşamdan vazgeçmektir.

Yastaki kişinin hem sevdiği hem de acısını paylaşabileceği dostlarının olması ve onun onların yakınlığını kabul etmesi, iç dünyadaki uyumun tekrar kurulmasını, korku ve sıkıntıların daha kısa sürede ortadan kalkmasını sağlamaktadır (Klein, 2008).

Kişilik yapısına göre yas sürecinde başa çıkma düzeneği olarak kontrol etme ve bastırma, gerçekle yüzleşme, yalnız kalma, yalnız kalamama, kaçınma, üzerine gitme, aktivasyon, yerine koyma uygulanabilmektedir. Ölenin eşyalarını korumak, ev hayvanına bakmak, işini sürdürmek ölenle bağlantıyı korumada bireye yardımcı olacaktır. Düzenli mezarlık ziyaretleri anıları canlı tutar. Anılar ölenle ilişkiyi sürdürmeye yarar ancak bir yandan da kaybın acısının tekrar duyulmasına sebebiyet verir.

Yas süreci, birey kayıp dışındaki yaşama odaklandığında tamamlanmaktadır. Süreç işlevselliğini kaybeder ya da beklenenin dışında gelişirse patolojik yastan bahsedilir.

Kayıplar dayanılamayacak kadar önemli ise yas tutma süreci aksayabilir ya da patolojik yasa dönüşebilir. Patolojik yas, kaybın ardından en az altı ay geçmesine rağmen bireyin sosyal ve mesleki yaşam alanlarındaki işlevselliğinin giderek bozulması olarak tanımlanmıştır. İntihar, kaza, terör gibi şiddet unsuru içeren

kayıplarda yasin patolojik olma riski daha yuaksektir. Bu durum sadece birey bazında değil toplumsal boyutta da görülebilmektedir.

Süreç, klinik pratikte farklı bulgu ve biçimlerde görülmesi sebebiyle anormal yas, komplike yas, çözümlenmemiş yas, maskelenmiş yas, kronik yas ve gecikmiş yas gibi farklı şekillerde adlandırılmaktadır.

Lindeman (1944) patolojik yas ile ilgili uç ayrı tip belirlemiştir:

- Kronik yas tepkisi
- Hipertrofik yas tepkisi
- Uzamış yas tepkisi

Bildik (2013)'in alıntısına göre patolojik ve travmatik yas lçtleri Őyledir:

Patolojik Yas Tanı lçtleri:

A Kriteri: Kaybedilen kişiyle ilgili kalıcı ve kronikleşmiş yas tutma, onu özleme.

B Kriteri: Aşağıdaki sekiz belirtiden en az dördünün gün içinde birkaç kere zorlayıcı, bozucu derecede görülmesi:

1. lm kabullenememe
2. Diğerlerine gvenememe
3. lme bağlı aşırı öfke ve acı
4. Hayata devam etmede zorluk
5. Duygusal boşluk yaşama ve diğerleri ile ilişki kurmada zorluk
6. Kaybedilen kişi olmadan hayatın boş ve anlamsız olduğu düşüncesi
7. Geleceğin karanlık olduğu düşüncesi
8. Tedirginlik

C Kriteri: Belirtilen semptomların kişinin işlevselliğini bozması

D Kriteri: Belirtilerin en az altı ay sürmesi.

Patolojik yas ikiye ayrılmaktadır. Birincisi dondurulmuş, askıya alınmış yastır. Yani yas süreci başlamış ancak tamamlanmamıştır. İkincisi ise reddedilen yastır, yani süreci başlamamıştır bile. Her iki durumda da bitmemiş, yapılmamış bir yas söz konusudur.

Yas tutma sadece bir kabullenmeyi değil, geçmişte tamamlanmamış yasların da işlenmesini içermektedir. Patolojik yasin ele alınması yine zamanın döngüsellğine girmesi ile mümkündür.

2.2.9. Travmatik Yas

Sevilen bir bireyin ani ve şiddet içeren bir şekilde ölümü yaşaması sonucu kaybı yaşayanda gelişen belirti ve tepkilere travmatik yas denir. Kaybın beklenmedik ve şiddetli biçimde olması yas sürecini etkilemektedir. Oluşan travmatik etki bedensel ve ruhsal hastalıklar açısından risk oluşturur, travma durumunda savunma mekanizmaları olumsuz etkilenir, travma yaşayan bireylerde travma sonrası stress bozukluğu gözlenebilir. Normal yastan farklı olarak travmatik yasta ayrılık kaygısı işlevselliği etkileyecek düzeyde tekrarlayıcı ve rahatsız edicidir. Bireyde oluşan tepkiler süreklilik özelliği taşır ve psiko-sosyal işlevsellik alanlarında önemli derecede bozulmalara yol açarlar.

Sezgin ve arkadaşlarının (2004) birinci derecede bir yakınının 1-3 yıl önce ani ve travmatik bir biçimde kaybeden ve psikiyatri polikliniğine başvuran 16 (ikisi erkek) kişinin yakınlarının ölüm biçimleri, başvuru nedenleri, tanıları, tedavi ve takiplerini inceledikleri araştırmalarında kayıptan sonra ortaya çıkan yasin normal ve doğal bir tepki olduğunu; kaybın beklenmedik ve dehşet uyandırıcı olmasının doğal sürecin bozulmasına ve travmatik yasa dönüşmesine bunun da ruhsal hastalıkların oluşması için risk oluşturduğu sonucuna varmışlardır.

Prigerson ve arkadaşları tarafından düzenlenen bir panelde patolojik yas ile ilgili çalışmalarda travmatik yas teriminin kullanılması önerilmiştir.

Travmatik yas ve travma sonrası stres bozukluğunun ayrı birer klinik tablo olduğunu ileri süren çalışmacılar, her iki durumun birlikte bulunabilirliği olasılığının yüksek olduğunu klinik ayırıcı tanının hastaya yaklaşımı değiştirebileceğini ve yine her ikisinin de birer travmatik strese yanıt tipi olarak travmatik spektrum bozukluklarına yaklaşımda yeni bir kapı açabileceğini de öne sürmüşlerdir (Çelik ve Sayıl, 2011).

Kişinin kaybın ardından, dayanılmaz, başa çıkılmaz hissettiği, uyumunu bozan davranışlara yöneldiği ya da yası tamamlayamayıp, bitmeyen bir yas süreci içinde sıkışıp kaldığı, komplike yas durumunda majör depresyon benzeri belirtiler gösterdikleri gözlemlenmiştir. Majör depresyonda yaygın üzüntülü durum, ilgi ve zevk kaybı, yaygın suçluluk hissi, geçmiş başarısızlıklar/hatalarla ilgili ruminasyonlar gözlemlenirken, komplike yasta kaybedileni özlemekle bağlantılı üzüntü, kayıpla ilgili anılara ilgi, tekrar görme arzusu ve bekleyişi, kaybedilenle ilişkili suçluluk hissi, ölümün istenmeden akla gelen imgeleri, kaybı hatırlatan kişi ve durumlardan kaçma durumları meydana gelmektedir.

Travmatik Yas Tanı Ölçütleri:

A Kriteri: Tanı için iki koşul da sağlanmalıdır:

1. Kişinin bir yakınının ani, beklenmedik ve vahşet içeren şekilde ölümü,
2. Kişinin yitirdiği Kisi ile ilgili uğraşlar (arama, özleme, hasret çekme) içinde olması.

B Kriteri: Travmatize olmanın yasa özgün belirtileri. Aşağıdaki belirtilerden en az dördünün olması gereklidir:

1. Geleceğe ilişkin anlamsızlık hissi

2. Duygusal tepkisizlik, kopukluk, donukluk hissi
3. Şok, taşlaşma hissi
4. Ölümü kabulde güçlük
5. Hayatın anlamsız ve boş olduğu hissi
6. Kaybedilen kişi olmadan da yaşamın anlamlı olabileceğini hayal edememe
7. Bir parçasının yok olduğu hissi
8. Dünyanın darmadağın olduğunu düşünme
9. Emniyette olamama, güvensizlik hissi
10. Ölen kişiye zarar verdiğiğine ilişkin gerçek olmayan düşünceler
11. Ölümle ilgili aşırı öfke, acı ve huzursuzluk hissi

C Kriteri: Sayılan belirtilerin en az iki ay sürmesinin tanı koymak için gerekli olduğu görüşünde bir uzlaşma olmakla birlikte, bu sürenin başlama zamanı konusu hala tartışmalıdır.

D Kriteri: Sayılan belirtilerin psikososyal işlevlerde aksama yaratmasıdır.

2.2.10. Yas Neden Tamamlanmaz?

Worden (2009), yasın tamamlanmasını engelleyen bir dizi faktör belirlemiştir. Kaybedilen kişi ile kurulan ilişkiye özgü faktörler, kayıp şekline bağlı faktörler, psikiyatrik öz geçmiş, kişisel özellikler, sosyal faktörler.

İlişkiye özgü faktörler;

- Ambivalans: Öfke ve suçluluk
- Ölen kişiyle özdeşleme
- Eski olayları gündeme getirmesi (istismar gibi... düşük öz güven, kendini suçlayıcı)
- Hayaller
- Aşırı bağımlı ilişkiler

Kayıp Şekline Bağlı Faktörler;

- Kaybın kesin olmaması, sonuçsuz olması
- Çoklu kayıplar
- Kaybın travmatik bir olaydan kaynaklanması

Psikiyatrik Özgeçmiş;

- Hastalık geçmişi
- Yaşanan kayıplar
- Bağlanma stilleri

Kişisel Özellikler;

- Stresle baş etme kapasitesi
- Kendilik kavramı

Sosyal faktörler;

- Sosyal destek ağının olmaması
- Konuşulamaması
- Ölümün reddedilmesi, inkâr edilmesi

2.2.11. Yas Tutan Bireylere Yaklaşım

Normal yas sürecindeki bireylerin bir uzmandan yardım almaları genellikle gerekli değildir. Çoğunlukla sosyal desteğin yeterli olması bu sürecin yaşanmasını kolaylaştırır. Patolojik yas belirtileri varlığında ise, yasin sağlıklı olarak tamamlanabilmesi için yardım almak zorunludur. Yas tedavisi, kaybın sonrasında

ayrılıkla ilgili yaşanan çatışmaları çözümlmeyi ve yas sürecine uyuma ilişkin temel görevlerin tamamlanmasını amaçlamaktadır. Yas tedavisi genellikle bireysel görüşmelerle yürütülür. Terapi zamanı sınırlı olup, genellikle haftada bir görüşme şeklinde, 8-10 görüşmede sonlandırılır (Diler, 1997).

Yastaki bireye yaklaşımda temel ilkeler aşağıda sunulmuştur:

- Geride kalan kişinin kaybın gerçek olduğunu anlaması sağlanmalıdır.
- Bireyin duygularını tanıması ve bunları ifade etmesi kolaylaştırılmalıdır.
- Kaybedilen kişiye yönelik uygun bir anı formasyonu oluşturması sağlanmalıdır.
- Kaybedilen kişi olmaksızın hayatını devam ettirmesi desteklenmelidir.
- Yas sürecinin gelecek yaşam planlarını ve etkinliklerini olumsuz şekilde etkilemesi önlenmelidir.
- Özellikle kayıptan sonraki ilk yıl boyunca kritik zamanlarda geride kalanlara sürekli destek sağlamalıdır.

Çocuklara kaybın ardından gündelik hayatındaki değişimlerin ne olacağını açık bir dille anlatılması gereklidir. Geride kalan ebeveyn ve diğer aile yakınları bu yaşam değişimlerine ilişkin çocuğun kaygılarını azaltmalıdır. Normal yas sürecinde çocukların suçluluk duygularına kapılması olağandır. Bu nedenle, bu ölümün onun davranışlarından bağımsız olduğu ve sorumlu olmadığı özellikle vurgulanmalıdır. Geride kalanların, kaybın ardından gelişen kendi duygularını paylaşması çok önemlidir. Böylelikle çocuğun yas tepkilerini anlamlandırması kolaylaşır. Sevilen birinin kaybı sonrasında çocukların yoğun duygular ile baş edebilmesi güçtür. Çocuk ve ergenlerde gelişim dönemleri ile uyumlu yas tepkileri gelişir. Kimi yatak ıslatma, parmak emme vb. regresif belirtiler sergilerken, kimi de öfke patlamaları ve riskli davranışlar gösterebilir. Ayrıca, çocukların ölüm kavramını anlamaları bilişsel gelişim düzeyine göre değişmektedir. Yas süresince çocukların soruları yanıtlanırken

bu özelliklerine dikkat etmek gerekir. Hatalı algıları veya duruma uygun olmayan yorumları doğru biçimde düzeltilmelidir (Diler, 1997, Slate, 2009).

2.2.12. Çocuk Kaybı Yaşayan Ebeveyne Yaklaşım

Yetişkinliğe erişmeden ölen çocuklar konusunda ebeveynde ölümü kabul etme süreci ile birlikte iyi bakım yapılamadığı konusunda suçluluk duyguları gelişebilmektedir. Aileler tarafından hissedilen suçluluk duygusunun yersiz olduğu tartışılarak, ailelerin kendilerine olan güven duygularının desteklenmesi, onların bu sürece uyumunu kolaylaştıracaktır. Ailelere, yası atlatmaları için ölen çocuğu unutmaları veya durumu yok saymaları yönünde telkin verilmeyerek aksine onun yarattığı boşluğu kimsenin dolduramayacağı yine de geride kalanların hayatlarına onu anarak devam etmeleri gerektiği söylenebilir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin çözümlenmesi ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bağlanma stillerinin yas sürecine etkilerinin olup olmadığını çeşitli değişkenler açısından inceleyen bu araştırma, tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada Demografik Bilgi Formu ile birlikte İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA), İki Boyutlu Yas Ölçeği (TTBQ), Olay Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu (IES-R) ve Temel Yas Unsurları Envanterinin sonuçları değerlendirmeye alınmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni İstanbul'da yaşayan ve 2014 takvim yılı Nisan ayı ile 2016 takvim yılı Nisan ayı arasındaki zaman diliminde birinci, ikinci, üçüncü derece yakını veya eşi vefat eden bireylerdir. Araştırmanın örnekleme ise, yine İstanbul ilinde yaşayan ve belirtilen tarih aralığında birinci, ikinci, üçüncü derece yakını veya eşi vefat etmiş, 18-67 yaş aralığındaki gelişmiş güzel seçilmiş 103 kişilik bir gruptan oluşmaktadır.

Araştırmanın geçtiğimiz iki yılı kapsayacak şekilde yapılmış olmasının nedeni; yasin başlangıç döneminde kaybın inkârı ile birlikte şok ve uyuşma döneminin bir kaç hafta ile bir kaç ay arasında sürmesi, yasin ikinci dönemi olan yaşanıp işleme sürecinin ise bir ile iki yıl arasında değişmesinden dolayı, bundan sonraki sürecin uzamış yas ya da tamamlanmamış yas olarak nitelendirilebilecek olmasından dolayıdır.

Katılımcılar, çalışmaya 2016 Nisan ayı içinde gönüllü olarak katkı sağlamışlardır.

3.3. Veri Toplama

Uygulamadan önce katılımcılara çalışmanın, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı Uygulamalı Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi kapsamında yürütüldüğü, verilerin araştırma amaçlı kullanılacağı, katılımcıların sıkılması durumunda ölçeği doldurmayı sonlandırabilecekleri, bireysel sonuçların uygulayıcı dışında kimse tarafından incelenmeyeceği ve kimse ile paylaşılmayacağı ifade edilmiştir.

Ölçek, katılımcılara bireysel olarak uygulanmıştır. Katılımcılara önce araştırmaya katılıp katılmayacakları sorulmuş ve gönüllü 103 kişi ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Form ve ölçekler bizzat araştırmacı tarafından doldurulmuştur.

3.4. Veri Toplama Araçları

3.4.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmaya katılan bireylerin sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan, kendini bildirme dayalı kişisel bilgi formu iletişim bilgileri alınmak suretiyle; cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, çalışma hayatı, inanç durumu, psikolojik özgeçmiş ve son iki yıl içinde kayıp yaşayıp yaşanmadığına dair (birinci, ikinci, üçüncü derece akraba veya eş kaybı; yaşanmışsa yakınlık derecesi ve vefat nedenine dair) bilgileri içeren 7 alt gruba ayrılmış 16 sorudan oluşmaktadır.

3.4.2. İlişki Ölçekleri Anketi

Bu envanter, literatürde geliştiricisi olan Bartholomew (1994) tarafından İlişki Ölçekleri Anketi (Relationship Scales Questionnaire-RSQ) olarak

adlandırılmıştır. Ölçek yetişkinlerde bağlanma stillerini ölçmek amacıyla kullanılmaktadır.

Ölçek, korkulu ve saplantılı bağlanmayı ölçen 4'er soru ile güvenli ve kaçınan bağlanmayı ölçen 5'er sorudan oluşmaktadır. Ölçekteki 5. soru doğrudan değerlendirildiğinde kaçınan bağlanma stilini, tersten değerlendirildiğinde ise saplantılı bağlanma stilini değerlendirmektedir.

İlişki Ölçekleri Anketi 7'li likert tipi bir anket olup cevaplar: 1-Beni hiç tanımlamıyor ile 7-Tamamıyla beni tanımlıyor arasında verilmektedir.

Kuzey Amerika'da yapılan çalışmalarda İÖA alt ölçeklerinin görece düşük düzeyde iç tutarlılık katsayılarına sahip oldukları bulunmuştur. Griffin ve Bartholomew'un (1994) araştırmasında alt ölçeklerin alfa değeri .42 ile .71 arasında değişmiştir. Ancak düşük iç tutarlılığa rağmen, İÖA alt ölçeklerinin kabul edilir düzeyde test güvenilirliğine sahip oldukları (ortalama değişmezlik katsayısı kadınlar için .53 ve erkekler için .49) saptanmıştır.

Ölçeğin puanlaması, güvenli, kaçınan, korkulu ve saplantılı bağlanma alt ölçeklerinde alınan puanların toplanması ile yapılmıştır. Ölçek Bartholomew tarafından tanımlanan bağlanma kalıplarını ölçmek için 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 5-7 ve 17. maddelerin yeniden kodlanması gerekmektedir. Bağlanma kalıplarının ölçülmesinde 5. maddenin hem orijinal hem de recoded versiyonu kullanılmaktadır. 3-7-8-10 ve 17 numaralı maddelerin ortalaması güvenli bağlanma stilini, 1-4-9 ve 14 numaralı maddelerin ortalaması korkulu bağlanma stilini vermektedir. 5 (tekrar kodlanmış), 6-11 ve 15 numaralı maddelerin ortalaması saplantılı bağlanma stilini ve 2-5 (orijinal)-12-13 ve 16. maddelerin ortalaması kaçınan bağlanma stilini vermektedir.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır.

3.4.3. İki Boyutlu Yas Ölçeği

İki boyutlu yas ölçeği (TTBQ) Rubin ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, Rubin (1981, 1999) tarafından önerilen “İki Boyutlu Yas Modeli” ile uyumlu bir şekilde geliştirilmiş ve 5’li Likert ölçek üzerinde puanlanan 70 maddeden oluşmaktadır. Buna göre, birinci boyut olan “Genel işlevsellik”, kayıp yaşayan kişinin biyopsikososyal işlevselliği ile ilişkilidir. İkinci boyut olan “bağlanma boyutu” ise, kaybedilen kişiyle kayıptan sonra da farklı bir şekilde devam eden ilişkilere ve kaybedilen kişiyle ilgili anılara, duygulara ve düşüncelere odaklanmaktadır.

Yöntem: İki Boyutlu Yas Ölçeğinin Türkçe formu (TTBQ-T) önce Türkçe çevirisi ve geri çevirisi yapılmış ve daha sonra İki Boyutlu Yas Ölçeğinin Türkçe formu (TTBQ-T), son 5 yıl içinde yakın birini kaybeden 205 kişiye uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek için katılımcılara Beck Depresyon Envanteri (BDE) ile Olay Etkisi Ölçeği- Gözden Geçirilmiş Formu (The Impact of Event Scale-Revised/ IES-R) da uygulanmıştır. Ölçeğin faktör yapısı, güvenilirliği ve test tekrar test güvenilirliği değerlendirilmiştir.

Bulgular: Yapılan faktör analizi sonucu TTBQ-T, çoğunlukla özgün ölçekle örtüşen, ancak çapraz yükleri olan maddelere sahip “Aktif yas sürecinin ilişkisel yönü”, “Kaybedilen kişiyle kurulan yakın ve olumlu ilişkiler”, “Yasın travmatik olarak algılanması”, “Kaybedilen kişiyle kurulan çatışmalı ilişkiler” ve “Sosyal işlevsellikte bozulma” olarak adlandırılan 5 faktöre ayrılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları bu faktörler için sırasıyla şöyledir: 0,91, 0,88, 0,82, 0,78, 0,65. Ölçeğin özgün çalışmada olduğu gibi iki temel boyuta ayrılıp ayrılmadığını belirlemek için üst sıra faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini değerlendirmek için BDE,

IES-R ve TTbQ-T toplam puanları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Sonuçlar ölçeğin yapı geçerliğini desteklemiştir.

Sonuç: Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Ayaz, Karancı ve Aker (2014) tarafından yapılmıştır. Sonuçlar ölçeğin Türk örneklemindeki geçerliğini ve güvenilirliğini büyük ölçüde desteklemektedir.

3.4.4. Temel Yas Unsurları Envanteri

Türkiye’de yas konusundaki yazın araştırıldığında yas ile ilgili kullanılan ölçeklerin sınırlı olduğu görülmüştür. Bildiğimiz kadarıyla Türkiye’de geçerlik çalışması yapılan tek ölçek olan Temel Yas Unsurları Ölçeği (Selvi ve ark., 2011) yas tepkilerinin şiddetini ölçen bir ölçektir. Yasın hem kişinin genel işlevselliği üzerindeki etkilerini hem de kaybedilen kişiyle kurulan ilişkinin doğasını ayrıntılı bir şekilde ele alan ölçeğin Türkçeye çevrilmesinde yas tutan bireylerde görülen yas tepkilerinin şiddetini değerlendiren CBI’nın (Core Bereavement Items) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırmanın örneklemini 50 birey oluşturmuştur. Bu bireyler birinci derece yakınlarından sevdiği birini en az 1 ay önce, en fazla 2 ay önce kaybetmiş bireylerdir. Bu gruba “yas grubu” adı verilmiştir. İkinci grup olarak, birinci dereceden sevdiği bir yakını 5 yıl içerisinde kaybetmiş olmayan 50 birey çalışmaya dahil edilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach- α istatistiği ve Pearson bağıntı analizi ile araştırılmıştır. İki farklı uygulama zamanında CBI toplam puanlarının test-tekrar test güvenilirliği bağımlı gruplarda t testi ve Pearson bağıntı analizi uygulanarak değerlendirilmiştir. Yas grubu ve 2. grubun toplam puanları bağımsız gruplarda t testi kullanılarak geçerliğe ilişkin kanıtlar araştırılmıştır.

Bulgular: Ölçek toplam puanı yeterli bir test-tekrar test güvenilirliği göstermiş ve iç tutarlığı yüksek ($\alpha=0.94$) bulunmuştur. İç tutarlıkta Pearson bağıntı katsayısı da her bir madde için 0.46-0.87 arasında bulunmuştur. Geçerlik analizinde 4., 8., 9. ve 10. maddeler dışında maddelerin tümü ve toplam puanları açısından ayırt edici bir geçerliğe sahip olduğu görülmüştür.

Sonuç: Sonuçlar, CBI'nın Türkiye örneklemini için yas sürecindeki bireylerde yasin şiddetini ve gelişimini değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir.

3.4.5. Olay Etkisi Ölçeği

IES-R, Weiss ve Marmar tarafından 1997'de, Amerikan Psikiyatri Birliği (1994) ölçütlerine göre hazırlanmıştır. Orijinal IES (Horowitz ve ark. 1979) travmatik stres semptomlarını değerlendirmek amacıyla yaygın olarak kullanılan ölçeklerden biridir. IES kullanılan bir çok çalışmada, ölçeğin travmatik olaylar karşısındaki psikolojik stres düzeyini ölçmedeki başarısı vurgulanmıştır (Weiss ve Marmar, 1997). Weiss ve Marmar (1997) , PTBS semptom gruplarından sadece ikisini (yeniden yaşama ve kaçınma) sorgulayan IES'yi modifiye ederek, tüm PTBS semptom gruplarını sorgulayacak şekilde IES-R'yi oluşturmuşlardır. Ölçekte, son 7 gündeki belirtilerin şiddetinin 0-4 arası puanlandığı 22 soru bulunmaktadır. IES-R; yeniden yaşama (1,2,3,6,9,14,16,20. sorular), kaçınma (5,7,8,11,12,13,17,22. sorular) ve aşırı uyarılma (4,10,15,18,19,21. sorular) olmak üzere 3 alt ölçeğin birleşmesinden oluşmaktadır (Deville, 2001).

Bulgular: Ölçeğin Türkçe versiyonunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasına, 18-65 yaş arası PTBS tanısı olan 104 (%26,0 erkek) ve PTBS olmayan 65 (%40,6 erkek) olgu alınmıştır. PTBS tanısı olan hastalarda, PTBS ile ilgili travma, hastaların 46'sında deprem, 58'inde diğer travmalar olarak belirlenmiştir. PTBS tanısı

almayan 65 kişinin oluşturduğu kontrol grubundaki olguların 34'ü başka bir psikiyatrik hastalık öyküsü olan hastalardan oluşturulmuştur.

Sonuç: Cronbach değerleri ölçeğin iç tutarlılığının çok iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Türkçe versiyon ölçek için elde edilen 0,94'lük iç tutarlılık katsayısı, Orijinal ölçeğin psikometrik özelliklerinin belirlendiği çalışmalarda bulunan değere (=0,96) çok yakındır.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Çorapçioğlu ve ark. (2006) tarafından yapılmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgular, Türkçe IES-R ölçeğinin travmatik stresin değerlendirilmesinde kullanılabilir, geçerli ve iç tutarlılığı yüksek bir ölçek olduğunu göstermektedir.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak sayı, yüzde, ortalama, standart sapma kullanılmıştır.

Bağımlı değişkenlere göre bağımsız değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek üzere, Kormogov Simirnov testi kullanılmıştır.

$p < 0,05$ olduğundan dolayı parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır.

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Man Whitney-U testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Kruskall Whallis testi kullanılmıştır. Kruskall Whallis testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı olarak Man Whitney-U testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında Spearman korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizi, sürekli değişkenler arasında doğrusal ilişkinin kuvveti (derecesi) ve yönünü belirlemek üzere uygulanmaktadır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında nedensellik ilişkisini belirlemek üzere; bağımsız değişkenler yardımıyla zor elde edilen bağımlı değişken değerini kestirmek için regresyon analizi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgular %95 güven aralığında, %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, katılımcılardan ölçekler yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak yapılan açıklama ve yorumlar aşağıda belirtilmiştir.

4.1.1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Tablolar	Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş	18-30 Yaş	27	26,2
	31-40 Yaş	13	12,6
	41-50 Yaş	48	46,6
	50 Yaş Üstü	15	14,6
	Toplam	103	100,0
Cinsiyet	Kadın	60	58,3
	Erkek	43	41,7
	Toplam	103	100,0
Medeni Durum	Evli	71	68,9
	Bekar	26	25,2
	Boşanmış	6	5,8
	Toplam	103	100,0
Kaçınıcı Evlilik Olduğu	1	73	94,8
	2	4	5,2
	Toplam	77	100,0
Çocuk Durumu	Evet	55	73,3
	Hayır	20	26,7
	Toplam	75	100,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	12	11,7

	Lise	22	21,4
	Üniversite	55	53,4
	Yüksek Lisans	14	13,6
	Toplam	103	100,0
Çalışma Durumu	Çalışıyorum	74	71,8
	Çalışmıyorum	23	22,3
	Emekliyim	6	5,8
	Toplam	103	100,0
Dine Bağlılık Düzeyi	Çok Dindarım	14	13,6
	Dindarım	76	73,8
	Dindar Değilim	13	12,6
	Toplam	103	100,0
Psikolojik Rahatsızlık Durumu	Evet	14	13,6
	Hayır	89	86,4
	Toplam	103	100,0
Psikolojik Rahatsızlık Tedavi Durumu	Evet	10	71,4
	Hayır	4	28,6
	Toplam	14	100,0
Psikolojik Rahatsızlık Tedaviye Ara Verme Durumu	Evet	4	28,6
	Hayır	10	71,4
	Toplam	14	100,0
Psikolojik Rahatsızlık Tedavi Sürecini Tamamlama Durumu	Evet	4	28,6
	Hayır	10	71,4
	Toplam	14	100,0
Son 2 Yıl İçerisinde Yakınlardan Vefat Durumu	Evet	103	100
	Hayır	0	0
	Toplam	103	100,0
Vefat Edenin Yakınlık Derecesi	Anne	12	11,7
	Baba	23	22,3
	Çocuk	2	1,9

	İkinci Derece	18	17,5
	Üçüncü Derece	44	42,7
	Eş	4	3,9
	Toplam	103	100,0
Vefat Üzerinden Geçen Süre	16-30 Gün Arasında	4	3,9
	1-2 Ay Arasında	4	3,9
	2-6 Ay Arasında	13	12,6
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	17,5
	1-2 Yıl Arasında	64	62,1
	Toplam	103	100,0
Vefat Nedeni	Hastalık	71	68,9
	Trafik Kazası	2	1,9
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	25,2
	Savaş Terör	4	3,9
	Toplam	103	100,0

Katılımcıların yaş değişkenine göre 27'si (%26,2) 18-30 yaş, 13'ü (%12,6) 31-40 yaş, 48'i (%46,6) 41-50 yaş, 15'i (%14,6) 50 yaş üstü aralığında yer almaktadır.

Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre 60'ı (%58,3) kadın, 43'ü (%41,7) erkek olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların medeni durum değişkenine göre 71'i (%68,9) evli, 26'sı (%25,2) bekar, 6'sı (%5,8) boşanmış durumdadır.

Katılımcıların kaçınıcı evlilik olduğu değişkenine göre, 73'ü (%94,8) 1, 4'ü (%5,2) 2. evliliğini yapmaktadır.

Katılımcıların çocuk durumu değişkenine göre, 55'i (%73,3) çocuk sahibi olup 20'sinin çocuğu bulunmamaktadır (%26,7) .

Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre 12'si (%11,7) ilköğretim, 22'si (%21,4) lise, 55'i (%53,4) üniversite, 14'ü (%13,6) yüksek lisans mezunu olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların çalışma durumu değişkenine göre 74'ü (%71,8) çalışıyor, 23'ü (%22,3) çalışmıyor, 6'sı (%5,8) emekli durumdadır.

Katılımcıların dine bağlılık düzeyi değişkenine göre 14'ü (%13,6) çok dindar, 76'sı (%73,8) dindar, 13'ü (%12,6) dindar değil olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların psikolojik rahatsızlık durumu değişkenine göre 14'ü (%13,6) rahatsızlık geçirmiş, 89'u (%86,4) rahatsızlık geçirmemiş olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların psikolojik rahatsızlıklarının tedavi durumu değişkenine göre 10'u (%71,4) tedavi görmüş, 4'ü (%28,6) tedavi görmemiş olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların psikolojik rahatsızlıkla ilgili tedaviye ara verme durumu değişkenine göre 4'ü (%28,6) tedaviye ara vermiş, 10'u (%71,4) tedavisini tamamlamış şeklinde dağılım göstermektedir.

Katılımcıların psikolojik rahatsızlıkta tedavi sürecini tamamlama durumu değişkenine göre 4'ü (%28,6) tedavisini tamamlamış, 10'u (%71,4) tedavisini yarım bırakmış olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların son 2 yıl içerisinde yakınlarının vefat durumu değişkenine göre değerlendirilmesinde, 103'ünün (%100) geçtiğimiz iki yıl içinde yakınlarının vefat etmiş olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların vefat edenin yakınlık derecesi değişkenine göre 12'si (%11,7) annesini, 23'ü (%22,3) babasını, 2'si (%1,9) çocuğunu, 18'i (%17,5) ikinci derece, 44'ü (%42,7) üçüncü derece yakını, 4'ü (%3,9) eşini kaybetmiş olarak dağılım göstermektedir.

Katılımcıların vefat üzerinden geçen süre değişkenine göre 4'ünün (%3,9) 16-30 gün arasında, 4'ünün (%3,9) 1-2 ay arasında, 13'ünün (%12,6) 2-6 ay arasında, 18'inin (%17,5) 6 ay -1 yıl arasında, 64'ünün (%62,1) 1-2 yıl arasında yakınlarını kaybetmiş olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların vefat nedeni değişkenine göre 71'i (%68,9) hastalık, 2'si (%1,9) trafik kazası, 26'sı (%25,2) yaşlılığa bağlı ölüm, 4'ü (%3,9) savaş terör sonucunda yaşamlarını kaybetmişlerdir.

4.2. Bağlanma Stilleri ve Yas Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

4.2.1. Katılımcıların Bağlanma Stillerine İlişkin Ortalaması

Tablo 2. Katılımcıların Bağlanma Stillerine İlişkin Ortalaması

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Korkulu Bağlanma	103	3,544	0,979	1,750	6,000
Saplantılı Bağlanma	103	3,641	0,865	1,750	6,000
Güvenli Bağlanma	103	4,276	0,855	2,600	6,800
Kayıtsız Bağlanma	103	4,367	0,930	2,000	6,400

Katılımcıların “korkulu bağlanma” düzeyi ($3,544 \pm 0,979$); “saplantılı bağlanma” düzeyi ($3,641 \pm 0,865$); “güvenli bağlanma” düzeyi ($4,276 \pm 0,855$); “kayıtsız bağlanma” düzeyi ($4,367 \pm 0,930$) olarak bulunmuştur.

4.2.2. Katılımcıların Yas Düzeyleri

Tablo 3. Katılımcıların Yas Düzeyleri

	N	Ort	Ss	Min.	Max.
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	103	2,259	0,496	1,360	3,500
Yas Süreci	103	2,914	0,588	1,590	3,950
Kaçınma	103	11,981	5,584	0,000	26,000
Yeniden Yaşama	103	16,845	8,169	0,000	30,000
Aşırı Uyarılma	103	9,252	6,476	0,000	24,000
Olay Etkisi	103	38,078	17,819	0,000	70,000
Temel Yas	103	26,010	11,253	2,000	44,000

Katılımcıların “sosyal ilişkilerdeki sorunlar” düzeyi ($2,259 \pm 0,496$); “yas süreci” düzeyi ($2,914 \pm 0,588$); “kaçınma” düzeyi ($11,981 \pm 5,584$); “yeniden yaşama” düzeyi ($16,845 \pm 8,169$); “aşırı uyarılma” düzeyi ($9,252 \pm 6,476$); “olay

etkisi” düzeyi (38,078 ± 17,819); “temel yas” düzeyi (26,010 ± 11,253) olarak bulunmuştur.

Tablo 4. Bağlanma Stilleri Ve Yas Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

		Korkulu Bağlanma	Saplantılı Bağlanma	Güvenli Bağlanma	Kayıtsız Bağlanma	Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Yas Süreci	Kaçınma	Yeniden Yaşama	Aşırı Uyarılma	Olay Etkisi	Temel Yas
Korkulu Bağlanma	r	1,000										
	p	0,000										
Saplantılı Bağlanma	r	0,344**	1,000									
	p	0,000	0,000									
Güvenli Bağlanma	r	-0,040	0,099	1,000								
	p	0,686	0,321	0,000								
Kayıtsız Bağlanma	r	0,428**	-0,098	0,009	1,000							
	p	0,000	0,326	0,927	0,000							
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	r	0,196*	0,114	-0,134	-0,092	1,000						
	p	0,047	0,251	0,178	0,358	0,000						
Yas Süreci	r	0,077	-0,094	0,021	-0,094	0,191	1,000					
	p	0,439	0,343	0,832	0,343	0,053	0,000					
Kaçınma	r	0,130	0,168	-0,109	-0,099	0,391**	0,025	1,000				
	p	0,190	0,091	0,272	0,318	0,000	0,800	0,000				
Yeniden Yaşama	r	0,173	0,042	0,015	0,045	0,221*	0,455**	0,476**	1,000			
	p	0,080	0,674	0,884	0,654	0,025	0,000	0,000	0,000			
Aşırı Uyarılma	r	0,076	0,064	-0,036	0,007	0,280**	0,394**	0,568**	0,880**	1,000		
	p	0,448	0,518	0,720	0,942	0,004	0,000	0,000	0,000	0,000		
Olay Etkisi	r	0,148	0,095	-0,041	-0,008	0,325**	0,360**	0,738**	0,928**	0,945**	1,000	
	p	0,136	0,339	0,684	0,936	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	
Temel Yas	r	0,010	0,160	0,027	0,118	-0,020	-0,680**	-0,196*	-0,631**	-0,641**	-0,583*	1,000
	p	0,924	0,106	0,785	0,234	0,843	0,000	0,047	0,000	0,000	0,000	0,000

Saplantılı bağlanma ve korkulu bağlanma arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.344$; $p=0,000<0.05$). Kayıtsız bağlanma ve korkulu bağlanma arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.428$; $p=0,000<0.05$). Sosyal ilişkilerdeki sorunlar ve korkulu bağlanma arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.196$; $p=0,047<0.05$). Kaçınma ve sosyal ilişkilerdeki sorunlar arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.391$; $p=0,000<0.05$). Yeniden yaşama ve sosyal ilişkilerdeki sorunlar arasında çok zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.221$; $p=0,025<0.05$). Yeniden yaşama ve yas süreci arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.455$; $p=0,000<0.05$). Yeniden yaşama ve kaçınma arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.476$; $p=0,000<0.05$). Aşırı uyarılma ve sosyal ilişkilerdeki sorunlar arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.28$; $p=0,004<0.05$). Aşırı uyarılma ve yas süreci arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.394$; $p=0,000<0.05$). Aşırı uyarılma ve kaçınma arasında orta, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.568$; $p=0,000<0.05$). Aşırı uyarılma ve yeniden yaşama arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.88$; $p=0,000<0.05$). Olay etkisi ve sosyal ilişkilerdeki sorunlar arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.325$; $p=0,001<0.05$). Olay etkisi ve yas süreci arasında zayıf, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.36$; $p=0,000<0.05$). Olay etkisi ve kaçınma arasında yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.738$; $p=0,000<0.05$). Olay etkisi ve yeniden yaşama arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.928$; $p=0,000<0.05$). Olay etkisi ve aşırı uyarılma arasında çok yüksek, pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=0.945$; $p=0,000<0.05$). Temel yas ve yas süreci arasında orta, negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=-0.68$; $p=0,000<0.05$). Temel Yas ve kaçınma arasında çok zayıf, negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=-0.196$; $p=0,047<0.05$). Temel yas ve yeniden yaşama arasında orta, negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=-0.631$; $p=0,000<0.05$). Temel yas ve aşırı uyarılma arasında orta, negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=-0.641$; $p=0,000<0.05$). Temel yas ve olay etkisi arasında orta, negatif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır ($r=-0.583$; $p=0,000<0.05$). Diğer değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0.05$).

4.2.3. Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkileri (Regresyon Analizi)

Tablo 5. Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Sabit	2,526	6,542	0,000	2,441	0,052	0,053
	Korkulu Bağlanma	0,140	2,327	0,022			
	Saplantılı Bağlanma	0,006	0,099	0,921			
	Güvenli Bağlanma	-0,071	-1,251	0,214			
	Kayıtsız Bağlanma	-0,111	-1,860	0,066			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile sosyal ilişkilerdeki sorunlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (F=2,441; p=0,052>0,050).

Bağımsız değişkenlerin arasındaki ilişkiler ve hata paylarını azaltmak üzere Stepwise Regresyon Analizi yapılmıştır.

4.2.4 Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkileri (Stepwise Regresyon Analizi)

Tablo 6. Bağlanma Stillerinin Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Sabit	2,243	9,192	0,000	4,114	0,019	0,058
	Korkulu Bağlanma	0,146	2,705	0,008			
	Kayıtsız Bağlanma	-0,114	-2,018	0,046			

Korkulu bağlanma, kayıtsız bağlanma ile sosyal ilişkilerdeki sorunlar arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Stepwise Regresyon Analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F=4,114; p=0,019<0,05).

Sosyal ilişkilerdeki sorunlar düzeyinin belirleyicisi olarak korkulu bağlanma bulunmuş olup kayıtsız bağlanma değişkenleri ile ilişkisinin (açıklayıcılık gücünün) zayıf olduğu görülmüştür ($R^2=0,058$). Katılımcıların korkulu bağlanma düzeyi sosyal ilişkilerdeki sorunlar düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,146$). Katılımcıların kayıtsız bağlanma düzeyi sosyal ilişkilerdeki sorunlar düzeyini azaltmaktadır ($\beta=-0,114$).

4.2.5. Bağlanma Stillerinin Yas Süreci Üzerine Etkileri

Tablo 7. Bağlanma Stillerinin Yas Süreci Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	P	F	Model (p)	R^2
Yas Süreci	Sabit	3,351	7,189	0,000	1,561	0,191	0,022
	Korkulu Bağlanma	0,146	2,019	0,066			
	Saplantılı Bağlanma	-0,139	-1,864	0,065			
	Güvenli Bağlanma	0,037	0,538	0,592			
	Kayıtsız Bağlanma	-0,139	-1,931	0,056			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile yas süreci arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1,561$; $p=0,191>0,050$).

4.2.6. Bağlanma Stillerinin Kaçınma Üzerine Etkileri

Tablo 8. Bağlanma Stillerinin Kaçınma Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Kaçınma	Sabit	13,441	3,048	0,003	1,733	0,149	0,028
	Korkulu Bağlanma	0,872	1,272	0,206			
	Saplantılı Bağlanma	0,717	1,013	0,314			
	Güvenli Bağlanma	-0,736	-1,143	0,256			
	Kayıtsız Bağlanma	-0,919	-1,353	0,179			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile kaçınma arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1,733$; $p=0,149>0,050$).

4.2.7. Bağlanma Stillerinin Yeniden Yaşama Üzerine Etkileri

Tablo 9. Bağlanma Stillerinin Yeniden Yaşama Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Yeniden Yaşama	Sabit	12,704	1,935	0,056	0,829	0,510	0,007
	Korkulu Bağlanma	1,735	1,699	0,093			
	Saplantılı Bağlanma	-0,349	-0,332	0,741			
	Güvenli Bağlanma	0,259	0,270	0,788			
	Kayıtsız Bağlanma	-0,422	-0,417	0,677			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile yeniden yaşama arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=0,829$; $p=0,510>0,050$).

4.2.8. Bağlanma Stillerinin Aşırı Uyarılma Üzerine Etkileri

Tablo 10. Bağlanma Stillerinin Aşırı Uyarılma Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Aşırı Uyarılma	Sabit	8,214	1,559	0,122	0,223	0,925	0,031
	Korkulu Bağlanma	0,437	0,533	0,595			
	Saplantılı Bağlanma	0,328	0,388	0,699			
	Güvenli Bağlanma	-0,282	-0,366	0,715			
	Kayıtsız Bağlanma	-0,114	-0,140	0,889			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile aşırı uyarılma arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=0,223$; $p=0,925>0,050$).

4.2.9. Bağlanma Stillerinin Olay Etkisi Üzerine Etkileri

Tablo 11. Bağlanma Stillerinin Olay Etkisi Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Olay Etkisi	Sabit	34,358	2,396	0,018	0,758	0,555	-0,010
	Korkulu Bağlanma	3,044	1,365	0,176			
	Saplantılı Bağlanma	0,695	0,302	0,763			
	Güvenli Bağlanma	-0,760	-0,363	0,718			
	Kayıtsız Bağlanma	-1,455	-0,659	0,512			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile olay etkisi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=0,758$; $p=0,555>0,050$).

4.2.10. Bağlanma Stillerinin Temel Yas Üzerine Etkileri

Tablo 12. Bağlanma Stillerinin Temel Yas Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R^2
Temel Yas	Sabit	10,513	1,180	0,241	1,598	0,181	0,023
	Korkulu Bağlanma	-1,870	-1,349	0,180			
	Saplantılı Bağlanma	3,084	2,158	0,033			
	Güvenli Bağlanma	-0,061	-0,047	0,962			
	Kayıtsız Bağlanma	2,555	1,862	0,066			

Korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma ile temel yas arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan regresyon analizi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($F=1,598$; $p=0,181>0,050$).

4.3. Bağlanma Stillerinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

4.3.1. Bağlanma Stillerinin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları

Tablo 13. Bağlanma Stillerinin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Korkulu Bağlanma	Çok Dindarım	14	3,625	0,836	1,156	0,561
	Dindarım	76	3,579	1,041		
	Dindar Değilim	13	3,250	0,707		
Saplantılı Bağlanma	Çok Dindarım	14	3,929	0,454	2,997	0,223
	Dindarım	76	3,586	0,954		
	Dindar Değilim	13	3,654	0,582		
Güvenli Bağlanma	Çok Dindarım	14	4,014	0,615	2,362	0,307
	Dindarım	76	4,353	0,897		
	Dindar Değilim	13	4,108	0,794		
Kayıtsız Bağlanma	Çok Dindarım	14	4,214	0,644	1,122	0,571
	Dindarım	76	4,368	0,958		
	Dindar Değilim	13	4,523	1,051		

Katılımcıların korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının dine bağlılık düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.3.2. Bağlanma Stillerinin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 14. Bağlanma Stillerinin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Korkulu Bağlanma	İlköğretim	12	3,729	1,250	9,134	0,028	2 > 4 3 > 4
	Lise	22	3,807	1,015			
	Üniversite	55	3,555	0,929			
	Yüksek Lisans	14	2,929	0,623			
Saplantılı Bağlanma	İlköğretim	12	3,854	0,686	7,162	0,067	
	Lise	22	3,511	0,895			
	Üniversite	55	3,546	0,919			
	Yüksek Lisans	14	4,036	0,627			
Güvenli Bağlanma	İlköğretim	12	4,300	0,952	6,883	0,076	
	Lise	22	4,464	1,064			
	Üniversite	55	4,116	0,801			
	Yüksek Lisans	14	4,586	0,454			
Kayıtsız Bağlanma	İlköğretim	12	4,750	0,849	6,974	0,073	
	Lise	22	4,064	1,127			
	Üniversite	55	4,506	0,875			
	Yüksek Lisans	14	3,971	0,632			

Katılımcıların korkulu bağlanma puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=9,134; p=0,028<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların korkulu bağlanma puanları (3,807 ± 1,015), eğitim durumu yüksek lisans olanların korkulu bağlanma puanlarından (2,929 ± 0,623) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olanların korkulu bağlanma puanları (3,555 ± 0,929), eğitim durumu yüksek lisans olanların korkulu bağlanma puanlarından (2,929 ± 0,623) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.3.3. Bağlanma Stillerinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları

Tablo 15. Bağlanma Stillerinin Medeni Duruma Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Korkulu Bağlanma	Evli	71	3,588	0,959	9,111	0,011	1 > 3 2 > 3
	Bekar	26	3,664	1,005			
	Boşanmış	6	2,500	0,447			
Saplantılı Bağlanma	Evli	71	3,659	0,868	3,792	0,150	
	Bekar	26	3,721	0,920			
	Boşanmış	6	3,083	0,258			
Güvenli Bağlanma	Evli	71	4,313	0,838	1,417	0,492	
	Bekar	26	4,192	0,992			
	Boşanmış	6	4,200	0,310			
Kayıtsız Bağlanma	Evli	71	4,485	0,905	3,919	0,141	
	Bekar	26	4,131	1,038			
	Boşanmış	6	4,000	0,358			

Katılımcıların korkulu bağlanma puanları ortalamalarının medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=9,111$; $p=0,011<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; medeni durumu evli olanların korkulu bağlanma puanları ($3,588 \pm 0,959$), medeni durumu boşanmış olanların korkulu bağlanma puanlarından ($2,500 \pm 0,447$) yüksek bulunmuştur. Medeni durumu bekar olanların korkulu bağlanma puanları ($3,664 \pm$

1,005), medeni durumu boşanmış olanların korkulu bağlanma puanlarından (2,500 ± 0,447) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

4.3.4. Bağlanma Stillerinin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları

Tablo 16. Bağlanma Stillerinin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Korkulu Bağlanma	Anne	12	3,042	0,871	5,116	0,402	
	Baba	23	3,478	1,017			
	Çocuk	2	3,500	0,000			
	İkinci Derece	18	3,528	1,274			
	Üçüncü Derece	44	3,671	0,781			
	Eş	4	4,125	1,588			
Saplantılı Bağlanma	Anne	12	3,500	0,674	4,066	0,540	
	Baba	23	3,685	1,207			
	Çocuk	2	3,125	0,530			
	İkinci Derece	18	3,722	0,927			
	Üçüncü Derece	44	3,602	0,714			
	Eş	4	4,125	0,433			
Güvenli Bağlanma	Anne	12	4,233	0,795	12,356	0,030	6 > 1
	Baba	23	4,417	1,060			6 > 2
	Çocuk	2	3,100	0,707			5 > 3
	İkinci Derece	18	4,044	0,688			6 > 4
	Üçüncü Derece	44	4,264	0,763			6 > 5

	Eş	4	5,350	0,412			
Kayıtsız Bağlanma	Anne	12	4,133	0,892	11,751	0,038	5 > 2 6 > 2
	Baba	23	3,957	1,057			
	Çocuk	2	3,400	0,283			
	İkinci Derece	18	4,378	0,829			
	Üçüncü Derece	44	4,591	0,801			
	Eş	4	5,400	0,938			

Katılımcıların güvenli bağlanma puanları ortalamalarının vefat edenin yakınlık derecesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=12,356; p=0,030<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların güvenli bağlanma puanları (5,350 ± 0,412), vefat edenin yakınlık derecesi anne olanların güvenli bağlanma puanlarından (4,233 ± 0,795) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların güvenli bağlanma puanları (5,350 ± 0,412), vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların güvenli bağlanma puanlarından (4,417 ± 1,060) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların güvenli bağlanma puanları (4,264 ± 0,763), vefat edenin yakınlık derecesi çocuk olanların güvenli bağlanma puanlarından (3,100 ± 0,707) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların güvenli bağlanma puanları (5,350 ± 0,412), vefat edenin yakınlık derecesi ikinci derece olanların güvenli bağlanma puanlarından (4,044 ± 0,688) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların güvenli bağlanma puanları (5,350 ± 0,412), vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların güvenli bağlanma puanlarından (4,264 ± 0,763) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının vefat edenin yakınlık derecesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup

ortalamları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=11,751; p=0,038<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların kayıtsız bağlanma puanları (4,591 ± 0,801), vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların kayıtsız bağlanma puanlarından (3,957 ± 1,057) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların kayıtsız bağlanma puanları (5,400 ± 0,938), vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların kayıtsız bağlanma puanlarından (3,957 ± 1,057) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma puanları ortalamalarının vefat edenin yakınlık derecesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır(p>0.05).

4.3.5. Bağlanma Stillerinin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları

Tablo 17. Bağlanma Stillerinin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Korkulu Bağlanma	16-30 Gün Arasında	4	2,625	0,433	7,764	0,101	
	1-2 Ay Arasında	4	2,750	0,866			
	2-6 Ay Arasında	13	3,539	0,529			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	3,750	0,947			
	1-2 Yıl Arasında	64	3,594	1,050			
Saplantılı Bağlanma	16-30 Gün Arasında	4	3,375	0,433	11,441	0,022	1 > 2 3 > 2 4 > 2 5 > 2
	1-2 Ay Arasında	4	2,125	0,433			
	2-6 Ay Arasında	13	3,692	0,512			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	3,556	0,856			
	1-2 Yıl Arasında	64	3,766	0,882			

Güvenli Bağlanma	16-30 Gün Arasında	4	5,000	0,000	9,591	0,048	1 > 2
	1-2 Ay Arasında	4	3,700	0,115			1 > 3
	2-6 Ay Arasında	13	4,062	0,850			1 > 4
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	4,133	0,832			1 > 5
	1-2 Yıl Arasında	64	4,350	0,885			5 > 2
Kayıtsız Bağlanma	16-30 Gün Arasında	4	4,250	0,473	14,359	0,006	2 > 1
	1-2 Ay Arasında	4	5,300	0,346			2 > 3
	2-6 Ay Arasında	13	3,708	0,777			2 > 4
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	4,678	0,456			4 > 3
	1-2 Yıl Arasında	64	4,363	1,019			5 > 3

Katılımcıların saplantılı bağlanma puanları ortalamalarının vefat üzerinden geçen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=11,441; p=0,022<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların saplantılı bağlanma puanları (3,375 ± 0,433), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların saplantılı bağlanma puanlarından (2,125 ± 0,433) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 2-6 ay arasında olanların saplantılı bağlanma puanları (3,692 ± 0,512), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların saplantılı bağlanma puanlarından (2,125 ± 0,433) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 6 ay -1 yıl arasında olanların saplantılı bağlanma puanları (3,556 ± 0,856), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların saplantılı bağlanma puanlarından (2,125 ± 0,433) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 1-2 yıl arasında olanların saplantılı bağlanma puanları (3,766 ± 0,882), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların saplantılı bağlanma puanlarından (2,125 ± 0,433) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların güvenli bağlanma puanları ortalamalarının vefat üzerinden geçen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=9,591; $p=0,048<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların güvenli bağlanma puanları ($5,000 \pm 0,000$), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların güvenli bağlanma puanlarından ($3,700 \pm 0,115$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların güvenli bağlanma puanları ($5,000 \pm 0,000$), vefat üzerinden geçen süre 2-6 ay arasında olanların güvenli bağlanma puanlarından ($4,062 \pm 0,850$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların güvenli bağlanma puanları ($5,000 \pm 0,000$), vefat üzerinden geçen süre 6 ay -1 yıl arasında olanların güvenli bağlanma puanlarından ($4,133 \pm 0,832$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların güvenli bağlanma puanları ($5,000 \pm 0,000$), vefat üzerinden geçen süre 1-2 yıl arasında olanların güvenli bağlanma puanlarından ($4,350 \pm 0,885$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 1-2 yıl arasında olanların güvenli bağlanma puanları ($4,350 \pm 0,885$), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların güvenli bağlanma puanlarından ($3,700 \pm 0,115$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının vefat üzerinden geçen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=14,359; $p=0,006<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların kayıtsız bağlanma puanları ($5,300 \pm 0,346$), vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların kayıtsız bağlanma puanlarından ($4,250 \pm 0,473$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların kayıtsız bağlanma puanları ($5,300 \pm 0,346$), vefat üzerinden geçen süre 2-6 ay arasında olanların kayıtsız bağlanma puanlarından ($3,708 \pm 0,777$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların kayıtsız bağlanma puanları ($5,300 \pm 0,346$), vefat üzerinden geçen süre 6 ay -1 yıl arasında olanların kayıtsız bağlanma puanlarından ($4,678 \pm 0,456$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 6 ay -1 yıl arasında olanların kayıtsız bağlanma puanları ($4,678 \pm 0,456$), vefat üzerinden

geçen süre 2-6 ay arasında olanların kayıtsız bağlanma puanlarından ($3,708 \pm 0,777$) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 1-2 yıl arasında olanların kayıtsız bağlanma puanları ($4,363 \pm 1,019$), vefat üzerinden geçen süre 2-6 ay arasında olanların kayıtsız bağlanma puanlarından ($3,708 \pm 0,777$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların korkulu bağlanma puanları ortalamalarının vefat üzerinden geçen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

4.3.6. Bağlanma Stillerinin Yaşa Göre Ortalamaları

Tablo 18. Bağlanma Stillerinin Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Korkulu Bağlanma	18-30 Yaş	27	3,806	0,979	4,632	0,201
	31-40 Yaş	13	3,019	0,725		
	41-50 Yaş	48	3,531	0,932		
	50 Yaş üstü	15	3,567	1,201		
Saplantılı Bağlanma	18-30 Yaş	27	3,639	0,754	5,827	0,120
	31-40 Yaş	13	3,462	0,749		
	41-50 Yaş	48	3,547	0,931		
	50 Yaş üstü	15	4,100	0,849		
Güvenli Bağlanma	18-30 Yaş	27	4,030	0,578	4,209	0,240
	31-40 Yaş	13	4,877	1,340		
	41-50 Yaş	48	4,275	0,761		
	50 Yaş üstü	15	4,200	0,872		
Kayıtsız Bağlanma	18-30 Yaş	27	4,200	0,821	1,693	0,638
	31-40 Yaş	13	4,354	1,384		
	41-50 Yaş	48	4,438	0,789		
	50 Yaş üstü	15	4,453	1,112		

Katılımcıların korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

4.3.7. Bağlanma Stillerinin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 19. Bağlanma Stillerinin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Korkulu Bağlanma	Çalışıyorum	74	3,443	0,917	5,689	0,058	
	Çalışmıyorum	23	4,011	1,099			
	Emekliyim	6	3,000	0,671			
Saplantılı Bağlanma	Çalışıyorum	74	3,612	0,870	8,112	0,017	1 > 3 2 > 3
	Çalışmıyorum	23	3,946	0,735			
	Emekliyim	6	2,833	0,785			
Güvenli Bağlanma	Çalışıyorum	74	4,265	0,872	9,063	0,011	3 > 1 3 > 2
	Çalışmıyorum	23	4,104	0,788			
	Emekliyim	6	5,067	0,450			
Kayıtsız Bağlanma	Çalışıyorum	74	4,387	0,912	1,637	0,441	
	Çalışmıyorum	23	4,209	1,073			
	Emekliyim	6	4,733	0,372			

Katılımcıların saplantılı bağlanma puanları ortalamalarının çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=8,112$; $p=0,017 < 0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; çalışma durumu ‘çalışıyorum’ olanların saplantılı bağlanma puanları ($3,612 \pm 0,870$), çalışma durumu ‘emekliyim’ olanların saplantılı bağlanma puanlarından ($2,833 \pm 0,785$) yüksek bulunmuştur. Çalışma durumu ‘çalışmıyorum’ olanların saplantılı bağlanma puanları ($3,946 \pm 0,735$), çalışma durumu ‘emekliyim’ olanların saplantılı bağlanma puanlarından ($2,833 \pm 0,785$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların güvenli bağlanma puanları ortalamalarının çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=9,063; p=0,011<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; çalışma durumu ‘emekliyim’ olanların güvenli bağlanma puanları (5,067 ± 0,450), çalışma durumu ‘çalışıyorum’ olanların güvenli bağlanma puanlarından (4,265 ± 0,872) yüksek bulunmuştur. Çalışma durumu ‘emekliyim’ olanların güvenli bağlanma puanları (5,067 ± 0,450), çalışma durumu ‘çalışmıyorum’ olanların güvenli bağlanma puanlarından (4,104 ± 0,788) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların korkulu bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).

4.3.8. Bağlanma Stillerinin Cinsiyete Göre Ortalamaları

Tablo 20. Bağlanma Stillerinin Cinsiyete Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Korkulu Bağlanma	Kadın	60	3,550	1,009	1 289,000	0,995
	Erkek	43	3,535	0,946		
Saplantılı Bağlanma	Kadın	60	3,492	0,830	991,000	0,045
	Erkek	43	3,849	0,880		
Güvenli Bağlanma	Kadın	60	4,240	0,823	1 209,500	0,588
	Erkek	43	4,326	0,905		
Kayıtsız Bağlanma	Kadın	60	4,420	1,025	1 184,500	0,479
	Erkek	43	4,293	0,784		

Katılımcıların saplantılı bağlanma puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark

istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney U=991,000; p=0,045<0,05). Kadınların saplantılı bağlanma puanları (x=3,492), erkeklerin saplantılı bağlanma puanlarından (x=3,849) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların korkulu bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (p>0,05).

4.3.9. Bağlanma Stillerinin Kaçınıcı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları

Tablo 21. Bağlanma Stillerinin Kaçınıcı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Korkulu Bağlanma	1	73	3,510	0,994	143,500	0,954
	2	4	3,375	0,479		
Saplantılı Bağlanma	1	73	3,620	0,871	137,000	0,835
	2	4	3,500	0,289		
Güvenli Bağlanma	1	73	4,315	0,824	125,000	0,628
	2	4	4,100	0,476		
Kayıtsız Bağlanma	1	73	4,471	0,875	102,000	0,311
	2	4	4,000	1,046		

Katılımcıların korkulu bağlanma, saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının kaçınıcı evlilik olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (p>0,05).

4.3.10. Bağlanma Stillerinin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 22. Bağlanma Stillerinin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Korkulu Bağlanma	Evet	14	4,179	1,076	386,000	0,022
	Hayır	89	3,444	0,930		
Saplantılı Bağlanma	Evet	14	4,036	1,018	472,500	0,146
	Hayır	89	3,579	0,828		
Güvenli Bağlanma	Evet	14	4,529	1,045	561,000	0,548
	Hayır	89	4,236	0,821		
Kayıtsız Bağlanma	Evet	14	4,886	1,040	422,500	0,053
	Hayır	89	4,285	0,890		

Katılımcıların korkulu bağlanma puanları ortalamalarının psikolojik rahatsızlık durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney U=386,000; $p=0,022<0,05$). Rahatsızlığı olanların korkulu bağlanma puanları ($x=4,179$), rahatsızlığı olmayanların korkulu bağlanma puanlarından ($x=3,444$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların saplantılı bağlanma, güvenli bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının psikolojik rahatsızlık durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.3.11. Bağlanma Stillerinin Çocuk durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 23. Bağlanma Stillerinin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Korkulu Bağlanma	Evet	55	3,577	1,098	545,500	0,957
	Hayır	20	3,400	0,476		
Saplantılı Bağlanma	Evet	55	3,746	0,899	384,000	0,045
	Hayır	20	3,288	0,645		
Güvenli Bağlanma	Evet	55	4,451	0,820	353,000	0,018
	Hayır	20	3,930	0,697		
Kayıtsız Bağlanma	Evet	55	4,389	0,910	479,000	0,393
	Hayır	20	4,650	0,833		

Katılımcıların saplantılı bağlanma puanları ortalamalarının çocuk durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney U=384,000; p=0,045<0,05). Çocuğu olanların saplantılı bağlanma puanları (x=3,746), çocuğu olmayanların saplantılı bağlanma puanlarından (x=3,288) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların güvenli bağlanma puanları ortalamalarının çocuk durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney U=353,000; p=0,018<0,05). Çocuğu olanların güvenli bağlanma puanları (x=4,451), çocuğu olmayanların güvenli bağlanma puanlarından (x=3,930) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların korkulu bağlanma, kayıtsız bağlanma puanları ortalamalarının çocuk durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (p>0,05).

4.4. Yasa İlişkin Değişkenlerin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

4.4.1. Yasa İlişkin Değişkenlerin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları

Tablo 24. Yasa İlişkin Değişkenlerin Dine Bağlılık Düzeyine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Çok Dindarım	14	2,235	0,554	2,228	0,328
	Dindarım	76	2,230	0,477		
	Dindar Değilim	13	2,456	0,537		
Yas Süreci	Çok Dindarım	14	2,748	0,732	1,046	0,593
	Dindarım	76	2,954	0,583		
	Dindar Değilim	13	2,857	0,440		
Kaçınma	Çok Dindarım	14	14,857	6,237	1,933	0,380
	Dindarım	76	11,579	5,372		
	Dindar Değilim	13	11,231	5,585		
Yeniden Yaşama	Çok Dindarım	14	15,857	8,245	0,243	0,886
	Dindarım	76	17,066	8,088		
	Dindar Değilim	13	16,615	9,125		
Aşırı Uyarılma	Çok Dindarım	14	8,929	6,306	0,305	0,859
	Dindarım	76	9,053	6,276		
	Dindar Değilim	13	10,769	8,022		
Olay Etkisi	Çok Dindarım	14	39,643	20,121	0,217	0,897
	Dindarım	76	37,697	16,890		
	Dindar Değilim	13	38,615	21,751		
Temel Yas	Çok Dindarım	14	29,643	9,018	1,679	0,432
	Dindarım	76	25,408	10,716		
	Dindar Değilim	13	25,615	15,898		

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının dine bağlılık düzeyi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır($p>0.05$).

4.4.2. Yasa İlişkin Değişkenlerin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 25. Yasa İlişkin Değişkenlerin Eğitim Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	İlköğretim	12	2,036	0,287	16,251	0,001	2 > 1
	Lise	22	2,646	0,582			2 > 3
	Üniversite	55	2,222	0,453			2 > 4
	Yüksek Lisans	14	1,990	0,273			
Yas Süreci	İlköğretim	12	2,659	0,739	8,596	0,035	2 > 3
	Lise	22	3,235	0,551			2 > 4
	Üniversite	55	2,848	0,578			
	Yüksek Lisans	14	2,887	0,348			
Kaçınma	İlköğretim	12	11,417	3,175	8,561	0,036	2 > 1
	Lise	22	14,273	4,399			2 > 3
	Üniversite	55	11,000	6,307			
	Yüksek Lisans	14	12,714	5,075			
Yeniden Yaşama	İlköğretim	12	12,250	6,002	12,372	0,006	2 > 1
	Lise	22	20,318	7,505			4 > 1
	Üniversite	55	15,509	8,062			2 > 3
	Yüksek Lisans	14	20,571	8,355			4 > 3
Aşırı Uyarılma	İlköğretim	12	4,917	4,252	13,118	0,004	2 > 1
	Lise	22	12,136	6,402			4 > 1
	Üniversite	55	8,291	5,956			2 > 3
	Yüksek Lisans	14	12,214	7,444			

Olay Etkisi	İlköğretim	12	28,583	11,981	15,119	0,002	2 > 1
	Lise	22	46,727	16,816			4 > 1
	Üniversite	55	34,800	17,578			2 > 3
	Yüksek Lisans	14	45,500	17,745			4 > 3
Temel Yas	İlköğretim	12	37,000	7,675	20,509	0,000	1 > 2
	Lise	22	20,818	11,100			1 > 3
	Üniversite	55	27,291	10,530			1 > 4
	Yüksek Lisans	14	19,714	8,801			3 > 2
							3 > 4

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=16,251; p=0,001<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları (2,646 ± 0,582), eğitim durumu ilköğretim olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından (2,036 ± 0,287) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları (2,646 ± 0,582), eğitim durumu üniversite olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından (2,222 ± 0,453) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları (2,646 ± 0,582), eğitim durumu yüksek lisans olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından (1,990 ± 0,273) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların yas süreci puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=8,596; p=0,035<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların yas süreci puanları (3,235 ± 0,551), eğitim durumu üniversite olanların yas süreci puanlarından (2,848 ± 0,578) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise

olanların yas süreci puanları ($3,235 \pm 0,551$), eğitim durumu yüksek lisans olanların yas süreci puanlarından ($2,887 \pm 0,348$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların kaçınma puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=8,561$; $p=0,036<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların kaçınma puanları ($14,273 \pm 4,399$), eğitim durumu ilköğretim olanların kaçınma puanlarından ($11,417 \pm 3,175$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise olanların kaçınma puanları ($14,273 \pm 4,399$), eğitim durumu üniversite olanların kaçınma puanlarından ($11,000 \pm 6,307$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların yeniden yaşama puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=12,372$; $p=0,006<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların yeniden yaşama puanları ($20,318 \pm 7,505$), eğitim durumu ilköğretim olanların yeniden yaşama puanlarından ($12,250 \pm 6,002$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu yüksek lisans olanların yeniden yaşama puanları ($20,571 \pm 8,355$), eğitim durumu ilköğretim olanların yeniden yaşama puanlarından ($12,250 \pm 6,002$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise olanların yeniden yaşama puanları ($20,318 \pm 7,505$), eğitim durumu üniversite olanların yeniden yaşama puanlarından ($15,509 \pm 8,062$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu yüksek lisans olanların yeniden yaşama puanları ($20,571 \pm 8,355$), eğitim durumu üniversite olanların yeniden yaşama puanlarından ($15,509 \pm 8,062$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların aşırı uyarılma puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur($KW=13,118$; $p=0,004<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların aşırı uyarılma puanları ($12,136 \pm 6,402$), eğitim

durumu ilköğretim olanların aşırı uyarılma puanlarından ($4,917 \pm 4,252$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu yüksek lisans olanların aşırı uyarılma puanları ($12,214 \pm 7,444$), eğitim durumu ilköğretim olanların aşırı uyarılma puanlarından ($4,917 \pm 4,252$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise olanların aşırı uyarılma puanları ($12,136 \pm 6,402$), eğitim durumu üniversite olanların aşırı uyarılma puanlarından ($8,291 \pm 5,956$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların olay etkisi puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=15,119$; $p=0,002 < 0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu lise olanların olay etkisi puanları ($46,727 \pm 16,816$), eğitim durumu ilköğretim olanların olay etkisi puanlarından ($28,583 \pm 11,981$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu yüksek lisans olanların olay etkisi puanları ($45,500 \pm 17,745$), eğitim durumu ilköğretim olanların olay etkisi puanlarından ($28,583 \pm 11,981$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu lise olanların olay etkisi puanları ($46,727 \pm 16,816$), eğitim durumu üniversite olanların olay etkisi puanlarından ($34,800 \pm 17,578$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu yüksek lisans olanların olay etkisi puanları ($45,500 \pm 17,745$), eğitim durumu üniversite olanların olay etkisi puanlarından ($34,800 \pm 17,578$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların temel yas puanları ortalamalarının eğitim durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=20,509$; $p=0,000 < 0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; eğitim durumu ilköğretim olanların temel yas puanları ($37,000 \pm 7,675$), eğitim durumu lise olanların temel yas puanlarından ($20,818 \pm 11,100$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu ilköğretim olanların temel yas puanları ($37,000 \pm 7,675$), eğitim durumu üniversite olanların temel yas puanlarından ($27,291 \pm 10,530$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu ilköğretim olanların temel yas puanları ($37,000 \pm 7,675$), eğitim durumu yüksek lisans olanların temel yas puanlarından ($19,714 \pm 8,801$) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olanların temel yas puanları

(27,291 ± 10,530), eğitim durumu lise olanların temel yas puanlarından (20,818 ± 11,100) yüksek bulunmuştur. Eğitim durumu üniversite olanların temel yas puanları (27,291 ± 10,530), eğitim durumu yüksek lisans olanların temel yas puanlarından (19,714 ± 8,801) yüksek bulunmuştur.

4.4.3. Yasa İlişkin Değişkenlerin Medeni Duruma Göre Ortalamaları

Tablo 26. Yasa İlişkin Değişkenlerin Medeni Duruma Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Evli	71	2,101	0,364	19,366	0,000	2 > 1
	Bekar	26	2,670	0,565			
	Boşanmış	6	2,357	0,557			
Yas Süreci	Evli	71	2,937	0,588	2,588	0,274	
	Bekar	26	2,950	0,542			
	Boşanmış	6	2,476	0,708			
Kaçınma	Evli	71	11,648	5,511	2,304	0,316	
	Bekar	26	13,269	6,175			
	Boşanmış	6	10,333	2,582			
Yeniden Yaşama	Evli	71	15,958	8,323	5,452	0,065	
	Bekar	26	20,000	7,211			
	Boşanmış	6	13,667	7,528			
Aşırı Uyarılma	Evli	71	8,620	6,116	5,579	0,061	
	Bekar	26	11,615	7,294			
	Boşanmış	6	6,500	4,680			
Olay Etkisi	Evli	71	36,225	17,573	5,732	0,057	
	Bekar	26	44,885	18,038			
	Boşanmış	6	30,500	12,973			
Temel Yas	Evli	71	25,563	11,663	1,499	0,473	
	Bekar	26	26,000	10,171			
	Boşanmış	6	31,333	11,183			

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ortalamalarının medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=19,366; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; medeni durum bekar olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları (2,670 ± 0,565), medeni durum evli olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından (2,101 ± 0,364) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının medeni durum değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır(p>0.05).

4.4.4. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları

Tablo 27. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Edenin Yakınlık Derecesine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Anne	12	2,107	0,632	4,722	0,451	
	Baba	23	2,177	0,330			
	Çocuk	2	2,643	0,909			
	İkinci Derece	18	2,246	0,496			
	Üçüncü Derece	44	2,356	0,521			
	Eş	4	2,000	0,247			
Yas Süreci	Anne	12	3,214	0,483	42,715	0,000	1 > 5
	Baba	23	3,439	0,408			1 > 6
	Çocuk	2	3,237	0,148			2 > 4
	İkinci Derece	18	2,878	0,550			2 > 5

	Üçüncü Derece	44	2,608	0,502			2 > 6
	Eş	4	2,352	0,071			4 > 6
Kaçınma	Anne	12	13,167	3,689	4,506	0,479	
	Baba	23	9,870	4,846			
	Çocuk	2	13,500	0,707			
	İkinci Derece	18	11,500	3,185			
	Üçüncü Derece	44	13,000	6,938			
	Eş	4	10,750	5,500			
Yeniden Yaşama	Anne	12	21,333	4,887	9,660	0,085	
	Baba	23	17,522	6,986			
	Çocuk	2	22,000	5,657			
	İkinci Derece	18	19,667	7,268			
	Üçüncü Derece	44	14,364	8,916			
	Eş	4	11,500	9,815			
Aşırı Uyarılma	Anne	12	12,500	6,762	9,246	0,100	
	Baba	23	9,609	5,079			
	Çocuk	2	11,500	7,778			
	İkinci Derece	18	11,389	6,099			
	Üçüncü Derece	44	7,523	6,886			
	Eş	4	5,750	4,924			
Olay Etkisi	Anne	12	47,000	14,026	7,338	0,197	
	Baba	23	37,000	15,199			
	Çocuk	2	47,000	12,728			
	İkinci Derece	18	42,556	13,448			
	Üçüncü Derece	44	34,886	20,641			
	Eş	4	28,000	20,216			
Temel Yas	Anne	12	21,333	12,353	31,433	0,000	5 > 1
	Baba	23	18,435	9,409			5 > 2
	Çocuk	2	17,500	17,678			6 > 2
	İkinci Derece	18	23,000	10,738			5 > 4

	Üçüncü Derece	44	32,227	8,648			
	Eş	4	33,000	2,309			

Katılımcıların yas süreci puanları ortalamalarının vefat edenin yakınlık derecesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=42,715; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat edenin yakınlık derecesi anne olanların yas süreci puanları (3,214 ± 0,483), vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların yas süreci puanlarından (2,608 ± 0,502) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi anne olanların yas süreci puanları (3,214 ± 0,483), vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların yas süreci puanlarından (2,352 ± 0,071) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların yas süreci puanları (3,439 ± 0,408), vefat edenin yakınlık derecesi ikinci derece olanların yas süreci puanlarından (2,878 ± 0,550) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların yas süreci puanları (3,439 ± 0,408), vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların yas süreci puanlarından (2,608 ± 0,502) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların yas süreci puanları (3,439 ± 0,408), vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların yas süreci puanlarından (2,352 ± 0,071) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi ikinci derece olanların yas süreci puanları (2,878 ± 0,550), vefat edenin yakınlık derecesi eş olanların yas süreci puanlarından (2,352 ± 0,071) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların temel yas puanları ortalamalarının vefat edenin yakınlık derecesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=31,433; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların temel yas puanları (32,227 ± 8,648), vefat edenin yakınlık derecesi anne olanların temel yas puanlarından (21,333 ± 12,353) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi

üçüncü derece olanların temel yas puanları ($32,227 \pm 8,648$), vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların temel yas puanlarından ($18,435 \pm 9,409$) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesine eş olanların temel yas puanları ($33,000 \pm 2,309$), vefat edenin yakınlık derecesi baba olanların temel yas puanlarından ($18,435 \pm 9,409$) yüksek bulunmuştur. Vefat edenin yakınlık derecesi üçüncü derece olanların temel yas puanları ($32,227 \pm 8,648$), vefat edenin yakınlık derecesi ikinci derece olanların temel yas puanlarından ($23,000 \pm 10,738$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi puanları ortalamalarının vefat edenin yakınlık derecesi değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p > 0.05$).

4.4.5. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Nedenine Göre Ortalamaları

Tablo 28. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Nedenine Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Hastalık	71	2,279	0,505	1,112	0,774
	Trafik Kazası	2	2,643	0,909		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	2,201	0,449		
	Savaş Terör	4	2,107	0,536		
Yas Süreci	Hastalık	71	2,849	0,638	6,740	0,081
	Trafik Kazası	2	3,237	0,148		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	2,973	0,432		
	Savaş Terör	4	3,515	0,164		
Kaçınma	Hastalık	71	12,803	5,830	6,415	0,093
	Trafik Kazası	2	13,500	0,707		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	10,231	4,918		
	Savaş Terör	4	8,000	0,000		
Yeniden Yaşama	Hastalık	71	17,535	8,695	4,639	0,200

	Trafik Kazası	2	22,000	5,657		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	15,462	6,854		
	Savaş Terör	4	11,000	3,464		
Aşırı Uyarılma	Hastalık	71	10,268	6,831	6,609	0,085
	Trafik Kazası	2	11,500	7,778		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	6,885	5,156		
	Savaş Terör	4	5,500	0,577		
Olay Etkisi	Hastalık	71	40,606	18,451	7,685	0,053
	Trafik Kazası	2	47,000	12,728		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	32,577	15,787		
	Savaş Terör	4	24,500	2,887		
Temel Yas	Hastalık	71	25,873	11,784	1,058	0,787
	Trafik Kazası	2	17,500	17,678		
	Yaşlılığa Bağlı Ölüm	26	27,192	9,745		
	Savaş Terör	4	25,000	10,392		

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının vefat nedeni değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.4.6. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları

Tablo 29. Yasa İlişkin Değişkenlerin Vefat Üzerinden Geçen Süreye Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	16-30 Gün Arasında	4	2,000	0,412	4,552	0,336	
	1-2 Ay Arasında	4	2,036	0,206			
	2-6 Ay Arasında	13	2,176	0,201			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	2,099	0,367			
	1-2 Yıl Arasında	64	2,352	0,564			
Yas Süreci	16-30 Gün Arasında	4	2,897	0,549	7,056	0,133	
	1-2 Ay Arasında	4	3,115	0,961			
	2-6 Ay Arasında	13	2,904	0,626			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	2,571	0,668			
	1-2 Yıl Arasında	64	3,000	0,513			
Kaçınma	16-30 Gün Arasında	4	7,000	1,155	9,076	0,059	
	1-2 Ay Arasında	4	11,250	4,349			
	2-6 Ay Arasında	13	9,923	3,040			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	13,778	3,782			
	1-2 Yıl Arasında	64	12,250	6,357			
Yeniden Yaşama	16-30 Gün Arasında	4	9,000	5,774	5,790	0,215	
	1-2 Ay Arasında	4	18,250	9,535			
	2-6 Ay Arasında	13	14,385	8,302			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	18,000	7,515			
	1-2 Yıl Arasında	64	17,422	8,232			
Aşırı Uyarılma	16-30 Gün Arasında	4	3,000	2,309	7,274	0,122	
	1-2 Ay Arasında	4	10,750	8,958			
	2-6 Ay Arasında	13	6,462	5,174			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	9,111	5,738			
	1-2 Yıl Arasında	64	10,156	6,691			
Olay Etkisi	16-30 Gün Arasında	4	19,000	9,238	7,332	0,119	

	1-2 Ay Arasında	4	40,250	14,151			
	2-6 Ay Arasında	13	30,769	13,791			
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	40,889	16,102			
	1-2 Yıl Arasında	64	39,828	18,827			
Temel Yas	16-30 Gün Arasında	4	38,500	5,196	10,227	0,037	
	1-2 Ay Arasında	4	14,000	9,238			1 > 2
	2-6 Ay Arasında	13	28,615	12,393			1 > 5
	6 Ay -1 Yıl Arasında	18	29,000	9,381			4 > 2
	1-2 Yıl Arasında	64	24,609	11,030			

Katılımcıların temel yas puanları ortalamalarının vefat üzerinden geçen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=10,227; p=0,037<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların temel yas puanları (38,500 ± 5,196), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların temel yas puanlarından (14,000 ± 9,238) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 16-30 gün arasında olanların temel yas puanları (38,500 ± 5,196), vefat üzerinden geçen süre 1-2 yıl arasında olanların temel yas puanlarından (24,609 ± 11,030) yüksek bulunmuştur. Vefat üzerinden geçen süre 6 ay -1 yıl arasında olanların temel yas puanları (29,000 ± 9,381), vefat üzerinden geçen süre 1-2 ay arasında olanların temel yas puanlarından (14,000 ± 9,238) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi puanları ortalamalarının vefat üzerinden geçen süre değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır(p>0.05).

4.4.7. Yasa İlişkin Değişkenlerin Yaşa Göre Ortalamaları

Tablo 30. Yasa İlişkin Değişkenlerin Yaşa Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	18-30 Yaş	27	2,566	0,644	7,231	0,065	
	31-40 Yaş	13	2,099	0,297			
	41-50 Yaş	48	2,188	0,415			
	50 Yaş üstü	15	2,076	0,327			
Yas Süreci	18-30 Yaş	27	2,835	0,514	1,827	0,609	
	31-40 Yaş	13	3,076	0,461			
	41-50 Yaş	48	2,909	0,673			
	50 Yaş üstü	15	2,931	0,539			
Kaçınma	18-30 Yaş	27	15,222	4,535	22,905	0,000	1 > 2 1 > 3 3 > 2 4 > 2
	31-40 Yaş	13	6,615	3,885			
	41-50 Yaş	48	11,250	5,579			
	50 Yaş üstü	15	13,133	4,612			
Yeniden Yaşama	18-30 Yaş	27	18,333	7,889	2,038	0,565	
	31-40 Yaş	13	16,154	9,164			
	41-50 Yaş	48	15,875	8,724			
	50 Yaş üstü	15	17,867	5,842			
Aşırı Uyarılma	18-30 Yaş	27	11,111	6,216	4,231	0,238	
	31-40 Yaş	13	7,846	6,878			
	41-50 Yaş	48	8,292	6,656			
	50 Yaş üstü	15	10,200	5,647			
Olay Etkisi	18-30 Yaş	27	44,667	15,833	5,346	0,148	
	31-40 Yaş	13	30,615	17,770			
	41-50 Yaş	48	35,417	19,215			
	50 Yaş üstü	15	41,200	12,935			
Temel Yas	18-30 Yaş	27	27,148	10,022	0,244	0,970	
	31-40 Yaş	13	25,462	10,898			
	41-50 Yaş	48	25,583	12,085			

	50 Yaş üstü	15	25,800	11,857			
--	-------------	----	--------	--------	--	--	--

Katılımcıların kaçınma puanları ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=22,905; p=0,000<0.05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; yaşı 18-30 yaş olanların kaçınma puanları (15,222 ± 4,535), yaşı 31-40 yaş olanların kaçınma puanlarından (6,615 ± 3,885) yüksek bulunmuştur. Yaşı 18-30 yaş olanların kaçınma puanları (15,222 ± 4,535), yaşı 41-50 yaş olanların kaçınma puanlarından (11,250 ± 5,579) yüksek bulunmuştur. Yaşı 41-50 yaş olanların kaçınma puanları (11,250 ± 5,579), yaşı 31-40 yaş olanların kaçınma puanlarından (6,615 ± 3,885) yüksek bulunmuştur. Yaşı 50 yaş üstü olanların kaçınma puanları (13,133 ± 4,612), yaşı 31-40 yaş olanların kaçınma puanlarından (6,615 ± 3,885) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının yaş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır (p>0.05).

4.4.8. Yasa İlişkin Değişkenlerin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 31. Yasa İlişkin Değişkenlerin Çalışma Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p	Fark
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Çalışıyorum	74	2,197	0,447	11,780	0,003	2 > 1
	Çalışmıyorum	23	2,559	0,567			1 > 3
	Emekliyim	6	1,881	0,200			2 > 3
Yas Süreci	Çalışıyorum	74	2,929	0,573	0,538	0,764	
	Çalışmıyorum	23	2,859	0,508			

	Emekliyim	6	2,934	1,058			
Kaçınma	Çalışıyorum	74	11,500	6,032	4,237	0,120	
	Çalışmıyorum	23	13,696	4,039			
	Emekliyim	6	11,333	3,933			
Yeniden Yaşama	Çalışıyorum	74	16,419	8,463	1,987	0,370	
	Çalışmıyorum	23	18,783	6,619			
	Emekliyim	6	14,667	9,873			
Aşırı Uyarılma	Çalışıyorum	74	8,946	6,529	3,124	0,210	
	Çalışmıyorum	23	11,044	6,278			
	Emekliyim	6	6,167	5,672			
Olay Etkisi	Çalışıyorum	74	36,865	18,571	2,257	0,324	
	Çalışmıyorum	23	43,522	14,244			
	Emekliyim	6	32,167	18,681			
Temel Yas	Çalışıyorum	74	24,500	11,430	4,171	0,124	
	Çalışmıyorum	23	29,391	9,562			
	Emekliyim	6	31,667	12,209			

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ortalamalarının çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($KW=11,780$; $p=0,003<0.05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney-U testi uygulanmıştır. Buna göre; çalışma durumu çalışmıyorum olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ($2,559 \pm 0,567$), çalışma durumu çalışıyorum olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından ($2,197 \pm 0,447$) yüksek bulunmuştur. Çalışma durumu 'çalışıyorum' olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ($2,197 \pm 0,447$), çalışma durumu 'emekliyim' olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından ($1,881 \pm 0,200$) yüksek bulunmuştur. Çalışma durumu 'çalışmıyorum' olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ($2,559 \pm 0,567$), çalışma durumu 'emekliyim' olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından ($1,881 \pm 0,200$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının çalışma durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.4.9. Yasa İlişkin Değişkenlerin Cinsiyete Göre Ortalamaları

Tablo 32. Yasa İlişkin Değişkenlerin Cinsiyete Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Kadın	60	2,139	0,404	931,000	0,016
	Erkek	43	2,427	0,563		
Yas Süreci	Kadın	60	2,807	0,655	997,000	0,050
	Erkek	43	3,062	0,447		
Kaçınma	Kadın	60	10,983	5,890	953,500	0,024
	Erkek	43	13,372	4,855		
Yeniden Yaşama	Kadın	60	14,217	8,275	714,500	0,000
	Erkek	43	20,512	6,500		
Aşırı Uyarılma	Kadın	60	6,900	5,757	650,000	0,000
	Erkek	43	12,535	6,029		
Olay Etkisi	Kadın	60	32,100	17,672	698,000	0,000
	Erkek	43	46,419	14,495		
Temel Yas	Kadın	60	28,033	10,153	998,000	0,051
	Erkek	43	23,186	12,195		

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney U=931,000; $p=0,016<0,05$).

Kadınların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ($x=2,139$), erkeklerin sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından ($x=2,427$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların yas süreci puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney $U=997,000$; $p=0,050<0,05$). Kadınların yas süreci puanları ($x=2,807$), erkeklerin yas süreci puanlarından ($x=3,062$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların kaçınma puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney $U=953,500$; $p=0,024<0,05$). Kadınların kaçınma puanları ($x=10,983$), erkeklerin kaçınma puanlarından ($x=13,372$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların yeniden yaşama puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney $U=714,500$; $p=0,000<0,05$). Kadınların yeniden yaşama puanları ($x=14,217$), erkeklerin yeniden yaşama puanlarından ($x=20,512$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların aşırı uyarılma puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney $U=650,000$; $p=0,000<0,05$). Kadınların aşırı uyarılma puanları ($x=6,900$), erkeklerin aşırı uyarılma puanlarından ($x=12,535$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların olay etkisi puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney $U=698,000$; $p=0,000<0,05$). Kadınların olay

etkisi puanları ($x=32,100$), erkeklerin olay etkisi puanlarından ($x=46,419$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların temel yas puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.4.10. Yasa İlişkin Değişkenlerin Kaçınıcı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları

Tablo 33. Yasa İlişkin Değişkenlerin Kaçınıcı Evlilik Olduğuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	1	73	2,083	0,355	17,000	0,003
	2	4	2,804	0,229		
Yas Süreci	1	73	2,889	0,613	111,000	0,422
	2	4	3,130	0,453		
Kaçınma	1	73	11,260	5,088	88,500	0,185
	2	4	16,750	7,974		
Yeniden Yaşama	1	73	15,795	8,400	131,000	0,730
	2	4	15,500	5,196		
Aşırı Uyarılma	1	73	8,329	6,122	100,500	0,295
	2	4	10,750	3,304		
Olay Etkisi	1	73	35,384	17,383	113,000	0,448
	2	4	43,000	14,855		
Temel Yas	1	73	26,247	11,842	99,000	0,280
	2	4	21,750	7,228		

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ortalamalarının kaçınıcı evlilik olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini

belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney U=17,000; p=0,003<0,05). 1 evlilik olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanları ($x_{\bar{}}=2,083$), 2 evlilik olanların sosyal ilişkilerdeki sorunlar puanlarından ($x_{\bar{}}=2,804$) düşük bulunmuştur.

Katılımcıların yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının kaçınıcı evlilik olduğu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (p>0,05).

4.4.11. Yasa İlişkin Değişkenlerin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 34. Yasa İlişkin Değişkenlerin Psikolojik Rahatsızlık Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Evet	14	2,214	0,531	578,500	0,668
	Hayır	89	2,267	0,493		
Yas Süreci	Evet	14	2,873	0,649	610,000	0,900
	Hayır	89	2,920	0,582		
Kaçınma	Evet	14	11,143	6,949	563,000	0,563
	Hayır	89	12,112	5,373		
Yeniden Yaşama	Evet	14	17,929	8,033	585,000	0,714
	Hayır	89	16,674	8,222		
Aşırı Uyarılma	Evet	14	9,000	5,435	621,000	0,985
	Hayır	89	9,292	6,651		
Olay Etkisi	Evet	14	38,071	17,618	621,500	0,988
	Hayır	89	38,079	17,949		
Temel Yas	Evet	14	28,643	6,778	515,000	0,298
	Hayır	89	25,596	11,778		

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının psikolojik rahatsızlık durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

4.4.12. Yasa İlişkin Değişkenlerin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları

Tablo 35. Yasa İlişkin Değişkenlerin Çocuk Durumuna Göre Ortalamaları

	Grup	N	Ort	Ss	MW	p
Sosyal İlişkilerdeki Sorunlar	Evet	55	2,113	0,377	542,500	0,928
	Hayır	20	2,161	0,425		
Yas Süreci	Evet	55	2,963	0,571	458,000	0,270
	Hayır	20	2,752	0,710		
Kaçınma	Evet	55	11,564	5,329	531,500	0,824
	Hayır	20	11,850	5,659		
Yeniden Yaşama	Evet	55	16,946	7,773	386,000	0,049
	Hayır	20	12,350	9,115		
Aşırı Uyarılma	Evet	55	8,964	6,061	454,500	0,251
	Hayır	20	7,000	6,122		
Olay Etkisi	Evet	55	37,473	16,872	439,500	0,185
	Hayır	20	31,200	18,763		
Temel Yas	Evet	55	24,782	11,341	412,500	0,099
	Hayır	20	30,100	12,290		

Katılımcıların yeniden yaşama puanları ortalamalarının çocuk durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark

istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (Mann Whitney $U=386,000$; $p=0,049<0,05$). Çocuğu olanların yeniden yaşama puanları ($x=16,946$), çocuğu olmayanların yeniden yaşama puanlarından ($x=12,350$) yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, kaçınma, aşırı uyarılma, olay etkisi, temel yas puanları ortalamalarının çocuk durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

5. TARTIŞMA

1- Örnekleme grubunda; katılımcıların bağlanma türlerine ilişkin olarak, kayıtsız bağlanmanın diğer bağlanma türlerinden daha yüksek oranda yer aldığı belirlenmiştir.

2- Gruplar arasında yas düzeyi değişkenleri (sosyal ilişkilerdeki sorunlar, yas süreci, kaçınma, yeniden yaşama, aşırı uyarılma, olay etkisi ve yasin temel unsurları) açısından yapılan tespit, 'olay etkisinin' diğer değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir.

Söz konusu durum daha önce yapılan araştırmaları doğrular niteliktedir. Zira kayıpla başa çıkmada; ölen kişinin kimliği ve rolü, yas tutan kişinin yaşı ve cinsiyeti, kaybın şekli ve nedenleri, kayıp sonrası ortamın koşulları, yastaki kişinin kaybedilen kişiyle ilişkisi gibi nedenler belirleyici olabilmektedir (Bowlby, 1980).

3- Araştırmanın sonucunda, vefata sebebiyet veren olayın gerçekleşme şekline bağlı olarak trafik kazası, savaş, terör gibi travmatik olaylara bağlı ölümlerin, bireyin yas sürecini yaşayışında daha derin etkiler bıraktığı sonucuna varılmıştır.

Bu durum, Sezgin ve arkadaşlarının (2004) birinci derecede bir yakınına 1-3 yıl önce ani ve travmatik bir biçimde kaybeden ve psikiyatri polikliniğine başvuran 16 (ikisi erkek) kişinin yakınlarının ölüm biçimleri, başvuru nedenleri, tanıları, tedavi ve takiplerini inceledikleri araştırmalarında kayıptan sonra ortaya çıkan yasin normal ve doğal bir tepki olduğunu; kaybın beklenmedik ve dehşet uyandırıcı olmasının ise doğal sürecin bozulmasına ve travmatik yasa dönüştüğü, bunun da ruhsal hastalıkların oluşması için risk oluşturduğu sonucunu doğrulamaktadır.

4- Bağlanma turleri ve yas değişkenleri arasındaki ilişki incelendiğinde, korkulu bağlanma ile kayıtsız bağlanmanın kendileri arasında anlamlı ilişkisinin olduğu ve sorunların belirleyicisi ve artırmanın korkulu bağlanma stili olduğu belirlenmiştir. Kayıtsız bağlanma stili, sosyal ilişkilerdeki sorunu azaltmaktadır.

Araştırmanın sonucu, korkulu bağlanan bireylerin hayal kırıklığı yaşama ihtimalini minimum düzeyde tutmak için yakınlıktan kaçırdıkları (West ve ark. 1989) bulgusunu doğrular niteliktedir.

5- Yapılan araştırmalarda, ihtiyaç anında güvenli bağlanma stili olan kişilerin güvensiz bağlanma stili olanlara oranla çevrelerinden daha çok destek isteyebildikleri (Larose, Bernier, Soucy, & Duchesne, 1999), aynı zamanda güvenli bağlanma stilinin depresyonla (Roberts, Gotlib, & Kassel; 1996), genel kaygı seviyesi (Bifulco et al. 2006) ile negatif yönde ilişkili olduğu belirlenmiş olmasına rağmen, bağlanma stilleri ile yas süreci arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz anlamlı bulunmamıştır.

Bağlanma stilleri ile yas değişkenleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki bulunması nedeniyle, bağlanma stillerinin söz konusu değişkenlerle bağlantılı olarak yas sürecini etkilediği düşünölmektedir. Literatürün (Larose, Bernier, Soucy, & Duchesne, 1999), (Klein, 2008) aksine bulunan bu sonuç, yas sürecini etkileyen değişkenlerin bağlanma stillerinden daha fazla etkili olduğu gerekçesiyle tartışma konusu yapılabilir.

6- Bağlanma stilleri ile kaçınma, yeniden yaşama, olay etkisi, aşırı uyarılma ve yasin temel unsurları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz ve dine bağlılık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz anlamlı bulunmamıştır.

7- Bağlanma türlerinin eğitim durumuna göre dağılımına bakıldığında, lise mezunu olan bireylerin niversite ve yüksek lisans mezunu bireylerden daha yüksek oranda korkulu bağlanma örüntüsü gösterdiği, diğer bağlanma stillerinin grup ortalamasına göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Bu sonuç korkulu bağlanma gösteren bireylerin, bireysel değersizlik duygularına bağlı olarak sosyal hayatları ve akademik süreçlerinde sıklıkla başarısızlıkla karşılaşan kişiler olduğunu düşündürmektedir.

8- Bağlanma stillerinin medeni duruma göre dağılımında; gruplar arasında, bekar olan bireylerde korkulu bağlanma düzeyinin daha yüksek puanlama gösterdiği tespit edilmiştir.

Carver'a göre (1997), çocuklukta ki bağlanma örüntüleri güvenli olan bir yetişkinin, romantik partnerlerine veya yakın ilişkileri olan diğer kişilere bağlanması da güvenli, kaçınıcı bağlanmış kişilerin bağlanması daha uzak ve güvensiz olmaktadır (Carver 1997).

Söz konusu durumun, "bireysel değersizlik duyguları ile başkalarının güvenilmez olduğuna dair beklentileri olan bireylerin, sosyal ilişkilerde yakınlık denemelerine rağmen reddedilme korkusu yaşadıklarından bekar şekilde yaşamayı tercih edebilecekleri" varsayımıyla ayrı bir tartışmanın konusu olabileceği dşnlmektedir.

9- Bağlanma stillerinin vefat edenin yakınlık derecesine göre dağılımlarına bakıldığında, güvenli bağlanan bireylerde eşe ilişkin puanların birinci, ikinci, üçüncü derece yakınlardan daha yüksek olduğu; kayıtsız bağlanan bireylerde de benzer şekilde en yüksek puanlamanın eşe, sonrasında üçüncü derece yakın ve babaya verildiği belirlenmiştir. Bu sonucun sebebinin ölçek uygulamasına katılan bireyler

arasında çocuk vefatına sahip olanların sayısının, diğerlerinden daha az olmasına bağlı olabileceği düşünülebilir.

10- Gruplar arasında, vefattan sonraki süreçte en yüksek etkilenme düzeyinin 1-2 yıllık süreçte saplantılı bağlanma örüntüsü gösteren bireylerde görüldüğü; güvenli bağlanan bireylerde 16-30 günlük sürecin en yüksek puanlamayı aldığı bunu 1-2 yıl, 6 ay-1 yıl, 2-6 ay ve 1-2 aylık süreçlerin takip ettiği belirlenmiştir.

Bu durum, daha önce yapılan araştırmaları destekler nitelikte, güvenli bağlanan bireylerde 3 ve 4. haftalarda yas sürecinin belirli bir aşamayı tamamladığı (Volkan, 1970) sonucunu doğrulamaktadır.

Diğer yandan; yaşanan kültüre bağlı olarak, vefat olayı sonrasında belli dönemlerde ve özel günlerde yapılan ritüellerin vefat olayını tekrar anımsattığı ve araştırmanın müslüman bir ülkede yapılmasının çıkan sonuçta etkili olduğu düşünülebilir.

11- Kayıtsız bağlanma örüntüsü gösteren bireylerde 1-2 aylık sürecin en yüksek puanlamayı aldığı, 6 ay-1 yıl,-1-2 yıl, 16-30 gün, 2-6 ay arasındaki sürecin sırasıyla daha düşük puanlamalar aldığı belirlenmiştir. Söz konusu durum bağlanma kuramına paralellik gösterir şekilde ayrılmaya karşı çok fazla tepki verilmediği görüşünü doğrulamaktadır. (Barbara ve Dion, 2000; West ve ark., 1989).

12- Gruplar arasında, saplantılı bağlanma örüntüsüne sahip bireylerde 'çalışıyor' olmanın, 'çalışmıyor olma' ve 'emeklilik' durumlarına göre daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Bu durum saplantılı bağlanma gösteren bireylerde, yanlış anlaşılma korkusu ve kendilik değerlerinin düşük olduğuna dair inançları nedeniyle (West ve ark. 1989) çalışıyor olmanın benlik özsaygılarını artırdığına inanmalarından

kaynaklandığı düşünölmektedir. Diğer yandan, örneklemin uygulandığı yaş grubunun da bu sonuçta etkisinin olabileceği olasıdır.

Güvenli bağlanan bireylerde ise ‘emekli’ olma durumunun sırası ile ‘çalışıyor’ ve ‘çalışmıyor’ olmaya göre daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir.

13- Gruplar arasında, psikolojik rahatsızlığı olan bireylerin korkulu bağlanma puanları, rahatsızlığı olmayanlardan daha yüksek bulunmuştur. Bu durum literatürde korkulu bağlanan bireylerde psikopatoloji geliştirme olasılığının daha yüksek olduğu bilgisini doğrular niteliktedir.

Harris ve Bifulco (1991) annelerini çocukluk döneminde kaybetmiş bir grup kadınla yaptıkları çalışmada sosyolojik ve psikolojik değişkenleri incelemiş ve depresyon oranlarını (üç kadından biri) bu kaybı yaşamayan kadınlara göre (on kadından biri) daha yüksek bulmuşlardır.

14- Eğitim düzeyinin yas sürecine etkileri değerlendirildiğinde, lise mezunlarının sırası ile yüksek lisans ve lisans mezunlarından daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Bu durumun popölasyonda lise mezunlarının diğer mezunlara oranla daha fazla sayıda olması ile ilgisinin olabileceği düşünölmektedir.

6. SONUÇ

Erken yaşta bağlanma objesinden tamamen veya belli bir süre ayrı kalma bağlanmayı önemli ölçüde etkilemekte, bu durum bakım verene ve bağlanma sürecine olan güveni zedelemektedir. Başkalarıyla duygu paylaşımını ve yardımda bulunmayı içeren önemli sosyal davranışlar konusunda yapılmış olan araştırmalar, güvenli bağlanmanın bu davranışları içşelleştirildiğini ortaya koymaktadır.

Bowlby yaptığı klinik çalışmalara dayanarak, güvenli bağlanmanın gelişme için sağlıklı bir zemin oluşturduğunu, buna karşılık güvenli olmayan bağlanmanın ise kişilik gelişmesi ve bazı klinik sorunlar ortaya koyması bakımından güçlükler yaratmakta olduğunu söylemektedir. Nitekim daha sonra yapılmış olan çalışmalar psikoterapi tedavisi gören hastaların büyük çoğunluğunun güvenli olmayan bir bağlanma tarzından etkilenmiş bulduklarını ortaya koymuştur.

Güvenli bağlanan şahısların hayat problemlerine karşı takındıkları yapıcı ve iyimser tavırlar onları problem odaklı bir çözüm şekline veya başkalarından yardım isteme, destek alma davranışında bulunmaya yönlendirmektedir. Kaçınmacı bağlanan şahısların faaliyette bulunma stratejisi ise onları araya mesafe koyma, işi zamana bırakma davranışını benimsemeye yönlendirmekte; endişeli/kararsız şahısların stratejileri ise onları heyecan odaklı bir başa çıkma davranışı benimsemeye itmektedir (Yörükan, 2015).

Bir sorunun çözüme ulaştırılabilmesi için öncelikle sorunun tanımlanmış olması gerekmektedir. Çalışmalarda kayıp sonrasında travmatik yas, travma sonrası stres bozukluğu, majör depresyon, yaygın anksiyete bozukluğu gibi farklı sorunların gelişebildiğine dikkat çekilmektedir. Bu sorunlar kaybın hemen ardından yaşanabildiği gibi, gecikmiş olarak da görülebilmektedir. Son yıllarda farklı yazarlar kaybın ardından salt ruhsal değil, aynı zamanda psikosomatik hastalıkların da

arttığına ve bireylerin psikososyal işlevlerinin bozulduğuna dikkat çekmektedirler (Jacobs 1999, Parkers 1993, Prigerson 2002).

Ruhsal sorunun ne olduğu ve kökenini bulmak tedavi planlarını etkileyecektir. Yas kayıp karşısında gelişebilen bir süreç olarak kabul edildiğine göre, rutin olarak tedavi gerektirmemektedir ve travmatik yas tanısının konulabilmesi için bir müddet beklenilmesi gerekmektedir. Travmatik yas tanısıyla ilgili zaman konusu tartışmalı olmakla birlikte, iki aydan önce bu tanının konulmasının uygun olmadığı görüşünde uzlaşma söz konusudur (Jacobs, 1999).

Ani ve şiddet içerikli kayıp yaşayan bireylerin ilk aylarda büyük ruhsal sorunları olmasa da, riskli bir grup olarak değerlendirilerek takibi önerilmektedir.

Ruhsal sorunun ne olduğu takip ve tedavi planlarımızı etkileyecektir. Yas, kayıp karşısında normal olarak gelişebilen bir süreç olarak kabul edilebildiğine göre rutin olarak tedavi gerekmemektedir ve travmatik yas tanısı konulabilmesi için bir müddet beklenilmelidir. Travmatik veya patolojik yas konusu tartışmalı olmakla birlikte, iki aydan önce bu tanılarının konulmasının uygun olmayacağı yönünde görüş vardır (Jacobs, 1999).

Travmatik yas ne zaman patolojik, ne zaman doğal tepkidir tartışması henüz sonuçlandırılmamıştır. Travmatik yastan sonra ortaya çıkabilecek normal yas tepkileri gereksiz şekilde patolojik olarak değerlendirilebileceği gibi, patolojik olabilecek belirtilerin göz ardı edilmesi de kronik gidişli patolojiye yol açabilmektedir.

KAYNAKLAR

Ainsworth MD. (1967) *Infancy in Uganda: Child Care and Growth of Attachment*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Ainsworth MDS., Blehar MC., Waters E., Wall S. (1978) *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Ainsworth, MDS. (1985). Attachment Across the Life Span. *New York Academy of Medicine*, 61,9:792-812.

Allen JP., Hauser ST., Borman-Spurrell E. (1996) Attachment Theory as a Framework for Understanding Sequelae of Severe Adolescent Psychopathology: An 11-Year Follow-Up Study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 64,2: 254-263.

Ayaz T., Karanci N., Aker T. (2014) İki Boyutlu Yas Ölçeği'nin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25(4):253-63 .

Barbara A., Dion K. (2000) Breaking up is hard to do, especially for strongly 'preoccupied' lovers. *Journal of Personal and Interpersonal Loss*, 4, 315-343.

Bartholomew K., Horowitz L. (1991) Attachment styles among young adults: a test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*. 61, 2: 226-244.

Bekiroğlu CB. (1993) Attachment Style, Family Environment, Depression and Anxiety. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Bölümü, İstanbul.

Bifulco A., Kwon. J., Jabos.C., Moran, PM., Bunn A., Beer N. (2006) Adult Attachment Style as Mediator Between Childhood Neglect/Abuse and Adult Depression and Anxiety. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41 (10), 796,805

Bildik T. (2013) Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Tıp Dergisi*, 52 (4) 223-229.

Bowlby J. (1952) *Maternal Care and Mental Health*, Cenevre: World Health Organization.

Bowlby J. (1953) Same Pathological Processes Set in Train by Early Mother-Child Separation, Milton J.E.Senn, *Problems of Infancy and Childhood*, New York: Josiah Macy, JR Foundation, 38-90

Bowlby J. (1969), *Attachment and Loss*, 2. Ed., Perseus Books Group, New York.

Bowlby J. (1971), *Attachment*, Penguin Books, 359-362

Bowlby, J. (1973) *Attachment and Loss: Vol.2. Separation Anxiety and Anger*. New York.

Bowlby, J. (1980) *Attachment and Loss: Vol.3. Loss*. New York: Basic Books

Bowlby, Joan. (1980). *Loss: Sadness & Depression*. Attachment and Loss (vol. 3); London: Basic Books. <http://www.abebe.org.br/wp-content/uploads/John-Bowlby-Loss-Sadness-And-Depression-Attachment-and-Loss-1982.pdf>

Bowlby, J. (1982) Attachment and Loss: Vol.1. Attachment (2 nd ed.) New York: Basic Books

Bonanno, G. A., ve Koltman, S., (2001). The varieties of grief experience. *Clinical Psychology Review*. 21, 5, 705-734.

Bower B. (2000) Attachment Disorder Draws Closer Look. *Science News*. 22,343-363.

Bryer J, Nelson B, Miller J, Krol P. (1987) Childhood sexual and physical abuse as factors in adult psychiatric illness, *American Journal of Psychiatry*, 144: 1426-1430.

Carver C. (1997) Adult attachment and personality: converging evidence and a new measure. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 23, 865-884.

Cassidy J., Shaver PR., (2008) "The Nature of the Child's Ties," *Handbook of Attachment*, 2. ed, The Guilford Press, New York, 3-22.

Cole-Detke H., Kobak R. (1996) Attachment processes in eating disorder and Depression. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 2: 282-290.

Çelik, S., Sayıl I. (2011) Patolojik Yas Kavramına Yeni Bir Yaklaşım: Travmatik Yas. *Kriz Dergisi*, 11 (2) 29-34).

Çevik A, Volkan VD. (1993) Depresyonun Psikodinamik Etyolojisi. Depresyon Monografileri Serisi. *Hekimler Yayın Birliği*, 3:109-122,1993.

Çorapçıoğlu A., Yargıç İ., Geyran P., Kocabaşoğlu N. (2006) Olayların Etkisi Ölçeği (IES-R) Türkçe Versiyonunun Geçerlik ve Güvenirliği. *New/Yeni Symposium Journal*, 44, 14-22.

Diler RS, Avcı A. (1997) Çocuk ve Yas: Bir gözden geçirme. *3P Dergisi*;4(3):283-91

Drench M. (2003) "Loss, Grief and Adjustment", *Magazine of Pysical Therapy*. 11(6), 50-61.

Dubose JT. (1997) The phenomenology of bereavement, grief, and mourning. *Journal of Religion and Health*, 36, 4, 367-374.

Dyregrov A. (2000) *Çocuk, Kayıplar ve Yas: Yetişkinler İçin El Kitabı*. Çeviren: Güven G., Türk Psikologlar Derneği, İstanbul

Florian V., Mikulincer M. (1998) Symbolic Immortality the Management of the Terror of Death: The Moderating Role of Attachment Style. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (3), 715.

Fonagy P. (1991) Thinking about thinking: Some clinical and theoretical considerations in the treatment of a Borderline Patient, *International Journal of Psycho-Analysis*, 72: 639-656.

Freud S. (1917) *Mourning and Melancholia*. Standart Edition, Hogart Press London, 14:237-258,1957.

Freud S. (1997) Yas ve melankoli. Çeviren: Uslu R., *Kriz Dergisi* 1(2):98-103.

Garber J., Kashani JH. (1991) Development of the symptom of depression. *Child and Adolescent Psychiatry*, Eds: Lewis M., Williamsand W., 293-310.

Garmezy N., Masten AS. (1995) Chronic adversities. *Child and Adolescent Psychiatry*, 3. ed, Eds: Rutter M, Taylor E, Hersow L, Oxford, Blackwell Science Ltd, 191-208.

Griffin DW., Bartholomew K. (1994). The Metaphysics of Measurement: The Case of Adult Attachment. Eds: Bartholomew K., Perlman DP., *Advances in Personal Relationships: Attachment Processes in Adult Relationships* (Vol. 5). London: Jessica Kingsley.

Harris T., Bifulco A. (1991) Loss of parent in childhood, attachment style and deprivation in adulthood, in attachment across the life cycle, Eds: Parkers CM, Steveson-Hinde J, Marris P, London, Routledge.

Hazan C., Shaver PR. (1987) Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality Social Psychology*. 52, 3:511-524.

Holmes J. (1997) John Bowlby&Attachment Theory. s:127, 137-140, 185-196, Routledge.

Hortaçsu N., Cesur S., Oral A. (1992) Relationships between depression and attachment styles in parent and institution reared Turkish children. *The Journal of Genetic Psychology*, 154, 3: 329-337.

Horowitz M, Wilner N, Alvarez W (1979) Impact of Event Scale: a measure of subjective stress, *Psychosom Med*; 41:209-218.

Horowitz MJ, Siegel B, Holen A. ve ark. (1997) Diagnostic criteria for complicated grief disorder. *Am J Psychiatry*, 154:904-910.

Weiss D, Marmar C (1997) The impact of Event Scale-Revised. Wilson J, Keane T, editors. *Assessing Psychological trauma and PTSD*. New York: Guilford.

Jacobs S. (1999) *Traumatic Grief, Diagnosis, Treatment and Prevention*. Brunner/Mazel Inc.

Karen R. (1998) *Becoming attached*, Oxford University Press, New York, s: 6, 17-24, 41, 43, 94, 107.

Kıvılcım M., Doğan DG. (2014) Çocuk ve Ölüm. *Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi*,

2014:21(1):80-5. doi: 10.7247/jtomc.2014.1728.

Klein M. (2008) *Sevgi Suçluluk ve Onarım*. Kanat Kitap, İstanbul.

Kübler-Ross E. (1997) *Ölüm ve Ölmek Üzerine*. Çeviren: Büyükkal B., İstanbul.

Larose, S., Bernier, A., Soucy, N., Dushesne S. (1999) Attachment Style Dimensions, *Network Orientation and the Process of Seeking Help From College Teachers*. *Journal of Social and Personal Relation Ships*, 16(2), 225-247.

Lindeman E. (1944) Symptomatology and management of acute grief. *American Journal of Psychiatry*, 101, 141-148.

Main M., Kaplan N., Cassidy J. (1985) Security in infancy, childhood and adulthood: a move to the level of representation. Eds: Bretherton ve E. Waters, Growing points of attachment theory research. *Monographs Of The Society For Research In Child Development*. 50 (1-2, seri no: 209), 66-104.

Main M., Goldwyn R. (1988) Unpublished data, University of California, Berkeley.

Malkinson R. (2009) *Bilişsel Yas Terapisi. Bir yakınını kaybettikten sonra yaşamın anlamını yeniden yapılandırma*. Çeviren: Akbaş SK., Boylam Psikiyatri Enstitüsü, Ankara: HYB

Norris-Shortle C., Young PA., Williams MA. (1993) Understanding death and grief for children three and older. *Social work*, 38(6):736-742.

Ott CH. (2003) The Impact of Complicated Grief on Mental and Physical Health at Various Points in the Bereavement Process. *Death Studies*, 27:249-72.

Özmen M. (2001) Depresyonda Dinamik Nedenler. *Duygudurum Dizisi*. 6:283-287.

Parkes CM. (1993) Bereavement by murder or man slaughter. *Br J Psychiatry*, 162:49-54.

Prigerson H. (2002) Complicated Grief: What it is, What it isn't, who is at risk & how to intervene. Presented in 18th International Society of Traumatic Stress Studies Conference, Baltimore. 6th -10th November.

Pistole C. (1996) After Love: Attachment Styles and Grief Themes. *Family Journal*. 4, 199-208.

Roberts JE., Gotlib IH., Kassel JD. (1996) Adult Attachment Security and Symptoms of Depression: *The Mediating Roles of Dysfunctional Attitudes and Low Self-Esteem*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(2), 310.

Rosenstein DS, Horowitz HA. (1996) Adolescent attachment and psychopathology. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 64, 2:244-53.

Selvi Y., Öztürk Rİ., Ağargün MY., Beşiroğlu L., Çilli AS. (2011) Temel Yas Unsurları Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 48(2), 129-134. doi: 10.4274/npa.y5716

Sezgin U., Yüksel Ş., Topçu Z., Genç-Diştirgil, A., (2004) Ne zaman travmatik yas tanısı konur? Ne zaman tedavi başlar?. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 7, 167-175.

Shaver PR, Mikulincer M. (2007) "Attachment Theory and Research," Arie W. Kruglanski ve E. Tory Higgins'in *Social Psychology*, 2. Basım (New York: The Guilford Press, 2007) adlı eserde, s.650-651, 650-677.

Slate CN, Scott DA. (2009) A discussion of coping methods and counseling techniques for children and adults dealing with grief and bereavement. Paper based on a program presented at the 2009 *American Counseling Association Annual Conference and Exposition*, March 19-23, Charlotte, North Carolina.

Stroebe MS, Stroebe W. (1993) The Mortality of Bereavement: A Review. *Handbook of Bereavement Research: Consequences, Coping and Care*. Eds: Stroebe M., Hansson R., Stroebe W., Schut H., Washington DC, American Psychological Association, s. 3-22.

Sümer, N. & Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stillerinin Türk örneklemini üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürler arası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (43), 71-106.

Volkan VD. (1970) Typical findings in pathological grief. *Psychiatric Quarterly*, 44:231-240 doi: 10.1007/BF01562971

Volkan VD. (1976) *Primitive Internalized Object Relations. A Clinical Study of Schizophrenic, Borderline and Narcissistic Patients*. International Universities Press, New York.

Volkan VD. (1992) *Psikanaliz Yazıları*. Çevirenler: Çevik A., Çeyhun B., Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 58-87.

Volkan V., Zintl E. (2008) *Kayıptan Sonra Yaşam*. Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri, İzmir

Waters E., Wippman J., Sroufe LA. (1979) "Attachment, Positive Affect and Competence in the Peer Group: Two Studies in Construct Validation," *Child Development* , 50, s.267-297.

Weller EB, Weller RA (1990) Grief in Children and Adolescents. *Psychiatric Disorders in Children and Adolescents*. Eds: Garfinkel BD, Carlson GA, Weller EB, Philadelphia, W.B. Saunders Company, 37-47.

West M, Sheldon A, Reiffer L. (1989) Attachment theory and brief psychotherapy: Applying current research to clinical interventions. *Canadian Journal of Psychiatry*, 34, 369-375.

West M, George C. (2002) Attachment and dysthymia: the contributions of preoccupied attachment and agency of self to depression in women. *Attachment and Human Development*. 4, 3:278-93.

Winnicott DW. (1998) Oyun ve Gerçeklik, Metis Ötekini Dinlemek Yayınları, s.10-11.

Worden JW. (2008) *Grief Counseling and Grief Therapy: A Handbook for the mental health practitioner* (4 Edition) New York, NY, USA: Springer Publishing Company.

Worden JW. (2009) *Grief Counseling and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Professional* (3rd Edition). Springer Publishing Company.

Worden JW. (2003) *Yas danışmanlığı ve yas terapisi: Ruh sağlığı çalışanları için el kitabı*. Çeviren: Öncü B., Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, Ankara, No. 452; 2003.

Yörükan T. (2015) *Bağlanma ve Sonraki Yaşlarda Görülen Etkileri*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

EKLER

Ek 1-Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu belge, araştırma hakkında bilgi vermek, araştırmanın neden yapıldığını ve neler içerdiğini belirtmek üzere hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okuyunuz ve açık olmayan bir ifade ile karşılaştığınızda ya da daha fazla bilgi edinmek istediğinizde araştırmacı ile iletişime geçiniz. Aklınıza gelen soruları sormaktan lütfen çekinmeyiniz.

Bağlanma Stillerinin Yas Sürecine Etkileri konulu bu araştırma, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Psikoloji Yüksek Lisans programında öğrenimine devam eden Nurten HAMZAÇEBİ tarafından yürütülen yüksek lisans tezinin bir parçasıdır. Yüksek lisans tezinin tez danışmanı Üniversitenin Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç Dr. Hakan ERTUFAN'dır.

Araştırma; bağlanma stillerinin, yetişkinlik döneminde yaşanan birinci, ikinci ve üçüncü derece akrabaların veya eşin vefatından sonra yaşanan yas sürecine etkilerinin araştırılması amacıyla yapılmaktadır. Araştırma sonucunda normal ve tamamlanmamış yas süreci ile ilgili sonuçlara ulaşılması olasılığı söz konusu olduğundan, incelemede vefat tarihinden sonraki iki yıllık süreç dikkate alınmıştır.

Araştırmaya katılmayı kabul ettiğinizde, araştırma yaklaşık olarak 25 ile 30 dakika arasında vaktinizi alacaktır. Araştırmaya katılmayı kabul etmiş olsanız bile dilediğiniz zaman (sıkıldığınızda/kendinizi kötü hissettiğinizde) araştırmadan çekilebilirsiniz.

Araştırma için verdiğiniz bütün bilgiler gizli tutulacaktır. Araştırmanın hiçbir kısmında kimlik bilgileriniz kullanılmayacaktır. İletişim bilginiz ise sadece ölçeklerde eksik bilgi verilmesi durumunda sizinle iletişime geçebilmek için araştırmacı tarafından kullanılacaktır. Araştırmada bireysel değerlendirmeler değil, gruplar üzerinden genel değerlendirmeler yapılacağından, araştırmayı okuyacak olan birinin bilgilerin size ait olduğunu anlaması mümkün değildir. Araştırma esnasında doldurduğunuz ölçekler, araştırmacının kendisi tarafından saklanacaktır.

Yardımanız için teşekkür ederiz.

Nurten HAMZAÇEBİ

e-mail: nhamzacebi@hotmail.com

GSM: 535 700 74 64

Ek 2-Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİLER

Lütfen soruların tümünü, boş soru bırakmadan cevaplayınız. Uygun olan cevabı (X) işareti işaretleyerek ve boş alanı doldurmak suretiyle veriniz. Verdiğiniz cevaplar bilimsel bir çalışma için kullanılacaktır.

Yardıminiz için teşekkür ederim.

1-Telefon numaranız :

2-Doğum tarihiniz ve yeri :

3-Cinsiyetiniz :

Kadın ( ) Erkek ( )

3-Medeni durumunuz :

Evli ( ) Bekar ( ) Boşanmış ( ) Dul ( )

4-Kaçıncı evliliğiniz :

1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ( ) 4'ten fazla ( )

5-Çocuğunuz var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

6-Eğitim durumunuz :

İlköğretim ( ) Lise ( ) Üniversite( ) Yüksek Lisans( ) Doktora ( )

7-Çalışma durumunuz :

Çalışıyorum ( ) Çalışmıyorum ( ) Emekliyim ( )

8- Dine bağlılık dereceniz :

Çok dindarım ( ) Dindarım ( ) Dindar değilim ( )

9- Herhangi bir psikolojik/psikiyatrik rahatsızlığınız var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

10- Rahatsızlığınıza ilişkin olarak yardım/tedavi aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

11- Rahatsızlığınıza ilişkin tedavi sürecinize ara verdiniz mi?

Evet ( ) Hayır ( )

12- Tedavi sürecinizi tamamladınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

13- Son 2 yıl içinde birinci, ikinci veya üçüncü derece yakınlarınızdan vefat eden oldu mu?

Evet ( ) Hayır ( )

14- Vefat eden kişinin yakınlık derecesi nedir?

1-Annemiz ( ) 2-Babanız ( ) 3-Çocuğunuz ( )

4-İkinci derece yakınlarınız (kardeş, büyükbaba, büyükanne, torun) ( )

5-Üçüncü derece yakınlarınız (dayı, amca, hala, teyze, yeğen) ( )

15-Vefat tarihinin üzerinden ne kadar zaman geçti?

1- 1-15 gün arasında ( )

2- 16-30 gün arasında ( )

3- 1-2 ay arasında ( )

4- 2-6 ay arasında ( )

5- 6 ay -1 yıl arasında ( )

6- 1-2 yıl arasında ( )

16- Vefat nedeni nedir?

1-Hastalık ( )

2-Trafik kazası ( )

3-Doğal afetler ( )

4-Yaşlılığa bağlı ölüm ( )

5-Yangın, ev kazası, dışsal yaralanma ( )

7-Zehirlenme ( )

8-Savaş, terör ( )

9-Diğer (.....)

Ek 3-İlişki Ölçekleri Anketi

İLİŞKİ ÖLÇEKLERİ ANKETİ

Aşağıdaki maddeler romantik ilişkileriniz dahil olmak üzere yakın ilişkilerinizde (arkadaşlık, dostluk gibi) hissettiğiniz duygulara ilişkindir. Sizden, genel olarak yakın ilişkilerinizde yaşadıklarınızı dikkate alarak aşağıdaki ifadeleri değerlendirmeniz istenmektedir. Aşağıdaki maddeleri YAKIN İLİŞKİ İÇİNDE OLDUĞUNUZ KİŞİLERİ DÜŞÜNEREK cevaplandırınız. Her maddenin ilişkinizdeki duygu ve düşüncelerinizi ne oranda yansıttığını karşısındaki 7 aralıklı ölçek üzerinde gösteriniz.

1.....2.....3.....4.....5.....6.....7

Beni hiç tanımlamıyor Beni kısmen tanımlıyor

Tamamıyla beni tanımlıyor

	1	2	3	4	5	6	7
1-Başkalarına kolaylıkla güvenemem							
2-Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli							
3-Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım							
4-Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum							
5-Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım							
6-Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık istiyorum							
7-Yalnız kalmaktan korkarım							
8-Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim							
9-Başkalarına tamamıyla güvenmekte zorlanırım							
10-Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır							
11-Başkalarının bana, benim onlara verdiğim kadar değer vermediğinden kaygılanırım							
12-Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli							
13-Başkalarının bana bağlanmamalarını tercih ederim							
14-Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder							
15-Başkalarının bana benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünürüm							
16-Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim							
17-Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım							

Ek 4- İki Boyutlu Yas Ölçeği

İKİ BOYUTLU YAS ÖLÇEĞİ (TTBQ-T)

Two Track Model of the Bereavement (Turkish Version)

Aşağıdaki anket, sizin için önemli olan bir kişiyi kaybettikten sonraki yaşamınızla ilgili soruları içermektedir. Bu anketin amacı insanların, kendileri için önemli olan bir kişinin ölümüne verdikleri tepkileri öğrenmektir. Lütfen soruları okuyunuz ve size en uygun gelen cevabı işaretleyiniz. Anketin sonunda yorumlarınızı ekleyebileceğiniz bir bölüm bulunmaktadır.

Kaybedilen kişiyle ilgili detaylar:

Ölüm tarihi: .... / .... / ....

Öldüğünde kaç yaşındaydı? .....

Ölüm sebebi: .....

Ölen kişiye yakınlığınız: .....

1-Dini gerekleri ne kadar yerine getirirsiniz ? (lütfen daire içine alınız)

1. Çok dindarım 2. Dindarım 3. Orta derecede dindarım 4. Pek dindar değilim

5. Hiç dindar değilim 6. Diğer (lütfen açıklayınız) :

2-Kaybettiklerinizin sayısı birden fazla ise lütfen aşağıdaki soruları en önemli kaybınızı düşünerek cevaplayınız: (lütfen daire içine alınız)

1. Annem/babam 2. Eşim 3. Kardeşim 4. Çocuğum

5. Diğer akrabalar (lütfen belirtiniz)

6. Yakın arkadaşım 7. İş arkadaşım 8. Diğer

3-Aksi belirtilmediği takdirde lütfen aşağıdaki soruları geçen haftanızı düşünerek değerlendiriniz.

1. Sağlığım:

1-Çok iyi 2- İyi 3-Orta 4-Pek iyi değil

5-Hiç iyi değil

2. Ruh halim:

1-Çok üzgün ve çökkün 2-Üzgün ve çökkün 3-Orta

4-Pek üzgün ve çökkün değil 5-Hiç üzgün ve çökkün değil

3. Kendimi:

1-Çok kaygılı hissediyorum 2-Kaygılı hissediyorum 3-Orta

4-Pek kaygılı hissetmiyorum 5-Hiç kaygılı hissetmiyorum

4- O öldüğünden beri benim için hayat:

1-Çok farklı 2-Oldukça farklı 3-Orta 4-Çok farklı değil

5-Hiç farklı değil

Lütfen kısaca açıklayınız ve bir örnek veriniz:

5- O öldüğünden beri hayatımın anlamı ve etrafımdaki dünya:

1-Oldukça değişti 2-Değişti 3- Kısmen değişti 4-Pek değişmedi

5-Hiç değişmedi

6- Hayatımın anlamında değişikliklerin yönü:

1-Sadece kötü 2-Çoğunlukla kötü 3-Biraz kötü, biraz iyi

4-Çoğunlukla iyi 5-Sadece iyi

7- Düşünceler ve duygular beynime hücum ediyor ve aklımı karıştırıyorlar:

1-Gün içinde pek çok kere 2-Neredeyse her gün 3-Neredeyse her hafta

4-Neredeyse her ay 5-Hiçbir zaman

8- Çeşitli etkinliklere katılıyorum ve günlük işlerimi yerine getiriyorum:

1-Hiç 2-Biraz 3-Orta 4- Oldukça çok 5- Çok fazla

9- İşimi_____ yapabiliyorum.

1-Çok iyi 2-İyi 3-Orta 4-Pek iyi değil 5-Hiç iyi değil

6-Bu cevaplar bana uymuyor. Lütfen nedenini belirtiniz: _____

10- Onun ölümünün ardından kendimle ilgili düşüncelerim (kendimi algılamam):

1-Çok değişti 2-Oldukça değişti 3-Orta derecede değişti
4-Pek değişmedi 5-Hiç değişmedi

11- Bu hafta kendi hakkımdaki düşüncelerim:

1-Sadece olumsuz 2-Çoğunlukla olumsuz 3-Ne olumlu, ne olumsuz
4-Çoğunlukla olumlu 5-Sadece olumlu

12- Sosyalleşmeyi / sosyal aktivitelere katılmayı zor buluyorum:

1- Doğru değil 2-Çoğunlukla doğru değil 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru 5-Doğru

13- Ailemle bağım:

1-Çok iyi 2-İyi 3-Orta 4-Çok iyi değil 5-Hiç iyi değil

14- Ailemle ilişkilerim benim için büyük bir destek kaynağı:

1- Doğru değil 2-Çoğunlukla doğru değil 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru 5-Doğru

6-Bu cevaplar bana uymuyor.Lütfen nedenini belirtiniz_____

15- Aile dışındaki kişilerle bağlarım benim için büyük bir destek kaynağı:

1-Doğru değil 2-Çoğunlukla doğru değil 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru 5-Doğru

16- Eş olarak gerekenleri yapabilmem:

1-Çok iyi 2-İyi 3-Orta 4-Pek iyi değil 5-Hiç iyi değil

6-Bu cevaplar bana uymuyor. Lütfen nedenini belirtiniz_____

17- Ebeveyn olarak gerekenleri yapabilmem:

1-Çok iyi 2-İyi 3-Orta 4-Çok iyi değil 5-Hiç iyi değil

6-Bu cevaplar bana uymuyor. Lütfen nedenini belirtiniz_____

18- Değerlerim ve inançlarım benim için önemli bir destek kaynağı:

1- Doğru değil 2-Çoğunlukla doğru değil 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru 5-Doğru

19- Kendi başıma hayatın gerektirdikleriyle başa çıkabileceğime inanıyorum ve bu konuda kendime güveniyorum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

20-Kayıptan sonra, bugünkü durumum en doğru şöyle ifade edilebilir:

1-Yardıma çok ihtiyacım var 2-Yardıma ihtiyacım var

3-Biraz yardıma ihtiyacım var 4-Yardıma pek ihtiyacım yok

5-Yardıma hiç ihtiyacım yok

II. Lütfen sonraki bölüm için aşağıdaki yönergeyi okuyunuz ve devam ediniz.

Aşağıdaki sorularda bir çizgi (_____) gördüğünüz zaman, lütfen bu soruları çizginin olduğu yerde kaybettiğiniz yakınınızın adı yazılıymış gibi cevaplayınız. Aksi belirtilmediği takdirde bütün soruları geçen haftanızı düşünerek yanıtlayınız.

1- Uğraşsam bile, _____ 'nunla ilgili hatıraları anımsamakta güçlük çekiyorum:

1- Doğru değil   2-Çoğunlukla doğru değil   3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru   5-Doğru

2- Öyle bir ilişkimiz vardı ki, ne zaman _____ 'nu düşünsem genellikle anlaşmazlıklarımızı hatırlıyorum:

1- Doğru değil   2-Çoğunlukla doğru değil   3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru   5-Doğru

3- _____ 'nun meziyetleri ve kendine özgü özelliklerinden dolayı onunla ilgili olumsuz düşüncelere sahip olmak çok zor geliyor:

1-Doğru   2-Çoğunlukla doğru   3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil   5- Doğru değil

4- Bazen, sanki _____ 'nun öldüğüne inanmıyormuşum gibi davranıyorum ya da duygusal tepkiler veriyorum. Bu bana:

1-Gün içinde pek çok kere   2-Neredeyse her gün   3-Neredeyse her hafta

4-Neredeyse her ay   5-Hiçbir zaman

5- Bana _____ 'nu hatırlatan şeyleri fark ediyorum. Mesela; ona benzeyen insanlar, sesler ya da sanki o yakınımdaymış hissi. Bu bana:

1-Gün içinde pek çok kere   2-Neredeyse her gün   3-Neredeyse her hafta

4-Neredeyse her ay   5-Neredeyse hiçbir zaman

6- Her zaman _____'nu düşünüyorum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

7- _____'nun kaybını bir dereceye kadar kabullenebildim:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3 -Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

8- _____'nu düşündüğümde, bazı şeyleri daha farklı yapmadığım için kendimi çok suçlu hissediyorum ve pişmanlık duyuyorum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

9- _____'nunla ilgili düşünceler bende olumlu hisler uyandırıyor:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

10- _____'nu hatırlıyorum:

1-Gün içinde pek çok kere 2-Neredeyse her gün 3-Neredeyse her hafta

4-Neredeyse her ay 5- Hiçbir zaman

11- _____'nu hatırlatan şeylerden kaçınıyorum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

12- _____'nu düşünmek ve hatırlamak bana huzur veriyor.

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

13- _____'nsuz hayata katlanmak çok zor:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

14- _____'nun ölümünden bu yana onunla ilgili daha önceden bilmediğim bazı olumsuz şeyler keşfettim. Keşfettiklerim onun hakkındaki düşüncelerimi olumsuz yönde değiştirdi:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

15- Şiddetli bir şekilde _____'nun yanımda olmasını istiyorum ve çok fazla özlüyorum:

- 1-Gün içinde pek çok kere 2-Neredeyse her gün 3-Neredeyse her hafta
4-Neredeyse her ay 5-Hiçbir zaman

16- _____'nu her hatırladığımda acı çekiyorum:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

17-Yakınımı kaybeden insanların neden hayatlarına son vermeyi düşündüklerini şimdi anlıyorum:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

18- _____'nin hatırasını yaşatmak ve devam ettirmek için bir şeyler yapıyorum:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

(Lütfen _____'nin hatırasını canlı tutmak ve yaşatmak için neler yaptığımıza dair 3 örnek veriniz)

1) _____

2) _____

3) _____

19- O öldüğünden bu yana _____'nunla ilgili daha önceden bilmediğim bazı olumlu şeyler keşfettim. Bu şeyler benim onunla ilgili düşüncelerimi olumlu yönde değiştirdi:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

20- Bugün onun ölümünden sonraki durumumu şöyle tarif etmek mümkün:

1-Çok acı çekiyorum 2-Acı çekiyorum 3-Biraz acı çekiyorum

4-Pek acı çekmiyorum 5-Hiç acı çekmiyorum

III. Lütfen sonraki bölüm için yönergeyi okuyunuz ve devam ediniz.

Aşağıdaki sorular, hayattayken onunla sizin aranızdaki ilişkinin son iki yılıyla ilgilidir.

1- _____ 'nunla ilişkim:

- 1-Çok yakındı 2-Yakındı 3-Hem yakın hem yakın değildi
4-Yakın değildi 5-Hiç yakın değildi

2-Hayatı boyunca, _____ benim için başlıca manevi destek kaynağıydı.

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

3- Duygusal olarak _____ 'na bağımlıydım:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

4- _____ 'nunla ilişkimde çok fazla, güçlü iniş çıkışlar vardı:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

5- _____ 'nunla ilişkimde çok fazla kaçınma ve mesafe vardı:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

6- _____ bana duygusal olarak bağımlıydı:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

7.- _____ 'nunla çok yakın olmakla çok kızgın ve/veya uzak olma isteği arasında gidip gelen bir ilişkimiz vardı:

- 1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

8- _____ , bana:

1-En yakın insandı 2-En yakın insanlardan biriydi 3-Yakındı

4-Pek yakın değildi 5-Hiç yakın değildi

9-Genel olarak _____ 'nunla ilişkim karşılıklı güven duygusuna dayalıydı:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

10- _____ 'nunla aramızdaki ilişkide karşılıklı anlayış, özgürlük ve huzur vardı:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

IV. Lütfen devam ediniz. Aşağıdaki sorular sizin bugünkü duygu ve düşüncelerinizle ilgilidir.

1- Bu kayıp benim için travmatikti (acı verici ve yıkıcıydı):

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

2- Bu kayıp çok ani ve beklenmedik bir şekilde gerçekleşti:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

3- Bu kayıp şiddet veya dehşet içeren koşullar altında (kaza, terör veya kendine zarar verme gibi) veya başka zor koşullarda gerçekleşti:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil

5- Doğru değil. Lütfen açıklayınız : _____

4-Bu kaybı yaşamaktan dolayı öfkeliyim:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

Kime öfkelisiniz, neden?

A) _____

B) _____

5- _____'nun ölümüne şahit oldum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

6- _____ öldüğü sırada benim hayatım da tehlikedeydi:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

7- Bu kaybı, hayatımda şok edici ve travmatik bir olay olarak yaşamaya devam ediyorum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil. Nedenini lütfen açıklayınız.

.....

8- Benim yaşadığım şekilde birisini kaybetmek genellikle yaşanan en zor olaylardan biridir:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

9- Benim yaşadığım gibi bir kayba sebep olan durumlar genellikle son derece güç koşullar olarak görülür:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

10- Ölüm anına ilişkin görüntüler ve resimler düşüncelerime giriyor:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5- Doğru değil

11-Kafamın içinde _____ 'nunla ilgili resimler ve görüntüler görüyorum:

1- Gün içinde pek çok kere 2-Neredeyse her gün 3-Neredeyse her hafta

4-Neredeyse her ay 5-Hiçbir zaman

12-Kendimi _____'nunla ilgili düşüncelerden kaçınmaya çalışırken buluyorum:

- 1- Gün içinde pek çok kere   2-Neredeyse her gün   3-Neredeyse her hafta
4-Neredeyse her ay   5-Hiçbir zaman

13- Gerginim ve rahat değilim:

- 1- Gün içinde pek çok kere   2-Neredeyse her gün   3-Neredeyse her hafta
4-Neredeyse her ay   5-Hiçbir zaman

14- _____'nun ölümüyle ilgili düşünceler ve duygular zihnimi dolduruyor:

- 1- Gün içinde pek çok kere   2-Neredeyse her gün   3-Neredeyse her hafta
4-Neredeyse her ay   5-Hiçbir zaman

15- Ailem dışındaki insanlar da kaybımın ne kadar büyük olduğunu farkındalar:

- 1-Doğru   2-Çoğunlukla doğru   3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil   5-Doğru değil

16- Hayatın güçlükleriyle yüzleştüğimde genellikle sadece kendime güvenirim:

- 1-Doğru   2-Çoğunlukla doğru   3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil   5-Doğru değil

17- Onu kaybetmeden önce, zor olaylar beni sadece kısa süre etkilerdi:

- 1-Doğru   2-Çoğunlukla doğru   3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil   5-Doğru değil

18- Başkalarıyla konuşup duygularımı paylaşabiliyor ve onların yardımı ile desteğini alabiliyorum:

- 1-Doğru   2-Çoğunlukla doğru   3-Kısmen doğru
4-Çoğunlukla doğru değil   5-Doğru değil

19- Yaşamımdaki zorlukların üstesinde gelebilmişimdir:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

20- Başkalarının desteğini ve yardımını almadan kayıpla ilgili duygularıyla ve tepkilerimle başa ıkabileceğime inanıyorum:

1-Doğru 2-Çoğunlukla doğru 3-Kısmen doğru

4-Çoğunlukla doğru değil 5-Doğru değil

Yaşadığınız kayıpla nasıl başa ıktığınızla ilgili eklemek istediğiniz bir şey varsa veya ilave yorumlarda bulunmak isterseniz lütfen belirtiniz.

.....

Ek 5-Temel Yas Unsurları Envanteri

TEMEL YAS UNSURLARI ENVANTERİ

Yaşınız :

Cinsiyetiniz :

Aşağıdaki sorular bir süre önce kaybetmiş olduğunuz sevdiğiniz bir kişiyle alakalı olarak yaşadıklarınız ve hissettikleriniz hakkındadır. Kaybettiğiniz kişi sorularda " O" ifadesi ile belirtilmiştir.

1. Onun vefatına ilişkin olaylarla ilgili hayaller zihninizde canlanıyor mu?

Sürekli Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

2. Onunla ilgili düşünceler isterseniz de istemeseniz de aklınıza geliyor mu?

Sürekli Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

3. Onunla ilgili düşünceler sizde huzursuzluğa neden oluyor mu?

Daima Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

4. Onun hakkında düşünüyor musunuz?

Sürekli Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

5. Onunla ilgili hayallerin zihninizde canlanması sizde huzursuzluğa neden oluyor mu?

Daima Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

6. Onunla ilgili hayaller veya hatıralarla yoğun bir şekilde meşgul oluyor musunuz?

Sürekli Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

7. Onun tekrar yanınızda bulunduğunu ya da tekrar bir araya geldiğinizi düşündüğünüz oluyor mu?

Daima Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

8. Onu özlüyor musunuz?

Daima Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

9. Ona ait bilinen eşyalar (fotoğrafları, odası gibi) size onu hatırlatıyor mu?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

10. Ona karşı aşırı bir hasret çekiyor musunuz?

Daima Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

11. Tanıdık yerlerde onu arayıp da bulmayı arzuladığımız oluyor mu?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

12. Herhangi bir sebepten dolayı onun artık geri gelmeyeceği gerçeği ile yüzleştüğünüzde acı çekiyor musunuz?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

13. Fotoğraf, müzik, bazı yerler ve durumlar gibi onu hatırlatan şeyler onu aşırı özlemenize neden oluyor mu?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

14. Fotoğraf, müzik, bazı yerler ve durumlar gibi onu hatırlatan şeyler kendinizi yalnız hissetmenize neden oluyor mu?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

15. Fotoğraf, müzik, bazı yerler ve durumlar gibi onu hatırlatan şeyler onun için ağlamanıza neden oluyor mu?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

16. Fotoğraf, müzik, bazı yerler ve durumlar gibi onu hatırlatan şeyler size keder veriyor mu?

Her defasında Çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

17. Fotoğraf, m¼zik, bazı yerler ve durumlar gibi onu hatırlatan Şeyler hayattan yeterince zevk alamamanıza neden oluyor mu?

Her defasında çoğunlukla Bazen Hiçbir zaman

Ek 6-Olay Etkisi Ölçeği

OLAY ETKİSİ ÖLÇEĞİ

The impact of the Event Scale-Revised

Aşağıda, stresli bir yaşam olayından sonra insanların yaşayabileceği bazı zorlukların bir listesi sunulmuştur. Her cümleyi dikkatlice okuyunuz. **SİZİN İÇİN ÖNEMLİ OLAN KİŞİNİN KAYBINI** düşünerek, **GEÇTİĞİMİZ YEDİ GÜN İÇERİSİNDE** bu zorlukların sizi ne kadar rahatsız ettiğini cümlelerin sağındaki beş kutucuktan yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz.

Hiç 0	Biraz 1	Orta Düzeyde 2	Fazla 3	Çok fazla 4
1. Onun kaybını hatırlatan her türlü şey, bu kayıpla ilgili duygularımı yeniden ortaya çıkardı				
0	1	2	3	4
2. Uykuyu sürdürmekte güçlük çektim				
0	1	2	3	4
3. Başka şeyler benim onun kaybı hakkında düşünmeyi sürdürmeme neden oldu				
0	1	2	3	4
4. Alınan ve kızgın hissettim.				
0	1	2	3	4
5. Onun kaybını düşündüğümde ya da hatırladığımda, bu konunun beni üzmesine izin vermedim.				
0	1	2	3	4
6. Düşünmek istemediğim halde onun kaybını düşündüm				
0	1	2	3	4
7. Bu kayıp hiç olmamış ya da gerçek değilmiş gibi hissettim				

0 1 2 3 4

8. Onun kaybını hatırlatan şeylerden uzak durdum

0 1 2 3 4

9. Onun kaybıyla ilgili görüntüler aniden zihnimde canlandı

0 1 2 3 4

10. Ürkek ve diken üstünde hissettim

0 1 2 3 4

11. Onun kaybı hakkında düşünmemeye çalıştım

0 1 2 3 4

12. Onun kaybıyla ilgili olarak hala pek çok duygum vardı, ancak bunlarla hiç ilgilenmedim

0 1 2 3 4

13. Onun kaybıyla ilgili hissizleşmiş gibiydim

0 1 2 3 4

14. Kendimi kaybın olduğu andaki gibi davranırken veya hissederken bulduğum oldu.

0 1 2 3 4

15. Uykuya dalmakta güçlük çektim.

0 1 2 3 4

16. Onun kaybıyla ilgili çok yoğun duygu değişiklikleri yaşadım.

0 1 2 3 4

17. Onun kaybını hafızamdan (belleğimden) silmeye çalıştım

0 1 2 3 4

18. Dikkatimi toplamakta zorlandım.

0 1 2 3 4

19. Onun kaybını hatırlatan şeyler fiziksel tepkiler göstermeme neden oldu (örneğin terleme, nefes almada güçlük, baş dönmesi, kalp çarpıntısı gibi).

0 1 2 3 4

20. Onun kaybıyla ilgili rüyalar gördüm

0 1 2 3 4

21. Kendimi tetikte ve savunma durumunda hissettim.

0 1 2 3 4

22. Onun kaybı hakkında konuşmamaya çalıştım

0 1 2 3 4

ÖZGEÇMİŞ

Nurten HAMZAÇEBİ 1974 yılında İstanbul'da doğdu.

İlk, orta, lise eğitimini İstanbul'da tamamlayan HAMZAÇEBİ, 1993 yılında Maliye Bakanlığı İstanbul Defterdarlığı Sarıyer Vergi Dairesi Müdürlüğünde Veri Hazırlama Kontrol İşletmeni olarak göreve başladı.

Eskişehir Anadolu Üniversitesi AÖF İşletme Fakültesi mezunu olan Nurten HAMZAÇEBİ halen Gelir İdaresi Başkanlığı Büyük Mükellefler Vergi Dairesi Başkanlığında Gelir Uzmanı Kadrosunda görev yapmaktadır.

Orta düzeyde İngilizce bilen HAMZAÇEBİ, evli ve bir kız çocuk annesidir.